

**Uhkakuvadiskurssit Sauli Niinistön
presidenttikauden puheissa vuosina 2012–2018**

Turun yliopisto

Filosofian, poliittisen historian ja

valtio-opin laitos

Pro gradu -tutkielma

Antti Virtanen

Toukokuu 2018

Turun yliopiston laatujajestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma käsittelee Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistön puheissa esiintyviä uhkakuvadiskursseja erityisesti siitä näkökulmasta, mitä niillä tehdään ja min-kälaista politiikkaa niillä ajetaan. Tutkimuksessa keskitytään siihen, miten Niinistö ensin nostaa esiin jonkin uhkakuvan ja esittää sitten keinot tämän hallinnaksi. Uhan ja sen hallinnan välinen liike paljastuukin puheiden merkittäväksi dynamiikaksi. Tärkeänä näkökulmana tarkastellaan myös diskurssien taustalla vaikuttavia käsityksiä ja ideologioita, jotka ohjaavat uhkakuvien konstituoitumista sekä niiden hallintatapoja.

Primaariaineistona on käytetty Sauli Niinistön ensimmäisen presidenttikauden puheita vuosilta 2012–2018. Metodologisena lähtökohtana toimii kriittinen realismi, jonka perusteella olen soveltanut historian tutkimuksen menetelmiä, kriittistä diskurssianalyysiä ja osittain myös Kööpenhaminan koulukunnan turvallistamisen (*securitization*) teoriaa aineiston tulkinnassa ja päätelmien tekemisessä.

Tutkielmassa käsitellyt uhkakuvadiskurssit ovat valtionvelka, Venäjä, terrorismi ja muuttoliike. Näiden hallinnan keinona Niinistö pyrkii erityisesti valtionvelan, muuttoliikkeen ja terrorismin kohdalla vahvistamaan kansallista eheyttä, joka nousee esiin myös tärkeänä diskurssina.

Työssä esiin tullut suuri linja on se, että Niinistön alkukaudella valtionvelan uhan hallinta toimi laajempaan kehyksenä hänen poliittisen toimintansa taustalla. Ulkopoliittiseksi linjaksi muodostuu investointien houkuttelu ja vienninedistäminen. Sisäpoliittisesti Niinistö pyrkii tukemaan talouskuripolitiikkaa. Tähän kytkeytyen kansallinen eheys nousee Niinistölle tärkeäksi kysymykseksi, jota hän pyrkii edistämään syrjäytymisen vastaisella kampanjoinnillaan sekä tukemalla suomalaista yrittäjyyttä.

Ukrainan konfliktin käynnistyessä alkukeväästä 2014 Niinistön politiikan painopiste kuitenkin muuttui Venäjän noustessa keskeisimmäksi uhkakuvaksi. Ukrainan konflikti vahvisti Niinistön käsitystä Venäjästä ikuisena opportunistina ja toisena. Uhkaa patoamaan Niinistö alkoi muuttamaan ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaansa, jonka tuloksena syntyi elokuussa 2015 julkistettu neljän pilarin malli. Mallin ytimessä on nähtävissä käsitys Suomen läntisestä ja Venäjän itäisestä identiteetistä, mikä lopulta tekee mallista melko länsipainotteisen.

Muuttoliike ja terrorismi turvallistuivat vuoden 2015 aikana ja dominoivat tilaa erityisesti alkuvuodesta 2016. Näiden yhteenkietoutuneiden diskurssien hallintaan Niinistö pyrkii tukemalla kansallista yhtenäisyyttä. Muuttoliikkeen uhka kehystyi osittain perussuomalaisilta lainatuilla teemoilla, joiden pohjalta on nähtävissä Niinistön pyrkimys tehdä myönnetyksiä muuttoliikkeeseen kielteisesti suhtautuvien suuntaan näiden radikalisoitumisen ehkäisemiseksi. Lisäksi terrorismin suhteen keskeiseksi diskurssiksi tuli sähköisen tiedustelulain tukeminen.

Lopulta Niinistö ammentaa erityisesti liberaaleista diskursseista (myös ordoliberalisista) taloudesta puhuessaan ja enemmän konservatismista Venäjän, maahanmuuton, terrorismin ja kansallisen eheyden yhteydessä.

Asiasanat: diskurssianalyysi, ideologiat, konservatismi, kriittinen realismi, liberalismi, maahanmuutto, muuttoliike, politiikka, presidentit, puheet, retoriikka, talous, talouskriisit, terrorismi, turvallisuus, uhat, uhkakuvat, uusliberalismi, velkakriisit, Venäjä

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuskysymys, tutkimuksen rajaus ja aineiston perustelu.....	2
1.2. Tutkimuksen viitekehys, metodologia ja menetit.....	4
1.3. Presidentti-instituutio, Sauli Niinistön tausta ja tutkimuksen rakenne.....	9
2. VALTIONVELAN JA YHTEISKUNNALLISEN EHEYDEN ONGELMAT.....	14
2.1. Valtionvelka ja yhteiskunnallinen eheys alkukaudella.....	14
2.2. Velkaongelman jatkuminen.....	27
2.3. Valtionvelka ja yhteiskunnallinen eheys loppukaudella.....	32
3. VENÄJÄN UHKA, UKRAINAN KRIISI JA NELJÄN PILARIN MALLI.....	38
3.1. Venäjän uhka alkukaudella.....	40
3.2. Ukrainan kriisin alku ja Venäjä.....	47
3.3. Neljän pilarin malli vastauksena Venäjän muodostamaan uhkaan.....	58
3.4. Venäjän suhteet loppukaudella.....	69
4. TERRORISMIN JA MUUTTOLIIKKEEN YHTEENKIETOUTUNEET UHAT.....	73
4.1. Muuttoliikkeen ja terrorismin uhat alkukaudella.....	74
4.2. Muuttoliikkeen ja terrorismin turvallistuminen.....	81
4.3. Muuttoliike ja terrorismi loppukaudella.....	90
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	99
LÄHDELUETTELO.....	107

1. JOHDANTO

Tutkimuksessani käsittelen Sauli Niinistön ensimmäisen presidenttikauden puheissa vuosina 2012–2018 esiintyviä uhkakuvadiskursseja sekä niiden käyttötapoja. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomen asemassa on tapahtunut suuria muutoksia erityisesti EU:hun ja euroon liittymisen jälkeen. Koiviston aikaisesta puolipresidentillisestä järjestelmästä on siirrytty kohti parlamentaarista järjestelmää, mikä täydellistyi Niinistön astuessa virkaan 2012.¹

1990-luvun alkupuolen lamasta Suomessa siirryttiin Nokia-vetoiseen teknologiabuumiin 1990-luvun puolivälin jälkeen ja uuteen nousukauteen, mikä kuitenkin taittui Yhdysvaltojen kiinteistömarkkinoiden romahtamiseen vuonna 2008 ja heijastui edelleen uudeksi lamaksi ja matalasuhdanteeksi Eurooppaan ja Suomeen. Sauli Niinistön noustessa presidentiksi lama jatkui edelleen ja tilanne alkoi selvästi taittua vasta vuonna 2017.

1990-luvun USA-vetoisesta maailmanpoliittisesta järjestyksestä on siirrytty moninapaiseen järjestykseen Kiinan ja Venäjän nousun seurauksena. Turvallisuustilanne Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa on muuttunut merkittävästi vuoden 2001 terrori-iskujen, vuoden 2003 Irakin sodan ja edelleen vuoden 2011 arabikevään ja sen jälkimainingeissa käynnistyneen Syyrian sodan jälkeen, mikä on heijastunut myös Eurooppaan muun muassa muuttoliikkeen ja terrorismin muodossa.

Vuoden 2014 Krimin kriisin jälkeen on puhuttu jopa uudesta kylmästä sodasta Venäjän ja lännen välillä. Samassa yhteydessä on keskusteltu myös sodankäynnin muutoksesta ja alettu puhua hybridivaikuttamisesta, informaatiosodasta sekä kyberturvallisuudesta.² Totuudenjälkeiseen aikaan siirryttiin joidenkin kommentaattorien mukaan Iso-Britannian EU-eron käynnistäneen kansanäänestystuloksen ja Donald Trumpin Yhdysvaltain presidentinvaalien yhteydessä.³ Ilmastonmuutos on ollut puolestaan uhkakuvien agendalla koko ajanjakson ajan.

Uhkakuvia on siis aivan valittavaksi asti ja katsonkin, että on erityisen hedelmällistä tutkia uhkakuvien diskursseja ja käyttötapoja nykyhistoriassa samalla tuoden valoa uhkakuvien poliittista kenttää muovaavaan vaikutukseen. Tähän soveltuvat hyvin presidentti

1 Uimonen 2001.

2 Esim. Jantunen 2016, Limnell 2014.

3 Korvela 2016, Poliitikasta.fi:n artikkeli, <<http://poliitikasta.fi/elaneet-faktojen-jalkeista-aikaa/>> [haettu 4.4.2017]; vrt. Hyvönen 2016, Poliitikasta.fi:n artikkeli, <<http://poliitikasta.fi/politiikan-faktoista-syytakin-huolissaan/>> [haettu 4.4.2017].

Sauli Niinistön puheet, sillä merkittävänä vallankäyttäjänä ja näkyvänä poliittisena hahmona hänen esittämillään uhkakuvilla on erityistä merkitystä koko Suomen kansalliseen käsitykseen uhista ja niiden ratkaisusta.

1.1. Tutkimuskysymys, tutkimuksen rajausta ja aineiston perustelu

Tarkastelen tutkimuksessani ennen kaikkea sitä, miten Niinistö puhuu uhkakuvista, kehystää ne poliittisesti ja pyrkii ne ratkaisemaan. Samalla kiinnitän erityistä huomiota uhkakuvien taustalla vaikuttaviin taustaoletuksiin ja maailmankuvallisiin käsityksiin, jotka konstituoivat osaltaan sekä uhkakuvia että niiden hallinnoimiseksi esitettyjä keinoja.

Uhkakuvien nousu Niinistön puheiden aiheeksi voidaan kokonaisuudessaan katsoa olevan monimutkainen yhteiskunnallinen prosessi, jossa erilaiset ilmiöt kietoutuvat osaksi niistä tehtyjä tulkintoja, joita eri toimijat tekevät niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla, valtiotason ylä- ja alapuolella. Tämä muodostaa sen historiallisen kontekstin, joka vaikuttaa Niinistön puheiden muodostumiseen. Lisäksi täytyy ottaa huomioon Niinistön henkilöhistoria ja tapahtumahistoria, joiden kautta voidaan tulkita, miksi hän käyttää jotain tiettyä diskurssia uhkista puhuessaan.

Tarkastelen uhkakuvia ennen kaikkea politiikan teon välineinä. Tällöin täytyy ottaa huomioon myös turvallisuus uhkakuvan vastinparina. Uhkakuvat uhkaavat jotain kohdetta tai asiaa, minkä turvallisuus pyritään takaamaan. Tarkastelenkin uhkakuvan esittämisen ja sen hallinnan välistä liikettä, jossa Niinistö ensin nostaa esiin jonkin uhkakuvan ja sen jälkeen esittää keinoja tämän uhan hallinnaksi. Tätä teen diskurssianalyysia hyödyntäen.

Tutkimuskysymyksekseni nouseekin: *miten Sauli Niinistö käsitteli uhkia ensimmäisen presidenttikauden puheissaan vuosina 2012–2018?*

Tämän tarkennuksina käytän seuraavia apukysymyksiä:

1. *Mitkä ovat keskeiset uhkavadiiskurssit ja miten ja miksi ne muuttuivat?*
2. *Miten Niinistö pyrkii hallitsemaan puheissaan näitä uhkia?*
3. *Mille taustaoletuksille ja käsityksille nämä diskurssit rakentuivat?*

Aikaisemman tutkimuksen suhteen uhkakuvien poliittista rakentumista Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa on tutkinut väitöskirjatasolla Limnell⁴. Uhkakuvien merkitystä Suomen kansalliselle identiteetille ovat puolestaan tutkineet esimer-

4 Limnell 2009.

kiksi Harle ja Moisio.⁵ Kybersodan diskursseja on puolestaan tutkinut Jantunen.⁶ Terrorismin diskursseja mediassa ovat tutkineet gradutasolla sosiologian puolelta Rännäli ja poliittisen historian puolelta Lempinen ja Jokela.⁷ Terrorismin ja maahanmuuton suhdetta valtio-opissa on tutkinut Miiluniemi.⁸ Poliittisen historian puolelta uhkakuvia ovat sivunneet myös ydinaseen ja maahanmuuton osalta Seppälä ja Nykänen.⁹ Historian käyttämistä turvallistamisen (*securitization theory*, ks. 9) puheaktien taustalla on tutkinut myös Jutila, ja Vuori on tutkinut turvallistamisen puheakteja Kiinan politiikassa.¹⁰ Presidenttien puheita ja niiden retoriikkaa yleisesti on tutkittu valtio-opin gradutasolla,¹¹ hallintotieteissä¹² sekä myös kielentutkimuksen puolella¹³. Myös presidentti-instituutiota on tutkittu.¹⁴ Sauli Niinistön presidenttikaudesta on tullut myös tuore Juhani Suomen katsaus osana Suomen presidenttien historiikkaa.¹⁵

Tältä pohjalta on nähtävissä, että tutkimukseni kaltaista työtä, jossa tutkitaan nimenomaan Sauli Niinistön presidenttikauden uhkakuvapolitiikkaa yhdistellen historiantutkimuksen ja diskurssianalyysin menetelmiä, ei ole. Näkisinkin, että tutkimukseni palvelee sekä Sauli Niinistön toiminnan historiallista tutkimusta että uhkakuvatutkimusta yleisemmin.

Primääriaineistona minulla on Sauli Niinistön puheet vuosilta 2012–2018, jotka ovat saatavilla verkosta.¹⁶ Tiedotteet, haastattelut ja muut julkilausumat jätän pois tästä tarkastelusta, sillä ne paisuttaisivat liikaa tarkasteltavissa olevaa aineistoa suhteessa aikarajaukseen ja tutkimuksen tilaan. Toisaalta myös lähteiden rajaaminen yhteen aineistotyyppiin helpottaa aineiston keskinäistä vertailua ja tulkintaa. Lisäksi aineiston rajaimista puheisiin perustelee myös se, että ne ovat tilanteita, joissa Niinistö voi nostaa esille tärkeiksi katsomiaan aiheita, kehystää niitä sopivilla tavoilla, argumentoida niiden

5 Harle & Moisio 2000.

6 Jantunen 2010.

7 Rännäli 2017; Lempinen Jari 2012; Jokela 2013.

8 Miiluniemi 2012.

9 Seppälä 2011; Nykänen 2012.

10 Jutila 2015; Vuori 2008; Vuori 2011.

11 Esim. Oivanen 2014; Pernu 2013.

12 Kestilä 2010.

13 Esim. Heikkinen 2006; Lempinen Kyrill 2013.

14 Esim. Hallberg, Hidén, Martikainen & Nousiainen 2009; Uimonen 2001.

15 Suomi 2018.

16 Eilen.fi, Suomen ulkopolitiikan asiakirja-arkisto ja kronologia.<<http://www.eilen.fi/>> Puheet saatavilla myös: <<http://www.presidentti.fi/Public/default.aspx>>

puolesta ja pyrkiä vaikuttamaan siten yleisöön. Tällöin tekstien retorinen ulottuvuus korostuu ja uhkakuvien käyttäminen vaikuttamiskeinona tulee selkeämmin esille¹⁷.

Toinen syy uhkakuvien tutkimiseen Sauli Niinistön puheissa on tasavallan presidentin institutionaalisen aseman suoma painoarvo ja näkyvyys. Presidentti on merkittävä toimija ulko- ja turvallisuuspolitiikassa valtioneuvoston rinnalla. Presidentin institutionaalinen asema tuo mukanaan velvollisuuden ja mahdollisuuden ottaa kantaa sotaan, terrorismiin, globaalia taloutta, kansakuntaa ja arvoja koskeviin kysymyksiin, jotka voidaan nähdä uhkakuvapolitiikan keskeisinä osa-alueina. Näihin aiheisiin liittyviä uhkakuvia voidaan lisäksi pitää sekä sisä- että ulkopoliittisina, joten presidentin voidaan katsoa käyttävän laajempaa valtaa puhuessaan näistä aiheista kuin mitä muodolliset, institutionin suomat valtaoikeudet antaisivat olettaa. Tätä tukee myös presidentin asema suoralla kansanvaalilla valittuna toimijana. Presidentin vallan voidaan myös nähdä kasvavan uhkakuvien täyttämässä maailmassa¹⁸.

Tutkimukseni aikarajaus käsittää Niinistön ensimmäisen presidenttikauden, sillä silloin nousi esiin aiempaa voimakkaammin uhkakuvia, jotka olivat vaikuttaneet taustalla. Uhkadiskursseiksi valikoituivat siten ajanjakson ja diskurssien voimakkuuden perusteella valtionvelka ja yhteiskunnallisen eheyden säilyttäminen, Venäjä ja Ukrainan kriisi, terrorismi ja muuttoliike. Tilan puolesta jouduin jättämään ilmastonmuutoksen tarkastelun tutkimuksen ulkopuolelle. Tosin suhteessa valittuihin diskursseihin ilmastonmuutos oli myös Niinistön uhkadiskursseista se vähiten uhkaavin.

1.2. Tutkimuksen viitekehys, metodologia ja metodit

Tämän tutkimuksen metodologisenä viitekehysenä toimii tulkintani kriittisestä realismista (KR). Kriittinen realismi on nykyään melko löyhä tieteenfilosofinen viitekehys, jonka pohja löytyy brittiläisen filosofin Roy Bhaskarin teoksista.¹⁹

Kriittisen realismin ytimessä on ensinnäkin käsitys *intransitiivisista* ja *transitiivisista* tiedon objekteista. *Intransitiiviset* tiedon objektit ovat olemassa riippumatta ihmisten tiedosta tai olemassaolosta: nämä ovat todellisia asioita ja rakenteita, mekanismeja, prosesseja ja tapahtumia. *Transitiiviset* tiedon objektit ovat puolestaan tieteellisiä teorioita,

17 Uhr 2014, 255–260.

18 ks. kriisijohtajuudesta yleisemmin: Ansell, Boin & Hart 2014, 418,419,421–423,426,427.

19 Lisää aiheesta ks. esim. Buch-Hansen 2005.

taustaoletuksia, käsitteitä, ideoita ja uskomuksia, jotka muodostavat sen kulttuurillisen taustan, joka mahdollistaa ylipäänsä tietäntyyppisen tieteen teon.²⁰

Toinen keskeinen kriittisen realismin oletus liittyy ontologiseen ja siitä seuraavaan epistemologiseen kerrostuneisuuteen. Bhaskar jakaa todellisuuden kolmeen tasoon: empiiriseen, aktuaaliseen ja reaaliseen. Empiirinen, eli kokemuksellinen taso, sisältää välittömän kokemuksen ja tapahtumat, joista saamme tietoa. Aktuaalinen taso sisältää sen, mitä tapahtuu ja aktualisoituu, riippumatta sen välittömästä havaitsemisesta. Reaalinen taso tarkoittaa todellisuuden pohjimmaista tasoa, joka käsittää erilaiset generatiiviset mekanismit, joiden toiminta tuottaa ilmiöt ja tapahtumat. Generatiivisten mekanismien toimintaa ei välttämättä (voi) havaita, eivätkä ne välttämättä aktualisoidu. Tästä todellisuuden kerrostuneisuudesta toisin sanoen seuraa, ettei voida koskaan olla varmoja, onko tieteen avulla päästy todellisuuden perimmäiselle tasolle – eli kuinka tarkasti nämä generoivat mekanismit on kuvattu; kuitenkin periaatteellista estettä tällaiselle todelliselle tiedolle ei ole.²¹

Generatiiviset mekanismit ovat asioita ja voimia, joilla on kausaalista voimaa. Kausaalinen suhde (voima) tulee ymmärtää siten tendenssinä. Tämä kausaliteetin ja voiman käsite soveltuu hyvin myös yhteiskuntatieteisiin, sillä siten voimme antaa esimerkiksi ihmisen motiiveille ja asenteille selitysvoimaa ilman, että ihmisen (tiedetty) motiivi tai asenne olisi toimintaa ehdottomasti rajoittava tai sitä determinoiva.²²

Selittäminen on KR:n mukaan selittävän kausaalisen suhteen esittämistä sen olemassaolon ja toiminnan näyttämisen kautta.²³ Tämä tulee siten lähelle historiallista selittämistä, jossa voidaan selittää esimerkiksi jonkin puolueen menestystä vaaleissa sen kautta, että se on osannut merkityksellistää jotain ilmiötä tietyllä tavalla. Toisin sanoen täytyy ymmärtää, miten toimijat ovat merkityksellistäneet toimintaansa, jotta voidaan selittää tämän merkityksellistämisen vaikutus tässä tapahtumassa. Tällöin tapahtumaa ei myöskään tarvitse pitää väistämättömänä ja ennustettavissa olleena *contra* positivistit.²⁴ Toimijat olisivat voineet toimia toisin.

20 Bhaskar 1998a, 19,21.

21 Bhaskar 1998c, 36,37,41,68,69.

22 Bhaskar 1998a, 36,37. Tähän liittyy myös se, että generatiiviset mekanismit voivat vaikuttaa toisiaan kumoavasti; tällöin kaikki mikä aktualisoituu tai havaitaan, ei kuvaa todellisuuden perusrakennetta tyhjentävästi.

23 Outhwaite 1998, 283.

24 Margaret Archer tiivistää positivistisen tiedekäsityksen ja selittämisen mallin hyvin kaavaan: havainto + korrelaatio = selitys + ennustaminen. Ks. Archer 1998a, 190; Bhaskar 1998c, 52,53.

Tästä päästään Bhaskarin transformatiivisen sosiaalisen toiminnan malliin, jonka mukaan ihminen toimii yhteiskunnallisissa olosuhteissa, jotka aina edeltävät hänen olemassaoloaan ja määrittävät taustakoordinaatit tämän toiminnan merkitykselle. Ihmisen toimintaa mahdollistavat ja rajoittavat sosiaaliset rakenteet, joita ihmiset toimiessaan tuottavat uudelleen ja samalla muuttavat – mutta eivät luo tyhjästä. Ihmisellä on lisäksi yleensä jonkinlainen käsitys toimintansa vaikutuksista näihin rakenteisiin, mutta niiden olemassaolo ei ole riippuvainen ihmisten tiedosta tai ymmärryksestä.²⁵ Ihmiset tuskin esimerkiksi menevät naimisiin ainoastaan ylläpitääkseen ydinperhettä sosiaalisena rakenteena. Katsoisin, että tässä mielessä yhteiskunnalliset rakenteet ovat intransitiivisia.

Ihmisen toiminnan ja sosiaalisen rakenteen kausaalinen vuorovaikutus tarvitsee kuitenkin välittävän kerroksen. Tätä kerrosta Bhaskar kuvaa positioiduksi käytännöksi. Positio määrittyy esimerkiksi paikan, funktion, sääntöjen, tehtävien ja oikeuksien kautta: se on sosiaalisten relaatioiden solmukohta. Esimerkiksi esimies ei ole esimies ilman alaista ja toisin päin. Positio edeltää toimintaa. Käytännöt ovat sen sijaan toiminnan muotoja, joita ihmiset tekevät positioidensa ansiosta, esimerkiksi presidentti osallistuu ulkopoliittikan muotoiluun ja edustaa maataan erilaisissa tilaisuuksissa. Tätä kautta sosiaaliset rakenteet kehystävät, mutta eivät determinoi ihmisen toimintaa.²⁶ Juuri tämä erottaa KR:n metodologisesta individualismista (yhteiskunta on vain yksilötasolla tehtyjen valintojen epäolennainen oheisilmiö) tai kollektivismista (ihminen on vain yhteiskunnallisten suhteiden kantaja tai ilmentymä).²⁷

Täytyy myös painottaa sosiaalisten rakenteiden historiallista ulottuvuutta. Yhteiskunta koostuu sommitelmista rakenteita, joita ei olisi olemassa ilman ihmisten toimintaa. Kuten Margaret Archer toteaa, sosiaaliset rakenteet ovat tärkeässä mielessä menneiden sukupolvien (materiaalisen) toiminnan (oheis)tulosta. Rakenteiden ylläpito ja muutos ei siis redusoidu nykyisten ihmisten toimintaan.²⁸ Siksi yhteiskunnan muutoksen aikaansaaminen esimerkiksi pelkästään nykyisiä diskursiaalisia käytäntöjä muuttamalla on vaikeaa.

Tätä kautta päästään diskursseihin. Näen diskurssin ennen kaikkea resurssina, josta voidaan ammentaa representaatioita asioille ja oikeutuksia toiminnalle. Esimerkiksi rikos-

25 Bhaskar 1998b, 206,217–220. Esimerkiksi pyramidihuijaus on tietynlainen sosio-ekonominen rakenne, joka perustuu siihen, etteivät ihmiset ymmärrä osallistuvansa toiminnallaan tämän rakenteen muodostamiseen.

26 Bhaskar 1998b, 221.

27 Archer 1998a, 195,196.

28 Bhaskar 1998b, 207,216; Archer 1998a, 200,201; Archer 1998b, 368.

laki voidaan siten nähdä erilaisten diskurssien kokonaisuutena, jotka mahdollistavat tiettyjen asioiden representaation rikoksiksi ja samalla toimivat oikeutuksena ja reseptinä kohdella rikollisiksi julistettuja tietyillä tavoilla. Diskurssit siis tukevat ja tuottavat sosiaalisia käytäntöjä ja ovat näin kiinteässä yhteydessä toimintaan.²⁹ Vaihtoehtoisesti diskurssit viittaavat merkitysten ryppäisiin, metaforiin, representaatioihin, kuviin, tarinoihin ja väitteisiin, jotka tietyllä tavalla tuottavat tietyn version jostain tapahtumasta.³⁰ Lisäksi puheella, tekstillä ja diskurssilla on performatiivinen ulottuvuus, niillä tehdään asioita.³¹

Diskurssit ovat kaikkialla läsnäolevia ja synnyttävät erilaisten diskurssien keskelle. Diskurssit mahdollistavat tietyn tavan nähdä ja vaikuttaa maailmaan, mutta rajoittavat toimintaa sen mukaan, mistä diskursseista on mahdollista ammentaa tietyllä hetkellä. Näihin ideoihin perustuu myös foucault’lainen käsitys vallan tuottavuudesta,³² tiedon ja vallan yhteydestä. Esimerkiksi voidaan vedota johonkin tiettyyn talousteoriaan pohjautuvaan tutkimukseen pyrittäessä oikeuttamaan talouskuripolitiikkaa. Vallankäyttö pohjautuu siten diskurssien tuelle, eli se, miten maailma representoidaan, oikeuttaa ja myös mahdollistaa sitä kohtaan tietynlaisen toiminnan. Tällöin vallankäyttö olisi diskurssien tulos tai vaikutus³³.

Tulkitsen kuitenkin kriittisen realismin pohjalta, ettei valtaa voida typistää tietynlaisiksi diskursiaalisiksi käytännöiksi, vaan on myös huomioitava yhteiskunnalliset rakenteet, jotka vaikuttavat esimerkiksi erilaisten materiaalistien resurssien epätasaiseen jakautumiseen. Näiden resurssien jakautuminen heijastuu sitten edelleen diskursseiksi, vaikeivätkin diskurssit niihin redusoidukaan. Diskurssit tulee siten nähdä aina lomittuneina osaksi materiaalista maailmaa, muttei missään suorassa suhteessa.

Diskurssien valtasuhteet ja niiden linkittyminen osaksi materiaalista maailmaa tulee lopuksi lähelle kriittisen diskurssianalyysin (KDA) kantaa, josta ammennan erityisesti Norman Fairclough kautta.³⁴ Kriittisen diskurssianalyysin kanta, jonka mukaan diskurssianalyysissä tulee keskittyä erityisesti niissä esiintyviin valtasuhteisiin, toimii tulkintojeni pohjalla siinä suhteessa, että uhkadiskurssit ovat läpeensä valtapoliittisia konstruk-

29 Vrt. Burr 2015, 146,191.

30 Burr 2015, 74,75; vrt. myös Jokinen et al. 1999, 21.

31 Tähän liittyy laajemmin Austinin puheaktiteoria, jossa puheaktilla tarkoitetaan esim. sopimista tai lupaamista (esim. mennä naimisiin), julistusta (julistaa sota), nimeämistä (nimetä laiva) vedonlyömistä jne. ja näiden performatiivista luonnetta, Austin 1980; ks. myös Searle 1989.

32 Burr 2015, 73

33 Burr 2015, 80.

34 Fairclough 2003; Fairclough 2010.

tioita, joissa agendavallalla on erityinen merkitys: se miten uhkakuvat onnistutaan kehystämään, määrittää hyvin pitkälti sen, miten niihin vastataan. Siksi uhkadiskursseihin on tärkeää suhtautua kriittisesti, ja on erityisen tärkeää tuoda esiin, mihin oletuksiin ne nojaavat – eli kehykseen, joka konstituoii ne tietynlaisiksi, tietynlaista vallankäyttöä tukevaksi.

Metodini rakentuu siten, että lähestyn presidentti Sauli Niinistön puheiden uhkakuvien selittämistä ottaen huomioon kriittisen realismin ja puheiden diskursiaalisuuden luonteen. Ensinnäkin yhteiskunnan reaalisten generatiivisten mekanismien tasolla tapahtuu toimintaa, josta aktualisoituu yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka johtavat empiirisellä tasolla Niinistön ja laajemmin yhteiskunnan tulkitsemaan näitä havaittuja aktualisoituneita ilmiöitä uhkakuviksi. Toiseksi nämä tulkinnat muovautuvat saatavilla olevien diskursiaalistien resurssien ja positioitujen käytäntöjen pohjalta, joista edellinen tarkoittaa maailmankuvaa, ideologiaa ja esimerkiksi mediaa tai lähipiirin tarjoamaa tietoa, ja jälkimmäinen valtasuhteita, jotka määrittävät subjektin suhdetta diskurssiin.

Huomioni kiinnittyykin tälle diskursiaaliselle, empiiriselle tasolle, ja KDA:n pohjalta erityisesti siihen, mitä tulkinnallisia resursseja Niinistö käyttää uhkien argumentoinnissa. Yksinkertaistetusti kiinnitän tutkimuksessa huomiota toisaalta siihen diskursiaaliseen mikrotasoon, miten Niinistö argumentoi ja käsittelee uhkakuvia, ja toisaalta niihin aatehistoriallisiin käsityksiin, joihin nämä argumentit nojaavat.

Näitä tasoja ei puolestaan voi ymmärtää ilman historiallista kontekstointia, jolloin puheet täytyy sijoittaa ajallis-paikallisesti siihen ympäristöön, missä ne on pidetty. Esimerkiksi kansainvälinen talous- ja turvallisuuspoliittinen tilanne, Suomen sisä- ja ulkopolitiittinen tilanne, keskeiset puheenaiheet, presidentti-instituution merkitys ja suhde muihin Suomen valtainstituutioihin sekä presidentin henkilöhistoria ja maailmankuva toimivat osaltaan selityksinä erilaisille puheteoille. Tätä kontekstia valottamaan käytän tutkimuskirjallisuutta ja uutisartikkeleita.

Lisäksi puheen pitopaikka ja ajankohta, aihe ja tätä kautta pääteltävissä oleva yleisö vaikuttavat puheiden arvioimiseen. Nämä tiedot löytyvät lähteinä käytettävien puheiden yhteydestä. Valitettavasti puheen syntyprosessin jäljittäminen on hankalaa, eikä puheen kirjoittajista suoraan löydy lähteitä. Pitämällä puheensa on Niinistö sen aina hyväksynyt, joten niiden voidaan tulkita edustavan hänen sen hetkistä poliittista linjaansa.

Lopuksi vielä muutama sana keskeisistä tässä tutkimuksessa käytetyistä spesifeistä käsitteistä. Ensimmäinen näistä on subjektipositio, jonka kautta voidaan tarkastella puhetta

identiteetin ja identifikaation kautta, mikä selventää tekstin yleisösuhdetta. Subjektipositiolla korostetaan erityisesti sitä, miten diskursseilla on valtaa määrittellä ihmisille tiedettyjä paikkoja ja soveliaita tapoja toteuttaa identiteettiään.³⁵ Esimerkiksi lauseessa ”hyväosaisten täytyy auttaa heikompia” tarjotaan hyväosaisten ja heikon subjektipositiota, jonka yleisö voi joko hyväksyä, hylätä tai sivuuttaa. Subjektiposition retorinen vaikutus perustuu siihen, kuinka vahvasti yleisö tunnistaa tekstissä tarjotut subjektipositiot ja niiden väliset suhteet omikseen ja samaistuu niihin.³⁶

Toinen erityinen käsite, jota käytän tässä tutkimuksessa, viittaa turvallistamisen teoriaan (*securitization theory*). Kyse on niin sanotun Kööpenhaminan koulukunnan teoriasta, jonka pohjalta tarkastellaan kielenkäyttöä puheakteina, joiden avulla pyritään siirtämään jokin aihealue normaalista politisoidusta kysymyksestä turvallisuuspolitiikan alueelle. Turvallisuuspolitiikkaa määrittää käsitys eksistentiaalisesta uhasta, joka kohdistuu johonkin viittaushohteeseen (*referential object*), joka tulee turvata – eivätkä sitä rajoita normaalin politiikan säännöt.³⁷ Voisikin nähdä, että tarkasteleman uhkan ja sen hallinnan liike tulee joiltain osin lähelle teorian käsitystä erilaisten viittaushohteiden turvallistamisesta uhkadiskurssien kautta. Tutkimukseni kärki ei kuitenkaan kohdistu näiden puheaktien jäljittämiseen vaan käytän käsitettä lähinnä tekemään hierarkisia eroja sen suhteen, milloin jokin aihe on turvallistettu, politisoitu tai depolitisoitu (jolloin aihe on lähinnä teknisen hallinnoinnin kohde).

1.3. Presidentti-instituutio, Sauli Niinistön tausta ja tutkimuksen rakenne

Aluksi on tärkeää tarkastella hieman nykyistä presidentti-instituutiota, jotta tulee selville sen vaikutus uhkadiskurssien valikoitumiselle. Instituution juuret puolestaan ulottuvat Ruotsin monarkismiin asti. Kuitenkin presidentin keskeiset valtaoikeudet muotoutuivat pitkälti ajanjakson Suomen itsenäistymisestä joulukuussa 1917 hallitusmuodon vahvistamiseen kesäkuussa 1919 aikana. Presidentille luotiin vahvat ulkopoliittiset ja sisäpolitiittiset valtaoikeudet, joiden tarkoituksena oli mahdollistaa presidentin toimiminen vastapainona eduskunnalle ja mahdollisesti jarruttaa eduskunnan liian jyrkkiä yhteiskunnan uudistamistoimia. Suomen sisällissodan jälkeen tämä tarkoitti erityisesti radikaalin vasemmiston vallan rajoittamista ja tasapainottamista.

³⁵ Jokinen et al. 1999, 135–138.

³⁶ Tämä tulee tulkintani mukaan lähelle Kenneth Burken identifikaation käsitettä, jolloin suostuttelu on kuulijan identifioitumista puhujan argumentteihin, ks. Burke 1950.

³⁷ Kööpenhaminan koulukunnan lähestymistavasta erityisesti Buzan, Waever & de Wilde 1998; myös Jutila 2015; Vuori 2008.

Presidentin oikeuksiksi tuli vuoden 1919 hallitusmuodossa oikeus hajottaa eduskunta ja kutsua se ylimääräisille valtiopäiville, oikeus nimittää ja erottaa hallitus ja sen yksittäiset ministerit, ulkopolitiikan johtovalta, sotavoimain ylipäällisyys, korkeimpien virkamiesten sekä armeijan ja laivaston upseerien nimitysvalta, lainsäädännön veto-oikeus, armahdusvalta, erivapauden myöntämisoikeus, kansalaistamis- ja kansalaisuudestavapauttamisoikeus, oikeus valvoa hallintoa sekä vaatia tietoja virastoilta ja toimittaa niissä tarkastuksia.³⁸

Nämä muodolliset oikeudet säilyivät käytännössä melko muuttumattomina 1980-luvulle saakka, jolloin presidentti Mauno Koivisto käynnisti presidentin valtaoikeuksien riisumisen, mikä jatkui aina Sauli Niinistön virkaanastujaisiin asti. Nykyisin presidentti johtaa ulkopolitiikkaa *yhteistoiminnassa* hallituksen kanssa ja EU-asioissa Suomea edustaa pääministeri. Presidentti erottaa hallituksen tai sen jäsenen pääministerin pyynnöstä. Uudet eduskuntavaalit presidentti voi julistaa vain pääministerin aloitteesta ja eduskuntaryhmiä kuultuaan. Lisäksi asetuksenanto- ja nimitysoikeutta on kavennettu, presidentin lainsäädännön veto-oikeuden voi ylittää eduskunta ja hallituksen nimitys tapahtuu eduskunnan päätöksen pohjalta.³⁹ Näitä oikeuksien menetyksiä kuitenkin kompensoitiin siirtymällä kaksivaiheiseen suoraan kansanvaaliin vuonna 1994, mikä on lisännyt presidentin legitimitettiin äänestäjien keskuudessa ja tuonut siten lisää retorista valtaa.⁴⁰

Presidentin valtareformin saavutettua päätepisteensä vuonna 2012, ei olla enää käyty kiivaita kiistoja presidentin valtaoikeuksista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö presidentin ja valtioneuvoston välinen jännite olisi vielä jossain määrin olemassa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että presidentin valta on kasvanut suhteessa valtioneuvostoon keskustan Juha Sipilän tultua pääministeriksi vuonna 2015.⁴¹ Tähän taas ovat vaikuttaneet monet seikat, kuten toisaalta ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilanteen kiristyminen ja toisaalta pääministerin ulkopoliittinen kokemattomuus. Myöskin presidentin suurella kannatuksella on merkitystä.

Tämän institutionaalisen katsauksen pohjalta voidaankin katsoa, että nykyisin presidentillä on muodollista valtaa nimenomaan ulkopolitiikassa, mutta myös epämuodollista retorista valtaa. Varsinkin jälkimmäinen seikka on tämän tutkimuksen keskiössä, sillä esi-

38 Tiihonen 2013 a, 27–29; Uimonen 2001, 40.

39 Ks. Suomen tasavallan presidentin tehtävät: <<http://presidentti.fi/public/default.aspx?nodeid=44821&contentlan=1&culture=fi-FI>> [haettu 9.5.2018].

40 Retorinen valta, ks. Uhr 2014. Suoran kansanvaalien käsityksistä, Uimonen 2001, 121–124, 151.

41 SK 51–52/2016, Presidentti johtaa; Juhani Suomen mukaan valtaa on turvallisuuspolitiikassa ennemmin siirtynyt mm. puolustusjohdolle, pääesikunnalle ja puolustusministeriölle, Suomi 2018, 404

merkiksi talouspolitiikka, maahanmuuttopolitiikka tai sisäinen turvallisuus nimenomaan eivät kuulut presidentin tehtäviin. Kuitenkin puheita pitämällä hän voi näihin vaikuttaa. Venäjä-kysymyksessä puolestaan yhdistyvät Niinistön sekä muodollinen valta että retorinen valta, jolloin Niinistön voisi nähdä ehkä jopa tärkeimmäksi yksittäiseksi Suomen Venäjän politiikan toimijaksi – ainakin Sipilän hallituskaudella. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hän voisi agenda a yksin asettaa.

Keskeistä on myös Niinistön maailmankuvallisten ja ideologisten käsitysten ymmärtämiseksi tarkastella hänen taustaansa. Sauli Niinistö syntyi Salossa 24.8.1948. Hänen isänsä Väinö Niinistö toimi sanomalehden levikkipäällikkönä ja äiti Hilka sairaanhoitajana. Lapsia perheessä oli neljä: kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Perhe oli kokoomuslainen⁴² ja näitä jalanjälkiä hän seurasi vuonna 1968 liittyttyään kokoomuksen opiskelijajärjestöön opiskellessaan Turun yliopistossa. Oikeustieteen kandidaatiksi hän valmistui 1974. Salon kunnallisvaltuustoon hän pääsi vuonna 1977 ja toimi siellä vuoden 1988 loppuun asti. Hän toimi Kiskon nimismiehenä vuonna 1975 ja Turun hovioikeuden viskaalina vuodesta 1976 lähtien ennen kuin hänet valittiin kolmannella yrittämällä vuonna 1987 kansanedustajaksi. Vuonna 1977 hän sai myös varatuomarin arvon ja vuonna 1978 hän perusti virkatyönsä ohelle lakitoimisto Niinistö Oy:n, jonka kuitenkin myi vuonna 1988.⁴³

Näkisin, että Niinistö ehkä luontaisten taipumustensa ja perheensä vaikutuksesta sisäisti varhain päämäärätietoisuuden, ahkeruuden, kunnianhimon ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden. Eduskuntaan päästyään hän mitä ilmeisimmin saavutti ensimmäisen suuren osatavoitteensa, koska myi lakitoimistonsakin tämän jälkeen pois⁴⁴.

Osittain edellä mainittuja piirteitä (ja suotuisia olosuhteita) heijasti myös Sauli Niinistön nopeasti kehittynyt ura politiikassa. Niinistö valittiin perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaksi vuonna 1993, Kansallisen Kokoomuksen puheenjohtajaksi vuonna 1994 ja Paavo Lipposen hallituksen oikeusministeriksi ja varapääministeriksi vuonna 1995. Seuraavana vuonna hänet valittiin jo valtionvarainministeriksi Iiro Viinasen tilalle, ja tässä roolissa hän toimi vuoteen 2003 asti. Kokoomuksen puheenjohtajana Niinistö toimi puolestaan vuoteen 2001 asti ja vuosina 1998–2002 hän toimi lisäksi Euroopan demokraattisen unionin (EDU) puheenjohtajana eli EU:n konservatiivisten puolueiden yh-

42 Nevalainen 2010, 18.

43 Uimonen 2012, 71–74.

44 Uimonen 2012, 74.

teistyöjärjestössä. Vuonna 2003 hän siirtyi Euroopan investointipankin (EIP) varapääjohtajaksi Luxemburgiin hankkimaan kansainvälistä kokemusta.⁴⁵

Näistä kokemuksista tärkein lienee Niinistön valtiovarainministeriön kausi, jonka aikana hän laajensi taloustietämystään sekä kasvatti suosiotaan ja arvovaltaansa. Niinistö oli tiukka valtiovarainministeri, jonka aikana valtion velkaa vähennettiin tuntuvasti.⁴⁶ Tämä sopi hänen maailmankuvaansa ja jatkoi siten hänen talouspoliittisen esikuvansa Iiro Viinasen linjaa⁴⁷.

Vuoden 2006 alla Niinistö suostui viimein presidenttiehdokkaaksi ja kävi vaalikamppailuun istuvaa presidentti Tarja Halosta vastaan Ruotsista lainatulla Työväen presidentti-kampanjalla. Kampanja oli henkilökohtainen menestys, mutta se ei riittänyt Halosen kaatamiseksi. Jälkeenpäin arvioitiin, että Niinistön tappio johtui hänen esittämistään Nato-myönteisistä kommentteista.⁴⁸

Vuonna 2007 hän palasi eduskuntaan ennätysäänimäärällä. Hän siirtyi eduskunnan puhemieheksi ja otti tässä roolissa etäisyyttä päivänpolitiikkaan, mikä on perinteisesti nähty hyväksi strategiaksi presidentinvaaleihin valmistautumiseksi. Toisaalta kyse oli myös puoluepolitiikasta, jossa Sauli Niinistö pelattiin ulos ulkoministerin tehtävästä.⁴⁹ Vuoden 2012 presidentinvaaleihin osallistuakseen Niinistö jättäytyi pois myös vuoden 2011 eduskuntavaaleista ottaakseen etäisyyttä kokoomukseen,⁵⁰ jolloin äänestäjäkunnan olisi helpompi identifioitua Niinistön kannattajaksi. Vuoden 2012 presidentinvaalit Sauli Niinistö voitti selvästi, mikä oli huipennus hänen monen vuoden työlleen.⁵¹

Tältä pohjalta voidaankin luonnehtia yleisemmin, että Niinistön maailmankuvan keskiössä vaikuttavat arvot ovat useille konservatiivipoliitikoille tuttuja: velvollisuudentunto, itsekuri, ahkeruus, säästäväisyys, yrittäjämyönteisyys ja pragmatismi.⁵² Toisaalta hän on kansanedustajakaudellaan suhtautunut kriittisesti Natura 2000 -hankkeeseen ja useasti puolustanut esimerkiksi metsänomistajien taloudellisia etuja⁵³ ennen muita näkökoh-

45 Häikiö 2006 (päivitetty 4.9.2015), ks. Kansallisbiografian sivu.

<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/8821/> [haettu 8.1.2017].

46 Häikiö 2006.

47 Uimonen 2012, 98; ks. myös Niinistö 2013 (2005), 44,52–60.

48 Uimonen 2012, 254-257; Nevalainen 2010, 109,130.

49 Uimonen 2012, 266,267, 273-276, 350,351.

50 Uimonen 2012, 349.

51 Häikiö 2006.

52 Nevalainen 2010, 79-87 passim, 110,197.

53 Nevalainen 2010, 62,63; Niinistö 2013 (2005), 32,33.

tia. Hänen luonteenpiirteikseen on luonnehdittu tiukkuutta, peräänantamattomuutta, kunnianhimoa ja näyttämisenhalua.⁵⁴

Niinistö on ollut myös perustamassa vuonna 2007 kirkon diakonirahastoa köyhyyden lievittämiseksi. Säätiön nimeksi tuli Tukikummit. Järjestö sinänsä on perinteinen porvarillinen hyväntekeväisyysrahasto, jonka jäseniä ovat muun muassa Harry Harkimo ja Björn Wahlroos.⁵⁵ Lisäksi veteraanit ovat olleet tärkeitä Niinistölle. Hän on esimerkiksi käynyt isänsä kanssa reserviupseerien tilaisuuksissa pienestä pitäen, joissa oli useasti puhujana Adolf Ehrnroot. Samoin hän on käynyt reserviupseerikoulun ja vuosien varrella ylennyt reservin kapteeniksi.⁵⁶ Maanpuolustus ja turvallisuus ovat siis vahvasti korostuneina Niinistön ajattelussa.

Niinistön arvojen ja maailmankuvan pohjalta onkin ymmärrettävää, että Niinistö on sopeutunut melko hyvin presidentin rooliin, joka perinteisesti on ollut eräänlainen kansakunnan isähahmo, riitojen sovittelija, päivänpolitiikasta etäällä oleva suurten linjojen hahmottelija. Nykyisessä uhkakuvien täyttämässä maailmassa tällaiset maskuliiniset ja auktoriteettia tukevat piirteet tarjoavat yleisölle samaistumismahdollisuuksia⁵⁷, mikä on varmasti osaltaan satanut Niinistön kannatuksenkin⁵⁸ laariin.

Tutkimuksen rakenne on temaattinen ja keskittynyt puheissa esiintyneisiin keskeisimpiin uhkadiskursseihin, jotka jaan valtionvelkaan ja siihen kietoutuneeseen yhteiskunnallisen eheyden ongelmaan, Venäjän uhkaan sekä terrorismin ja muuttoliikkeen linkittyneisiin diskursseihin. Nämä temaattiset kokonaisuudet jaan puolestaan eri periodeihin, jotka määräytyvät uhkakuvadiskurssien kehittymisen mukaan. Alalukujen alussa luon kontekstuaalisen katsauksen ilmiön taustasta, jonka jälkeen tarkastelen diskurssien sisältöä, niiden taustaoletuksia, muovautumista ja suhdetta historialliseen kontekstiin.

Lopuksi johtopäätöksissä luon kokonaiskatsauksen tutkimuksen uhkakuvadiskursseihin sekä syvennän näkökulmaa diskurssien vuorovaikutuksesta keskenään ja niiden ideologisista ja maailmankuvallisista taustoista.

54 Nevalainen 2010, 99,102.

55 Nevalainen 2010, 148,149; lisää tietoa nettisivuilta: <www.tukikummit.fi> [haettu 29.1.2018].

56 Nevalainen 2010, 19,20.

57 Kriisijohtajuudesta Ansell, Boin & 't Hart 2014; sukupuolesta Sykes 2014.

58 HS 3.7.2016: <<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002908992.html>> [haettu 22.2.2017].

2. VALTIONVELAN JA YHTEISKUNNALLISEN EHEYDEN ONGELMAT

Tässä osassa tarkastelen Niinistön taloudellisia uhkakuvia, joista keskeisin on valtionvelka. Valtionvelka on mielenkiintoinen uhka Niinistön puheissa siitä syystä, että se näyttäisi toimivan hänen alkukauden poliittisen toimintalinjansa taustalla. Samalla tämä diskurssin hajoaa moneen suuntaan. Valtionvelka kohdistuu Niinistön näkökulmasta yhteiskunnan perustaan, jolloin tämän uhan hallinta vaatii koko yhteiskunnan mobilisointia. Näin se kietoutuu osaksi yhteiskunnallisen eheyden ongelmaa, koska eheys toimii edellytyksenä Niinistön näkemien ratkaisujen toteuttamiseksi.

Toinen kiinnostava huomio valtionvelasta on sen säilyminen turvallisena uhkakuvana koko presidenttikauden ajan. Kuitenkin sen rooli kaikkia uhkakuvia taustoittavana tekijänä muuttuu Ukrainan kriisin jälkeen, jonka jälkeen neljän pilarin mallista tulee viitekehys uhkakuvien hallinnoimiseksi. Samalla valtionvelka uhkakuvana siirtyy keskiöstä sivummalle, vaikkei intensiteetiltään juuri muutukaan.

Ennen Ukrainan kriisiä onkin nähtävissä kaksi jaksoa, jossa hän kehittelee näitä taloudellisia ja yhteiskunnallisia vastauksia valtionvelan ja yhteiskunnallisen eheyden ongelmiin. Ensimmäisessä jaksossa Niinistö asettaa perustan koko alkukautensa ulko- ja turvallisuuspolitiikan hoidolle, jossa valtionvelka ja yhteiskunnallisen eheyden vaatimus näyttelevät tärkeää roolia. Toisessa jaksossa yhteiskunnallinen eheys siirtyy sivummalle syrjäytymiskeskustelun kuivuessa kokoon.

Kolmas jakso sijoittuu Ukrainan kriisin jälkeiseen aikaan, jolloin on näkyvissä valtionvelan jääminen sivurooliin, lähinnä sisäpoliittiseksi lyömäaseeksi, jota Niinistö käyttää ajoittain esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa ja vuoden 2017 kuntavaaleissa kokoomuksen tukena tai vuonna 2016 Sipilän hallituksen tukemiseksi.

2.1. Valtionvelka ja yhteiskunnallinen eheys alkukaudella

Eurokriisi toimii keskeisenä kontekstina Niinistön valtionvelan uhkadiskurssille. Globaali talouskriisi alkoi loppuvuodesta 2007 Yhdysvaltojen kiinteistömarkkinoilta, mikä johti lopulta syyskuussa 2008 investointipankki Lehman Brothersin ajamiseen konkurssiin. Tämä johti Sixten Korkmanin mukaan markkinoiden paniikkiin ja lyhyiden rahamarkkinoiden tyrehtymiseen pankkien keskinäisen luottamuspuolan sekä maksuvalmiuden vahvistamispyrkimysten takia. OECD-alueen tuotanto supistui vuonna 2009 3 prosenttia ja Suomen jopa yli 8 prosenttia.

Korkmanin mukaan keskeisiä taustasyitä finanssikriisille oli globaali liikasäästäminen erityisesti Kiinassa ja alisäästäminen USA:ssa, 1980-luvulta käynnistynyt rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen ja sen heijastuminen USA:n kiinteistömarkkinoille heikkolaa-tuisina kiinteistölainoina (*subprime mortgages*), *moral hazard* -ilmiöstä, jossa suurilla pankeilla oli kannustimet liialliseen riskinottoon, uudet sijoitusinstrumentit, joita ei ymmärretty sekä löysä rahapolitiikka 2000-luvulla Fedin johtajan Alan Greenspanin johdolla.

Totaalinen romahdus kuitenkin estettiin elvyttävällä finanssipolitiikalla, jota harjoitettiin ympäri maailmaa vuosina 2009–2010. Valtion varoja käytettiin myös yksityisten pankkien pelastamiseen erityisesti USA:ssa ja samaa tehtiin myös Euroopassa. Korkmanin mukaan taantuma johti valtioiden verokertymien heikentymiseen, joka oli keskeisin syy valtioiden velkaantumiseen Euroopassa. Ennen kriisiä velkaantumisaste oli kehittyneissä maissa luokkaa 60 prosenttia ja vuonna 2012 jo 100 prosenttia.⁵⁹

Euroalueen perustamisen jälkeen reunavaltioissa (PIIGS-maat: Kreikka, Portugali, Espanja, Irlanti, Italia) olivat korkotasot laskeneet Saksan tasolle, mikä johti luottoekspansioon ja esimerkiksi Irlannin ja Espanjan kiinteistömarkkinoiden kuplaantumiseen. Irlannin kohdalla kävi niin, että alueen pankit rahoittivat kiinnelainoja turvautuen Yhdysvaltojen luottomarkkinoihin, jolloin Lehman Brothersin kaatuminen johti näiden pankkien horjumiseen. Tämän jälkeen Irlannin valtio pelasti nämä pankit, mikä nosti valtionvelan vuoden 2007 12 prosentista yli sataan prosenttiin vuonna 2010 suhteessa bruttokansantuotteeseen.⁶⁰

Kreikan kohdalla ongelmaksi muodostui valtionlainojen lasku lähelle Saksan korkotasoa vuoden 2001 euroon liittymisen jälkeen, jota käytettiin kulutukseen ja investointiin, joka samalla nosti sen työllisyyskustannuksia suhteessa muihin euromaihin. Kreikan nettovelka oli jo vuodesta 1994 asti ollut noin 100 prosenttia suhteessa bkt:hen, mutta nousi finanssikriisin jälkeen 165 prosenttiin vuoden 2011 lopussa. Kreikassa esiintyi myös korruptiota ja epäilyttäviä eläkejärjestelyjä, mutta sillä oli myös heikko veronkeruujärjestelmä, joka lisäsi valtion alijäämää.

Kriisi syntyi, kun lokakuussa 2009 Kreikan uusi hallitus ilmoitti edellisten hallitusten vääristelleen tilastoja budjettialijäämäluvuihin, mikä johti markkinoiden luottamuspu-laan ja valtionlainojen riskipremion merkittävään kohoamiseen. Tämä johti valtionlai-nojen takaisinmaksun dramaattiseen vaikeutumiseen korkojen noustessa, jota myös val-

⁵⁹ Korkman 2015, 171,172,181–187.

⁶⁰ Blyth 2013, 64–68; vrt. Kiander 2017, 79,80,82,83

tion velkakirjojen hintojen lasku vaikeutti. Tämä johti lopulta koko talouden kutistumiseen, jolloin samalla velan suhde bruttokansantuotteeseen kohosi.⁶¹ Erityisesti Kreikan tilanteen pelättiin käynnistävän uuden pankkikriisin, jolloin se joutui laajojen toimien kohteeksi niin sanotun troikan (EU:n komissio, EKP, IMF) taholta.

Kriisi kehystyikin vuoden 2010 kesää kohti valtioiden velkakriisiksi Saksan johdolla, vaikka kyse oli tästä ehkä ainoastaan Kreikan kohdalla.⁶² Keskeiset välineet tilanteen hallitsemiseksi olivat tukirahoituspaketit ja velkajärjestelyt, joita troikka koordinoi. Rahoitus on ollut tosin vahvasti ehdollista ja sitä saaneet maat ovat sitoutuneet tiukkoihin rakenteellisiin uudistuksiin, kuten julkisen sektorin leikkauksiin ja palkkojen alentamisiin. Esimerkiksi Kreikan kohdalla näiden on kritisoitu johtaneen maan terveydenhuollon- ja sosiaalijärjestelmän tuhoamiseen⁶³.

Joka tapauksessa näitä rahoituspaketteja kohdistettiin toukokuussa 2010 Kreikkaan, marraskuussa Irlantiin, maaliskuussa 2011 Portugaliin, jonka jälkeen kesäkuussa täytyi järjestää toinen paketti Kreikkaan. Samaan aikaan Kreikan tilanteesta tuli poliitikoille hyödyllinen argumentointiväline, jolla perustella talouskuripolitiikkaa kotimaassa.⁶⁴

Vuonna 2009 Suomi oli elvyttänyt taloutta veroja alentamalla edellisvuosien ylijäämien rahoilla, mutta vuonna 2010 liittyi jo osaksi Saksan johtamaa talouskurin rintamaa. Osana yleiseurooppalaista talouskuripolitiikan toimeenpanemista euroalueen toipuminen pysähtyi ja kääntyi uuteen taantumaan vuosina 2012–2014. Suomen kohdalla tilanne taittui vasta vuonna 2015.⁶⁵

Niinistön valtionvelan uhkakuva täytyy nähdä tätä taustaa vasten. Keskeinen lähtökohta Niinistöllä on, että valtionvelka uhkaa julkisen talouden tasapainoa.⁶⁶ Julkinen talous taas mahdollistaa nykyisen Suomen hyvinvointiyhteiskunnan sote-palveluineen, koulutuksineen ja tehokkaine hallintoineen.

61 Blyth 2013, 62–64; vrt. Korkman 2015, 200,201,

62 Blyth 2013, 53,54,57–61,64.

63 Korkman 2015, 202,

64 Blyth 2013, 71–73; ks. ns. Kreikan tiestä von Wright 2018.

65 Kiander 2017, 84–86,88–90; ks. myös tilasto Suomen BKT:stä, Findikaattori.fi. Saatavilla <<https://findikaattori.fi/fi/2>> [haettu 26.4.2018].

66 Sinänsä on kiinnostavaa, että Niinistö perustelee budjetin tasapainottamisen merkitystä muistelmissaan vedoten neljään argumenttiin: 1) jos ei maksa velkojaan, IMF puuttuu tilanteeseen, 2) jos valtio toimii tunnollisesti, taloudellisten toimijoiden luottamus tulevaisuuteen vahvistuu, 3) kestävyysvaje tulee pahenemaan väestön ikääntyessä, 4) lapset joutuvat viime kädessä maksamaan vanhempiensa ottaman velan. Teemat toistuvat puheissa tavalla jos toisella, ks. Niinistö 2005,126,127.

Niinistölle kätevin ratkaisu tilanteeseen olisi talouskasvu, mutta matalasuhdanteessa täytyy keksiä muita keinoja. Finanssipolitiikka on pois suljettu esimerkiksi EU:n budjettilijäämä sääntöjen ja rakenteellisen alijäämän sääntöjen perusteella (valtionvelka suhteessa bkt:hen saa olla vain 60 % ja alijäämä 3 % kuluvan vuoden bkt:sta). Myöskään EKP tai muut EU-alueen valtiot eivät saa suoraan ostaa muiden valtion velkakirjoja (nk. *no bailout* -sääntö).⁶⁷ Lisäksi valtioiden velkaantumisaste nousi pankkien pelastamisen ja työttömyyden kasvun seurauksena, mikä söi sääntöjen puitteissa tapahtuvan elvytysvaran pois vuoteen 2012 mennessä.⁶⁸

Niinistö ei muun muassa tältä pohjalta näe muita keinoja kuin talouskuripolitiikan, jonka voisi määritellä tarkoittavan valtiontalouden tasapainottamista, julkisen sektorin rakenteellisia uudistuksia ja työmarkkinoiden joustavoittamista.⁶⁹ Näitä uudistuksia Niinistön mukaan tulisi kompensoida yksilön aktiivisuuden ja vastuun lisäämisellä. Lisäksi kestävyysvajeen korjaamiseksi työllisten määrää tulisi kasvattaa, jotta saataisiin lisättyä veronmaksajien määrää ja vähennettyä sosiaaliturvajärjestelmään kohdistuvaa painetta.

Ongelmana tässä politiikassa on se, että se sattuu yhteiskunnan keski- ja alaluokkiin. Niinistö näkeekin, että tämä ongelma on taustalla yhteiskunnallisen epävarmuuden lisääntymisessä Euroopassa. Yhteiskunnan eheyttä tulisikin vaalia erityisesti siitä syystä, että saataisiin kaikki kansanryhmät talouskuripolitiikan taakse ja vakuutettua heidät näiden toimenpiteiden välttämättömyydestä. Näin yhteiskuntapolitiikka tulee mukaan taloudellisten ongelmien ratkaisemiseksi, jonka seurauksena esimerkiksi syrjäytyminen politisoituu Niinistön alkukaudella.

Tämä logiikka alkaakin hahmottua jo Niinistön virkaanastujaispuheessa.⁷⁰ Puheen alussa valtionvelka nousee tosin symboliksi länsimaiden menetetyistä johtoasemasta:

...olemme nähneet outoja. Maailman markkinoilla nopein nousija on valtiokapitalistinen Kiina, kun taas läntiset markkinataloudet ovat vuosi vuodelta velkaantuneempia. Aikaisempi köyhä luotottaa nyt entisiä rikkaita. Nopeasti kasvavia ja nopeasti taantuvia maita yhdistää yksi ongelma, niissä kaikissa tunnetaan aiheellista huolta siitä, miten yhteiskunnallinen eheys ja vakaus säilyvät. Eheys voidaan taata vain, jos oikeudentunto vallitsee.

Velka nousee tässä esiin valtasuhteena, jossa vahvempi luotottaa heikompaa. Velan moraalisuus tulee esiin, kun Niinistö sitoo sen oikeudentuntoon ja yhteiskunnalliseen eheyteen ja vakauteen. Velka siirtyy näin yksilön ja yhteisön moraaliseksi ongelmaksi.

⁶⁷ Korkman 2015, 198.

⁶⁸ Vrt. Blyth 2013, 51–53, 62–73; elvytysvarasta vrt. Kiander 2017, 87,88.

⁶⁹ Ks. Plehwe et al. 2018, 2.

⁷⁰ Niinistön virkaanastujaispuhe 1.3.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

Niinistö kuvaileekin seuraavaksi Suomen hyvinvointiyhteiskunnan menestystä, jonka kautta siitä tulee turvattava kohde, jota valtionvelka uhkaa. Niinistö nostaa esiin esimerkiksi epäilyjä, joiden mukaan malli ei olisi kestävä julkisen sektorin liian korkean osuuden takia, mutta kuittaa tällaiset väitteet sillä, että mallilla on kestäetty hyvät ja huonot ajat, jolloin siitä ”mitä ilmeisimmin kannattaa maksaa”. Näin Niinistö tulee samalla korostaneeksi hyvinvointiyhteiskunnan instrumentaalista arvoa. Kuitenkin nykytilanteessa on ongelma:

Joudumme kysymään, missä kulkee yhteiskunnan ja yksilön oman vastuun raja, mutta silloinkin muistaen, että perusturva kuuluu jokaiselle suomalaiselle. Välittämistä emme voi ulkoistaa.

Ongelmana on siis yksilön ja yhteiskunnan suhteen määrittäminen uudelleen, mutta todellinen syy ei ole välittämässä, vaan pikemminkin taloudessa:

Mekin olemme saaneet vakavia talouden varoituksia. Vaihtotase on romahtanut tappiolliseksi, ensimmäistä kertaa pariinkymmeneen vuoteen. Emme myöskään voi jatkaa velkaantumisen tiellä. Ja meilläkin on syytä varmistaa, että eheys säilyy. Hyvinvoinnista saamme nauttia vain, jos kasvamme; ihmisinä, kansana ja taloutena.

Ensinnäkin vaihtotaseen alijäämä näyttäytyy ongelmallisena erityisesti sen käsityksen mukaan, jossa Suomen talouskasvu perustuu vientiin, eli Suomen pitäisi viedä ulos enemmän tavaraa ja palveluita kuin tuoda sisään. Vaihtotaseen tappiollisuus voi kertoa siten vientialojen suhteellisesta heikkenemisestä, mikä edelleen heijastuu esimerkiksi alan työpaikkojen vähenemiseen, siitä saatavien verotulojen vähenemiseen, mikä edelleen vaikeuttaa esimerkiksi valtionvelan takaisinmaksua.

Niinistön viestiksi tulee, että koska valtio ei voi tässä tilanteessa enää velkaantua enempää, ei ole muuta mahdollisuutta kuin leikata nykyisistä julkisista palveluista. Tämän muodostaman aukon täyttämiseksi yksilön tulee ottaa suurempi vastuu läheistensä hyvinvoinnista ja talouskasvusta, mikä syntyy vain yksilön kehittymisen kautta. Ratkaisu löytyy siis lopulta yksilöiden tasolta.

Yksilön toiminnan kautta hän näkee myös oman roolinsa: ”Presidentti on sekä talouden että eheyden toimija”. Tähän voisikin kiteyttää Niinistön näkemyksen tulevan presidenttikautensa politiikasta, jota hän ajaakin johdonmukaisesti ennen Ukrainan kriisiä. Presidentin rooli arvojohtajana ja vienninedistäjänä vahvistuukin seuraavassa: ”Haluan olla suunnitelmallisesti mukana edistämässä suomalaisen osaamisen ja työn menestystä maailmalla. Haluan myös kannustaa nousevaa uutta yrittäjähänkeä.”

Yhteiskunnan eheyden edistämässä yksilöiden oikea moraalinen asenne on myös keskiössä: ”Me tarvitsemme rohkeutta oikeudentunnon kasvuun. Haluan olla rakentamassa ehyttä Suomea, jossa jokainen ihminen on tärkeä ja jossa jokaisella on arvokas paikkansa.” Tässä näkyy myös konservatiivinen teema, jossa yhteiskunta näyttäytyy orgaanisena hierarkkisena kokonaisuutena, jossa yksilö osallistuu parhaiten yhteiseen hyvään tietystä määrätystä paikasta käsin.⁷¹

Yhteiskunnan eheyden ongelman kautta myös syrjäytymisestä tulee ongelma: ”Suomalaisen yhteiskunnan keskellä on syvä ristiriita. Suomi ikääntyy ja tarvitsee nuoria tekijöitä. Samaan aikaan yli 30 000 suomalaista nuorta on kokonaan yhteiskunnan ulkopuolella.” Tässä viitataan kestävyysvajeeseen, jolla tarkoitetaan julkisen sektorin menojen kasvamista väestön ikääntyessä, jonka korjaamiseksi on esitetty esimerkiksi työllisyysasteen nostamista.⁷² Tämän käsityksen pohjalta voikin olettaa, että Niinistö näkee nuorten syrjäytymisen kärjistävän ongelmia, sillä esimerkiksi Suomen eläkejärjestelmä perustuu työssäolevien jatkuviin eläkemaksuihin.⁷³ Syrjäytymisen periytyminen⁷⁴ on myös ongelma sen supistaessa työllisten määrää.

Niinistö pyrkiikin luomaan näillä ilmaisuilla poikkeustilaa, jolla sitten Ahtisaarta seuraten⁷⁵ ilmoittaa perustavansa tätä ongelmaa pohtimaan työryhmän. Sinänsä nämä kysymykset eivät suoraan liity presidentin toimivaltuuksiin, joten tätä puheaktia käytetään legitimoimaan tämä toiminta.

Niinistön käsitys syrjäytymisestä syventyy hänen ehdottamiensa ratkaisujen kautta. Niinistön kysymys kuuluukin, että ”miten yhdistää parhaiten nuoren oma vastuuntunto, vanhempien vastuu ja ulkopuolinen apu”. Niinistö hakee tässä jälleen yksilön, perheen ja yhteiskunnan rajanvetoa, joka tuleekin seuraavassa eksplisiittisesti ilmi:

Mutta ennen kaikkea ongelman ratkaiseminen edellyttää, että kukaan meistä ei katso ohi ja ajattele, että asia on jonkun muun vastuulla. Jokainen meistä on näkijä, jokainen on tekijä. Jokaista lähellä voi olla joku, joka on putoamassa ulkopuolelle. Näistä nuorista meidän on otettava kiinni. Vastuu on jokaisen, sinun ja minun.

71 Vrt. Vincent 2005, 73–79.

72 Vuoden 2011 lopulla puhuttiin eläkeiän nostosta, ks. HS 12.12.2011: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002513730.html>> [haettu 7.4.2018].

73 Suomessa on osittain rahastoiva eläkejärjestelmä, lisää aiheesta, ks. tela.fi: <https://www.tela.fi/tyoelakkeiden_rahointus> [haettu 21.3.2018].

74 Köyhyyden ja luokka-aseman periytymisestä, ks. esim. Isola & Suominen 2016, 34–47; Siisiäinen 2014, 116–125; Härkönen 2010; Naumanen & Silvennoinen 2010.

75 Ahtisaari perusti työryhmän Suomen työllisyystilanteen parantamiseksi, jonka ehdottamia neuvoja otettiin laajasti käyttöön. Ks. Merikallio & Ruokanen 2011, 284–298.

Niinistölle ratkaisun avaimet löytyvät syrjäytymiseen siis melko yksiselitteisesti yksilön tasolta. Tätä kautta avautuu myös oikeudentunnon merkitys Niinistölle:

Tulevissa uudistuksissa palvelujen turvaaminen syrjäseuduilla on keskeinen kysymys. Markkinatalouden ehtojen varaan sitä ei voi jättää. – – Julkisen talouden tasapainottaminen tulee vaatimaan paljon oikeudentuntoa.

Kyse onkin Niinistöllä lopulta yksinkertaisesti siitä, että julkinen sektori on niin ahtaalla, ettei sieltä irtoa lisärahaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi, joten tätä täytyy korvata yksilön toimilla. Tähän tarvitaan esimerkkiä:

Sanomani meille hyvinvoiville on: Itse kunkin hyvinvointi jatkuu sitä varmemmin, mitä vähemmän on pahoinvointia. Viestini päättäjille ja vaikuttajille on: Luottamuksen voittaa vain näyttämällä esimerkkiä. Ja erityistä lujutusta vaaditaan niiltä, jotka itse voivat vaikuttaa omiin ja lähipiirinsä etuuksiin.

Jälkimmäisessä virkkeessä viitataan alkuvuodesta 2012 käynnissä olleeseen kohuun Finnairin ja Ilmarisen asuntokaupoista. Kohun ydin oli se, että Finnairin silloinen toimitusjohtaja Mika Vehviläinen oli myynyt arvoasuntonsa vakuutusyhtiö Ilmariselle, jonka puolestaan Finnair oli vuokrannut takaisin Ilmariselta Vehviläisen työsuhdeasunnoksi.⁷⁶ Tarkoituksena tällä näpäytyksellä on tuoda esiin, että yksilön esimerkillä on vaikutusta. Näin erityisesti hyvinvoivien velvollisuutena on näyttää mallia ja osallistua talkoisiin syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tämä toimii myös eheyden tukena: julkisen sektorin leikkaukset täytyy korvata uusilla tavoilla, eli yksilön toimin.

Ulkopolitiikassa Niinistö korostaa puheessaan seuraavaksi poliittisen ympäristön vakaudesta ja ennakoitavuutta. Valtion virallisiksi arvoiksi nousevat oikeudenmukaisuus, kestävä kehitys tukeminen sekä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien tukeminen. Niinistö jatkaa tässä melko pitkälti edeltäjänsä Tarja Halosen linjalla.⁷⁷ Niinistö painottaa myös Venäjän roolia ja Venäjän kanssa tehtävää yhteistyötä, jonka kautta pyritään luomaan vakautta lähiympäristöön. Nämä kaikki voidaan nähdä pyrkimyksiksi luoda ennakoitava toimintaympäristö kansainvälisille sijoituksille.

Globaalilla tasolla korostuu edelleen taloudellinen kilpailukyky, joka asettaa reunaehdot Suomen toiminnalle. Suomen tulee ponnistella ja suhteuttaa talouspoliittista linjaansa muiden maiden toimintaan. Tämän uhkan hallinnaksi Niinistö nostaa suhteet erityisesti Kiinaan ja Yhdysvaltoihin:

⁷⁶ Yle 27.2.2012: <<https://yle.fi/uutiset/3-5056264>> [haettu 19.10.2017].

⁷⁷ Vrt. Halosen arvot: rauha ja turvallisuus, kehitys ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, Lähteenmäki 21.4.2016. Kansallisbiografian artikkeli. <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4064>> [haettu 7.4.2018].

Kansainvälinen ympäristö muuttuu; samalla kun maailmanlaajuinen keskinäisriippuvuus kasvaa, syntyy myös eritahtisuutta ja uudentyyppisiä kilpailuasetelmia. Suomen tulee tunnistaa nämä kehityssuunnat ja osata asemoida itsensä muuttuvaan maailmaan. Siksi on tärkeää, että yhteys Yhdysvaltoihin pidetään vahvana samalla kun uutta vauhtia haetaan suhteissamme Kiinaan ja muihin kehittyviin talouksiin.

Valtionvelka heijastuu myös puolustusvoimien uudistukseen, jonka yhteydessä Niinistö tuo esiin lähivuosien "kipeiden" uudistusten tarpeen. Puolustusvoimauudistus liitetään erityisesti välttämättömyyteen: "[k]un välttämättömyys vaatii uhrauksia, ne eivät voi jäädä vain joidenkin kannettavaksi". Voisikin nähdä, että Niinistölle talous ja tasapuolisuus kuuluvat yhteen. Talous asettaa reunaehdot, joiden sisällä kaikkia tulisi kohdella tasaveroisesti – jopa armeijaa, konservatiivisen maailmankuvan kivijalkaa.

Puheen päätösosassa Niinistö nostaa esiin kansallisen identiteetin näiden uhkien hallitsemiseksi:

Vanhoista suomalaisista arvoista tärkein liittyy työn eetokseen, suomalaiseen työmoraaliin.

Kunnioitan sellaista suomalaista, joka tekee velvollisuutensa eikä pidä itsestään meteliä. Kunnioitan sellaista suomalaista, joka on rakentanut tämän maan tehtaassa, toimistossa, pelolla, yrityksessä tai kodissa. Hänen maailmankuvansa ja arvonsa on ansaittu.

Yhtä lailla kunnioitan sellaista suomalaista, joka poikkeaa muista ja tekee omiaan – insinööriä joka poistaa turhan mutkan tuotannosta; virkailijaa joka ei taivu tarpeettomaan byrokraatiaan; taiteilijaa joka luo uuden perspektiivin; rakennusmiestä joka löytää käytännön ratkaisun; yrittäjää joka näkee mahdollisuuden siellä missä muut eivät. Tarvitsemme näiden suomalaisuuksien summaa.

Tarvitsemme ennakkoluulottomia menestyjiä ideoineen, ja tarvitsemme myös vakaata suomalaista väkeä tekemään näistä ideoista totta.

Niinistö pyrkiikin tuomaan tässä esiin taloudellisten uhkakuvien ratkaisumalleihin sopivia subjektipositioita, joihin yleisö voisi samaistua. Näin yksilön työ ja asenne nousee jälleen uhan hallinnan keskiöön, mutta sitä kautta, että yksilö voisi samaistaa tekemisensä osaksi paremman yhteisen kansakunnan rakentamista. Samalla pyritään yhdistämään taloudellista oman edun tavoittelua ja nationalismiin orgaanista hierarkkisuuutta korostavat teemat ja osoittamaan, etteivät nämä ole ristiriidassa. Ennakkoluulottomien menestytien ja vakaan suomalaisen väen takaa voisikin nähdä paljastuvan liberaalit ja konservatiiviset subjektipositiot samaistumisen kohteiksi.

Lopuksi presidentin rooliksi tulee myös hävinneiden lohduttaminen:

Suomen presidentti voi olla vain koko maan ja koko kansan presidentti. Eräs ystäväni antoi minulle viisaan ohjeen: 'Presidentti ei voi solahtaa siihen elämänpiiriin, jossa tapaa vain voittajia. Eivät voittajat niinkään presidenttiä tarvitse. Presidentin pitää osata seisoa ihmisen rinnalla myös hädän ja häviön hetkellä'.

Niinistö näkeekin presidentin rooliksi yhteiskunnallisen eheyden turvaamisen. Voisikin väittää, että yhteiskunnan pirstoitua keskenään kilpaileviksi yksilöiksi, Niinistö näkee presidentin tehtäviin kuuluvan myös hävinneiden lohduttamisen, rinnalla seisomisen, jottei näiden hätä kääntyisi yhteiskunnan eheyttä vaarantavaksi toiminnaksi.

Virkaanastujaispuhe nostaa esiin suuren osan Niinistön alkukauden valtionvelkaan liittyvistä diskursseista. Jatkankin seuraavaksi näiden diskurssien muutoksen tarkastelua niihin liittyvien uusien variaatioiden ja teemojen kautta.

Esimerkiksi puheessaan Korea–Suomi-talousneuvoston 15. kokouksessa maaliskuun loppupuolella 2012⁷⁸ Niinistö korostaa ensin euroalueen parempia talousnäkyymiä, siitä seuraavaa luottamusta ja niitä toimia, joita on tehty velkakriisin korjaamiseksi. Näitä ovat finanssipolitiikan valvonnan tiukentaminen, makrotalouden tukimekanismit ja Euroopan pysyvä vakausmekanismi. Taustalla näkyvät keskustelut erityisesti Euroopan vakausmekanismin (joka tuli voimaan saman vuoden kesällä) rahoituksen kasvattamisesta, josta päätettiin samalla viikolla. Suomi oli epäröinyt tätä.⁷⁹ Niinistö tietysti tällaisella vienninedistämismatkallaan pyrkii tuomaan esiin kuvan tilanteen hallinnasta.

Diplomaattipäivällisillä huhtikuussa⁸⁰ esiintyy puolestaan kiinnostava kuvaus globalisaatiosta ja sen suhteesta valtionvelkaan:

Globaalimuutos on sikäli raju, että se vaikuttaa käytännössä kaikkeen eikä siltä pääse pakoon. Historia ottaa kyllä karkulaiset kiinni. Muutoksen hallinta edellyttää henkistä sopeutumiskykyä, taloudellista joustavuutta ja rakentavaa ulkopoliittista otetta. Muutos edellyttää myös vastuunottokykyä kaikilta toimijoilta.

Niinistö tuokin globaalien talouden muutoksen esiin kaiken muuttavana ilmiönä, jonka hallinta vaatii tiettyjä välttämättömiä toimia. Jos näin ei tee, historia kyllä muistuttaa. Historiaviittauksen kautta Niinistöllä globalisaatio näyttäytyykin väistämättömänä kehityskulkuna, kovana totuutena, johon täytyy vain sopeutua. Tieto historian etenemisen säännöistä toimii myös talouskurin perusteluna:

Samaan aikaan Eurooppa kärsii velkakriisistä ja julkisen talouden kestävyysvajasta. Kriisin ratkaiseminen edellyttää vahvaa politiikkaa: talouden rakennemuutosta, säästöjä, verojen kiristystä. Paikoin yhteiskuntien poliittinen ja sosiaalinen kestävyys joutuu koetukselle. Pelas-

78 Puhe Korea–Suomi-talousneuvoston 15. kokouksessa 26.3.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

79 HS 27.3.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000004864844.html>> [haettu 26.4.2018].

80 Puhe diplomaattipäivällisillä 26.4.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

tusyritykselle ei kuitenkaan ole vaihtoehtoa. Selkeä vastuunotto omien ongelmien hoitamisessa on tärkein solidaarisuuden elementti.

Tässä tulee selkeästi esiin yhteiskunnan eheyden ongelma. Talouskuripolitiikka aiheuttaa potentiaalisesti vastustusta, jolloin yhteiskunnallisesta eheydestä tulee keskeinen väline näiden välttämättömien uudistuksien läpiviemiseksi. Toinen kiinnostava teema tässä kohdassa on Niinistön solidaarisuuden määritelmä, jossa se tulee tarkoittamaan omien asioiden vastuullista hoitamista, eikä toisen pyyteetöntä auttamista. Taustalla näkyikin Kreikan, Irlannin ja Portugalin hätärahoitustarve, mihin IMF keräsi 325 miljardin tukipaketin.⁸¹ Espanja oli myös heikentyneessä taloustilanteessa leikannut vahvasti julkista sektoria reaktiona valtionlainojen korkojen nousuun markkinoilla.⁸² Voidaankin nähdä Niinistön tukevan tätä Espanjan harjoittamaa politiikkaa vastuullisena toimintana.

Seuraavaksi Niinistö puhuu näistä ongelmista Pietarin kansainvälisen talousfoorumin avajaisissa kesäkuussa⁸³, jossa Niinistö yhdistää velkakriisin sosiaaliseen ja poliittiseenkin kriisiin:

Talouden vaikea aika on jatkunut maailmassa jo useamman vuoden. Euroopan tilanne on hankala. Meillä on ollut päällekkäin ja peräkkäin finanssikriisi, velkakriisi ja pankkikriisi. Pelkään pahoin, että paikoin kyse on jo myös sosiaalisesta ja poliittisesta kriisistä. Kriisin hoitaminen on vaatinut meiltä kaikilta johtajuutta niin hallituksissa kuin yrityksissä. Johtajuutta tarvitaan myös näkemään kriisin jälkeiseen aikaan.

Uutena teemana tässä on johtajuus, jonka Niinistö näkee tärkeäksi näiden uhkakuvien hallinnassa. Johtajuudella Niinistö tarkoittanee jonkinlaista uutta visiota ongelman ratkaisemiseksi ja päättäväisyyttä sen toimeenpanemisessa. Uhan hallinnaksi täytyy erityisesti valtioiden ja yritysten mobilisoida koko Eurooppa yhteisen vision taakse. Taustalla tässä vaikuttanee Ranskan parlamenttivaalit, jossa sosialistipuolue sai merkittävän enemmistön elvyttämistä kannattavalla ohjelmallaan. Samalla toukokuussa valittu sosialistien presidentti Francois Hollande sai parlamentista merkittävän selkänöjan samansuuntaiselle politiikalleen. Sen sijaan Saksan liittokansleri Angela Merkel kannatti talouskuria.⁸⁴ Näistä linjoista oli tarkoitus keskustella kesäkuun lopulla eurokokouksessa. Niinistön kohdalla on selvää, kumman johtajuutta hän toivoi.

Niinistö kehittelee puheessa myös virkaanastujaispuheensa teemaa länsimaiden taantumisesta:

81 HS 21.4.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002526967.html>>[haettu 7.4.2018].

82 HS 11.4.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000004867317.html>> [haettu 26.4.2018].

83 Pietarin kansainvälisen talousfoorumin avajaiset 21.6.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

84 HS 19.6.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002538984.html>> [haettu 26.4.2018].

Taloukasvun osalta olemme jonkin aikaa tilanteessa, jossa nopein taloukasvu on nousevissa talouksissa. Näemme myös kaupan ja investointien painopisteen siirtyvän yhä enemmän kohti nopeammin kasvavia talouksia. Monelle läntiselle teollisuusmaalle on tyypillistä hitaampi taloudellinen kasvu tai jopa talouden taantuminen. Useimmat – tosin eivät kaikki – läntiset teollisuusmaat ovat verraten velkaantuneita.

Niinistölle talouskriisi näyttäytyy pysyvämpänä uhkana, jonkinlaisena merkinä länsimaiden elinvoiman heikentymisestä. Tämä tietysti palvelee kilpailukyvyyn kriisin kertomusta, jolloin syy nykyiseen tilaan on yhteiskunnan kilpailukyvyyn heikentyminen. Koventunut kilpailu johtaa myös tulevaisuuden epävarmuuteen ja uusien jakolinjojen syntymiseen:

Olemme viime vuosien aikana maailmassa huomanneet, että sekä kyky kasvuun tai kyky julkisen talouden kestävään hoitoon ei ole vain tietyn talousjärjestelmän hallussa olevaa taitoa. Menestyneiden ja vaikeuksiin joutuneiden maiden ryhmät eivät noudata perinteisiä jakolinjoja – eivät EU:n sisällä eivätkä maailmassa. Esimerkiksi kaksi vähiten velkaantunutta EU:n jäsenmaata ovat Luxemburg ja Viro. Ja kaksi nopeimmin talouttaan kasvattanutta maata 2011 olivat Qatar ja Ghana. Lähtökohdiltaan hyvin erilaiset talous- ja yhteiskuntamallit ovat kyenneet talouden kasvuun, vaikka ympärillä on mennyt huonosti.

Näin Niinistö rinnastaa velan vähyyden ja taloukasvun keskeisinä merkkeinä talouden kunnosta. Epävarmuutta Euroopan sisällä luo se, etteivät liberaalit demokratiat ole enää ainoita menestyviä järjestelmiä, minkä Qatar ja Ghana osoittavat.

Elokuun suurlähettiläspäivillä⁸⁵ Niinistö tuo samankaltaisia teemoja esille. Uutena painotuksena näkyy ei-valtiollisten toimijoiden merkitys: ”Markkinat, yritykset ja ei-valtiolliset toimijat vaikuttavat entistä voimallisemmin kohtaloihimme. Enää ei kysytä vain paavin divisioonien perään, luottoluokitus voi kertoa jotain oleellisempaa.” Tällä viitataan keskusteluun korkokatoista, kun Espanjan valtionvelan lainat kohosivat uhkaavasti.⁸⁶

Toinen kiinnostava teema puheessa liittyy syrjäytymiseen, jossa hän ensin nostaa esiin, kuinka ”menestyjien ja luusereiden leirit asettuvat uudelleen” ja myöhemmin korostaa työn merkitystä Suomen historiallisen menestyksen takana. Sitten hän lisää: ”Näin on tänäänkin maassamme, jota yhä näkyvämmiin leimaavat niin ikääntyminen kuin suhteellisen huolettomaan eloon tottuminen.” On kiinnostavaa, miten kestävyysvaje ja huoleton elämä asettuvat vastakkain. Ilmeisesti Niinistö tarkoittaa tällä erityisesti sitä, että osa ihmisistä ei ole vielä täysin sisäistänyt tätä uhkaavaa maailmantilannetta, joka vaatii aina vain enemmän ponnistuksia kansallisen menestyksen eteen. Niinistö korostaakin kuinka “[e]dessämme on jälleen yksi uudelleenrakennusprojekti”.

85 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 21.8.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

86 HS 20.8.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002553014.html>> [26.4.2018].

Kansallisen taloudellisen menestyksen turvaamiseksi tulee valjastaa myös ulkopolitiikka:

Tavoitteena on taata turvallisuus ja hyvinvointi lähellä ja edistää sitä voimien mukaan myös kauempana. Yhtä lailla ulkopolitiikan on nyt tosissaan urakoitava Suomen pärjäämisen kansainvälisten edellytysten eteen. Meidän on uudella tavalla vietävä Suomea maailmalle, paitsi tuotteina, myös investointikohteena ja hyödyllisenä yhteistyökumppanina.

EU olisi tässä tärkeä liittolainen, mutta sekin painii omien ongelmiansa parissa:

Eurooppa elää kenties vaikeinta aikaansa sitten toisen maailmansodan. Meillä on päiväkohmainen velkakriisi, joka pitää hallitukset kiireisinä. Mutta meillä on myös rakenteellinen kriisi, näkymä tilanteesta, jossa ei ole ollenkaan selvää, miten eurooppalainen elintaso ja elämänmalli kyetään jatkossa säilyttämään. Elämme rajun sopeutumisvaiheen alkutahteja, vaiheen, jonka seuraukset ovat vielä arvoitus. Yksi asia on varmaa: Euroopan asema ei tule olemaan entisensä.

Niinistö nostaa jälleen velan keskeiseksi indikaattoriksi tilanteen vakavuudesta. Velka vertautuu toiseen maailmansotaan, joten kyseessä on kuin kamppailu elämästä ja kuolemasta. Niinistö perusteleekin sopeutumispuheellaan talouskurin toimenpiteitä, jotka toki uhkaavat eurooppalaista elintasoa, mutta niille ei nähdä vaihtoehtoa.

Niinistö korostaakin seuraavaksi, että EU:n kriisi syö myös sen painoarvoa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Tämän korjaamiseksi täytyisi palauttaa EU:n jäsenmaiden välinen luottamus. Niinistö nostaakin tässä esille eheyden ongelman, nyt vain EU:n tasolla. Euroeroa hän ei pidä minään vaihtoehtona. Niinistö painottaakin, että Suomi on hoitanut omat asiansa hyvin, joten ei ole kohtuutonta olettaa samaa muilta.

Myös EU:n, moraalien, demokratian ja velan yhdistäminen tapahtuu taitavasti:

Euroopan unionin kehityksen on oltava moraalien ja demokratian kannalta kestävä. Tätä ei voida millään institutionaalisella tai muullakaan tempulla kiertää. Omassa ylhäisyydessään toimivan vastuun-, tulon- ja velansiirtounionin ennuste ei olisi kehuttava. Se ei olisi sitä globaalisti eikä edes sisäisesti. Tarvitsemme parempaa Eurooppaa.

Niinistö tuo tässä esiin Suomen kannan, jossa vastustettiin pankkien rahoittamista Euroopan pysyvän vakaussmekanismin kautta (EVM), johon liittyi myös idea pankkiunionista ja yhteisestä talletussuojasta.⁸⁷ Suomi jäikin tässä vastustuksessaan yksin Hollanninkin suostuessa näihin ehtoihin⁸⁸, mitä Niinistö kompensoi tässä vahvoilla metaforilla.

Lopulta Niinistö ottaa kantaa tarkemmin Suomen ulkosuhteisiin Euroopan ulkopuolella painottaen esimerkiksi finanssimarkkinoiden sääntelyä yhtenä välineenä korjata taloudellista tilannetta. Hän tosin esittää epäilyjä tämän sääntelyn nopeasta syntymisestä. Yhdysvaltojen, Kiinan, Intian, Brasilian ja Turkin välisissä kaupallisissa suhteissa hän nä-

87 HS 30.5.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002534221.html>> [26.4.2018].

88 HS 4.7.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002542366.html>> [haettu 26.4.2018].

kee paljon kehittämisen varaa. Suomi-brändin kohdalla Niinistö pitää kolmen A:n luotoluokitusta erityisenä sulkana hatussa. Niinistö myös pyörittelee ajatusta Suomen peruskoulun ja lastenneuvoloiden nostamisesta Suomen lippulaivatuotteiksi, jolloin ei tule pelästyä, jos ”antaessaan hyötyy itse”. Tässä nojataan ekonomistiseen⁸⁹ ajatukseen siitä, kuinka kaikki tulee ja voidaan tuotteistaa kilpailukyvyn kehittämiseksi.

Niinistö palaa velkaantumiseen ja sen ratkaisuihin puheessaan Budapestissa syyskuussa.⁹⁰ Niinistö paikantaa jälleen Euroopan talouskriisin ylivelkaantumisen kriisiksi, jonka talouskuri ratkaisee. Kiinnostavasti Niinistö painottaa seuraavaksi Suomen 1990-luvun lamaa opettavaisena kokemuksena:

Tässä suhteessa tiedämme Suomessa mistä puhumme. Talouskriisimme 1990-luvun alussa oli erittäin raskas. Siitä selviäminen vaati sekä reformeja että menoleikkauksia. Usein oli vaivallista huonoista päätöksistä vähemmän huonot.

Iiro Viinanen ajoi tiukat menoleikkaukset Suomen laman alussa ollessaan valtionvarainministerinä vuosina 1991–1995. Hän oli myös Niinistön esikuva noustessa valtionvarainministeriksi vuonna 1996.⁹¹ Niinistön kaudella ajettiin vielä toiset tiukat menoleikkaukset, vaikka talouden elpyminen oli jo käynnistynyt. Kuitenkin esimerkiksi Sixten Korkmanin mukaan keskeisin selitys lamasta selviämiseen oli se, että vahvan markan politiikka kaatui, joka tarjosi edellytykset vientiteollisuuden elpymiselle.⁹² Niinistön 1990-luvun lamaviittauksen tarkoitus onkin tukea nykytilanteen arviota. Keskiössä ovat säännöt ja niiden noudattaminen:

Euroalueen velkakriisi seurauksineen on ollut Suomessa syvän itsetutkiskelun paikka. Suomi on ollut EU-jäsenyytensä ajan, ja jo paljon tätä ennen, hyvin sääntöskovainen maa. Lähdemme siitä, että kun pelisäännöistä sovitaan, on niistä pidettävä kiinni. Säännöt on tehty noudatettaviksi, eivät luovuuden kohteiksi. Euroalueen kriisin pohjalla onkin se seikka, ettei yhteisistä pelisäännöistä pidetty kiinni. Seuraukset ovat nähtävissä. Toivottavasti kriisistä on nyt opittu se, että vahvoja sääntöjä tarvitaan ja ennen muuta niiden mukaan elämistä. Nyt tiukemmista säännöistä on sentään päästy sopuun. Liialliset alijäämät johtavat sanktioihin.

Niinistölle sovitut säännöt näyttäytyivät hyvinä ja nyt kun niitä oli rikottu, tämä varsinkin tuli esille. Tämä heijastaa ordoliberalismin käsitystä valtion ja talouden roolista, jolloin valtio luo puitteet ja säännöt taloudelle, jonka jälkeen se vain pitää huolen eri instituutioiden kautta markkinamekanismin terveestä toiminnasta.⁹³ Kontekstin puolesta taustalla vaikuttaa keskustelu pankkinunionista, Kreikan velkatilanteesta ja sen mahdol-

89 Ekonomismista, ks. Teivainen 2016.

90 Niinistön puhe Elte-yliopistolla Budapestissa 4.9.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

91 Uimonen 2012, 98.

92 Korkman 2015, 162.

93 Blyth 2013, 57,133. Kyse on erityisesti Saksassa toisen maailmansodan jälkeen kehittyneestä ajatussuuntauksesta.

lisesta euroerosta.⁹⁴ Tarkoitus on tällä argumentilla tukea talouskuripolitiikkaa ja vastustaa velkapaketteja. Siten solidaarisuuskin saa uuden merkityksen:

Velkakriisin hoitoon on liittynyt myös solidaarisuuden käsite. On hyvä muistuttaa käsitteen alkuperäisestä merkityksestä euroaluetta luotaessa. Solidaarisuus tarkoitti – ja niin sen käsittän edelleenkin – vastuullista politiikkaa, joka ei aiheuta muille ja koko järjestelmälle ongelmia. Se on omien asioiden hyvää hoitoa. Ylivelkaantuminenhan ei ole vääjäämätön luonnonmullistus, vaan seurausta omasta toiminnasta.

Niinistö tuo tässä esiin hyvin vahvasti sen käsityksen, että se valtio on velkaantunut, joka on taloutensa huonosti hoitanut. Jokainen valtio on vastuussa täydellisesti omasta toiminnastaan ja kykenevä hoitamaan omat asiansa niin, että yhteisiä sääntöjä noudatetaan. Koska jokainen maa on itse syypää omaan velkaantumiseensa, solidaarisuus tulee Niinistölle määritellyksi toisten huolenpidosta vapaana olemiseksi. Onkin nähtävissä, että tämän väitteen perusteella esimerkiksi USA:n kiinteistömarkkinoilta alkaneella talouskriisillä ei lopulta ollut nykyiseen tilanteeseen osaa eikä arpaa. Niinistöllä velkaantumiseen liittyykin vahva moraalinen ulottuvuus: jos on velkaa jollekin, on ilmiselvästi syyllistynyt joihinkin väärintekemisiin.

Tätä vasten onkin kiinnostavaa, miten Niinistö puhuu lopuksi keskinäisriippuvuudesta:

Euroopan epävarmat näkymät vaikuttavat kaikkiin. Euroopan maat, myös Suomi ja Unkari, ovat riippuvaisia toisistaan. Keskinäisriippuvuus asettaa valtioiden suvereenisuudelle vahvoja tosiasiallisia rajoja. Jo Euroopan talousyhteisön syntyhistoriassa vaikutti se kokemus, että kansallisvaltiot eivät enää suoriutuneet tehtävistään yksin. Asioita oli pakko ryhtyä hoitamaan yhdessä tai ne eivät olisi tulleet hoidetuiksi. Tämä on Euroopan unionin yksi perusajatus ja pysyvä sellainen. Ratkaisuja on siksi haettava yhdessä.

On selkeä ristiriita sen suhteen, miten Niinistö puhuu Euroopan unionin perusajatuksesta eli ratkaisujen hakemisesta yhdessä, ja velasta, johon hän liittää syyllistämisen ja eristämisen teemat. Velka näyttäisikin olevan ongelma, joka ei kuulu yhdessä hoidettavien asioiden piiriin.

2.2. Velkaongelman jatkuminen

Vuoden 2013 kuluessa velkapuhe alkaa reagoimaan yhä selkeämmin sisäpoliittisessa kontekstissa tapahtuviin muutoksiin säilyttäen samalla luonteensa eksistentiaalisena uhkana, kuten ensin uudenvuodenpuheessa⁹⁵:

Suomella onkin kaksi osin päällekkäistä ja osin ristikkäistä ongelmaa: Suomi velkaantuu ehkei nopeammin, mutta kepeämmin kuin koskaan. Suomi ei ole koskaan ikääntynyt niin kuin nyt ja lähivuosien aikana. Ainoa yhteinen lääke näihin kahteen vaivaan on kasvu, eikä

94 HS 1.9.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002555869.html>> [26.4.2018].

95 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2013. Seuraavat lainaukset puheesta.

senkään varaan voi nyt tuudittautua. Siksi kumpikin vaiva vaatii myös omat vaikeasti nieltävät rohtonsa.

Niinistölle myös vahvistuu käsitys yhteiskunnallisen eheyden merkityksestä. Vuoden 2012 lopulla monipuoluehallituksessa olikin jo nähty säröjä⁹⁶, jolloin Niinistöllä oli velkahan hallinnoimiseksi tärkeää osoittaa tukeaan hallitukselle vetoamalla konsensuksen ja luottamuksen merkitykseen:

Suomalaiset ovat useissa vertailuissa osoittautuneet luotettavaksi, mutta myös luottavaiseksi kansaksi. Meillä on perinteisesti korkea luottamus toisiimme, yhteisöömme ja yhteiskuntaamme. Sen pohjalla on vankka oikeudentunnon käsitys, että menetellään ja päätetään niin kuin oikein on. Siitä syntynyt yhteiskunnallinen eheys on myös paras kilpailukykyvalttimme.

On kiinnostavaa kuinka tässä kohdassa näkyy idea, jonka mukaan kansalaisten olisi syytä vain luottaa keskeisiin hallinnon instituutioihin, sillä tällä tasolla ajatellaan vain yhteisön parasta. Luottamus ylhäältä päin tullessiin ohjeisiin auttaa myös taloudellisessa menestyksessä. Kuitenkin luottamusta rapauttaa puolestaan yksilön heikko moraal:

On nähty itsekkyyden tai suoranaisten ahneuden nousevan. Se on merkki oikeudentunnon kuihtumisesta; ei tehdäkään välttämättä niin, kuin oikealta tuntuu, vaan niin, miten saa itselleen eniten hyötyä. Sillä asenteella yhteisöstä katoaa luottamus. Niukat ajat, joissa elämme, vaativat ennemminkin ajattelemaan, voiko jostain edustaan luopua. Sillä rakennetaan eheyttä.

Niinistö saattaa viitata tässä esimerkiksi pörssiyhtiöiden toimitusjohtajien palkkioihin.⁹⁷

Yhtä ongelmallista on kuitenkin myös työstä kieltäytyminen:

Työ on aina ollut suomalaiselle tärkeä asia, niin toimeentulon lähteenä kuin elämän arvonaikin. Kaikki työ on arvokasta, ja arvokasta on myös työn tavoittelu. Sen sijaan vaikeaa on ymmärtää sitä ajattelua, että tämä olisi oleskeluyhteiskunta, jossa tietoisesti jätetään omat mahdollisuudet käyttämättä ja odotetaan muiden kattavan pöydän.

Niinistön ongelmanasettelu näyttää yhteiskunnallisen eheyden osalta siltä, että on olemassa toisaalta ahneiden luokka ja toisaalta oleskelijoiden luokka, joista kumpikin haake lähinnä lyhytaikaista mielihyvää itselleen kokonaisuuden kustannuksella. Ratkaisu Niinistölle onkin kansallisen työn arvonalautus, jossa jokainen yhdistyy kansallisen projektin taakse. Samalla linkittyy yhteen nationalistis-konservatiivinen teema yhteiskunnasta orgaanisesta kokonaisuutena ja liberaali ajatus autonomisesta yksilöstä. Myös presidentillä on roolinsa tässä tehtävässä ulkopoliittikan johtajana:

Tavoitteenani on kaikin keinoin tukea suomalaisten yritysten ja yrittäjien kansainvälistä pärjäämistä. Aivan yhtä tärkeää on edistää Suomeen suuntautuvia investointeja. Tämän kaiken tarkoituksena on maksimoida suomalainen työ, johon hyvinvointimme yksin nojaa.

⁹⁶ Kokoelma näistä, ks. HS 27.3.2013. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002623174.html>> [haettu 22.3.2018].

⁹⁷ Ks. esim. HS 5.6.2012: <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002535601.html>> [26.4.2018].

Seuraavaksi valtiopäivien avajaisissa helmikuussa⁹⁸ Niinistö nostaa esiin uutena teeman kaksi tulevaisuuden ongelmaa: mihin suuntaan globaali järjestys on siirtymässä ja miten taloudelliset resurssit riittävät puolustuksen kolmen keskeisen osan, eli yleisen asevelvollisuuden, koko maan puolustamisen ja liittoutumattomuuden ylläpitoon. Kiinnostavaa tässä on painotus liittoutumattomuuteen, sillä Suomi on EU:n jäsen sekä lähentynyt Natoa vuoden 1994 rauhankumppanuusohjelmaan liittymisensä jälkeen. Voisi-kin nähdä, että nostolla Niinistö pyrkii perustelemaan puolustusintegraation kehittämistä, jonka kautta voitaisiin kompensoida nykyisessä taloustilanteessa "väistämättömiä" puolustusmäärärahojen leikkauksia. Taustalla vaikuttaa myös lokakuussa julkaistu valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta, jossa painotettiin yhteistyön tekemistä esimerkiksi materiaalihankinnoissa yhtenä tärkeänä puolustuksen elementtinä.⁹⁹

Toinen kiinnostava nosto liittyy 1990-luvun lamaan. Niinistö painottaa, kuinka ensin Ahon johtama porvarihallitus ajoi leikkauslistat ja pankkituet läpi, minkä jälkeen Lipposen sateenkaarihallitus ajoi vielä mittavimmat leikkaukset läpi, koska ”hyinen ei hellittänyt” ja ”tekemättä ei voitu jättää”. Tämän jälkeen Niinistö korostaa, miten ”päättäväisesti suomalaiset tekivät töitä laman voittamiseksi ja onnistuivat siinä” ja kuinka täytyy muistaa, että ”liian raskaan taakan jäivät kantamaan monet yrittäjät ja pysyvästi vaille työtä jääneet ihmiset”. Lama näyttäytyy Niinistölle kansallisena ponnistuksena, johon jokainen osallistui kykyjensä ja tarmonsä mukaan samalta viivalta – ja samoin kuin sodassa, ponnistus vaati uhriensa, joita tulee muistella.¹⁰⁰ Antoivathan he itsensä kansallisen talouskasvun puolesta. Taustalla näkyy myös keskustelu eläkeikien ja työaikojen pidentämisistä työmarkkinajärjestöissä ja Turun telakkatuesta vuoden vaihteessa.¹⁰¹

Niinistö jatkaa aiheesta myös avauspuheessaan Boao Aasia -talousfoorumissa huhtikuussa 2013.¹⁰² Aluksi hän nostaa esiin, kuinka talouskuri on politiikkana pääsemässä voitolle Euroopassa ja kuinka samalla talouden tunnusluvut alkavat näyttää paremmilta. Kuitenkin talouskurin toimenpiteet olisi kiireesti saatava toimeenpannuiksi, sillä tulevaisuudessa voi tulla vastaan vielä vakavampia kriisejä:

98 Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 5.2.2013. Seuraavat lainaukset puheesta.

99 Valtioneuvoston kanslia 2012, 108.

100 Brown 2016, 8–11, puhuu uhrautuvasta kansalaisuudesta näkökulmasta, jossa se on siirtynyt poliittis-sotilaalliselta tasolle taloudelliselle tasolle; Tepora 2011, 252–259, puhuu aktiivisesta uhrautumisesta talvisodassa symbolisena riittinä, joka toi aikaisemman kansallisen yhtenäistymisekehityksen näkyville.

101 HS 14.1.2013: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002605999.html>> [haettu 27.4.2018].

102 Niinistön avauspuhe Boao Asia -talousfoorumissa 7.4.2013. Seuraavat lainaukset puheesta.

Päätäjien kannalta tilannetta pahentaa vielä se, että Euroopan on kohdattava kaksoishaaste. On puututtava sekä akuuttiin kriisiin että epävarmaan tulevaisuuteen. Tällä hetkellä saattaa tuntua siltä, että käynnissä olevan kriisin hallitseminen on vaikeinta, mutta saattaa hyvin olla, että tulevaisuuden haasteiden kohtaaminen tulee olemaan vielä vaikeampaa.

Niinistölle tämän ongelman ydin on edelleen velka ja ratkaisuna kilpailukyky:

Minun on sanottava, että Euroopan talouden pelastamiseksi on tehty monia oikeita toimenpiteitä, ja eräitä vääräkin. Mutta kokonaisuutena arvioiden talouskeskustelu Euroopassa on ollut masentavaa ja keskittynyt väriin asioihin. Me riitelemme siitä, miten velkaantua lisää. Keskustelemme siitä, kuka on tai kenen pitäisi olla vastuussa kenenkin veloista. Olemme ikään kuin valitsemassa, millä hissillä lähteä alaspäin. Tämä osoittaa, että olemme ottaneet vasta ensiaskeleet kilpailukykyämme palauttamiseksi.

Ainoa ratkaisu Niinistölle velkaan on sen maksaminen takaisin keinoilla millä hyvänsä.

Tämä asettaa reunaehdot kaikelle muulle ja tekee siitä siten poliittisen kysymyksen:

Olen varma siitä, että EU:n ja sen kilpailukykyyn elvyttämisessä ei ole kyse vain taloudesta. Pohjimmiltaan kysymys on poliittinen. Talousongelmiamme ei voi ratkaista teknokraattisin tai oikeudellisin keinoin, niin kätevältä kuin se kuulostaisikin. Ongelmamme on ratkaistava demokraattisen poliittisen neuvottelun kautta Euroopan yhteiskunnissa ja niiden välillä. Jos näin ei tehdä, sosiaalinen yhtenäisyytemme ja vakautemme vaarantuu, ja tästä seuraisi kokonaan uusia ongelmia.

Niinistölle siis terävöityy yhä selvemmin yhteiskunnallisen eheyden vaatimus talouspolitiikan ratkaisemiseksi. Tilanne täytyy ratkaista poliittisesti, sillä teknokraattinen ratkaisu saisi kansan kadulle. Ongelmana on siis lopulta se, miten saataisiin kansa ymmärtämään talouskurin toimenpiteet välttämättömiksi ja yhdistymään näiden taakse. Taustalla vaikuttanee esimerkiksi Kyproksen pankkikriisi, jossa valtion tukipaketin ehdoksi asetettiin pankkien talletuksiin kohdistuvia leikkauksia.¹⁰³ Lisäksi talouskuripolitiikka oli saanut kritiikkiä muutamilta näkyviltä taloustieteilijöiltä, kuten IMF:n pääekonomistilta Olivier Blanchardilta¹⁰⁴ ja taloustieteen nobelista Paul Krugmanilta¹⁰⁵. Myös suomalaiset ekonomistit yhtyivät osittain tähän kritiikkiin.¹⁰⁶ Tätä kritiikkiä Niinistö pyrkiikin argumentoimaan kumoon.

Niinistö puhuu Euroopan velkakriisistä seuraavaksi elokuussa suurlähettiläskokouksessa¹⁰⁷, jossa hän painottaa vahvemmin, että EU:n integraation rajat alkavat tulla vastaan, eikä integraatiota siksi tulisi nähdä velkakriisin ratkaisuna. Kuitenkaan euroalueen hajottaminenkaan ei olisi mikään ratkaisu. Euroalueen hajoaminen ei saa puheessa osakseen sen enempää huomiota Niinistöltä, jonka perusteella arvelen, ettei hän nähnyt sitä

103 Ks. esim. HS 30.3.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002628858.html>> [27.4.2018].

104 HS 16.2.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002614073.html>> [haettu 27.4.2018].

105 HS 5.3.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002618250.html>> [haettu 2.5.2018].

106 HS 6.3.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002618400.html>> [haettu 2.5.2018].

107 Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 27.8.2013. Seuraavat lainaukset puheesta.

kovin realistisena. Niinistö reagoi ennemmin tässä Suomen sisäpoliittiseen keskusteluun Kreikan uusista velkapaketeista.¹⁰⁸

Seuraavaksi vuoden 2014 uudenvuodenpuheessaan¹⁰⁹ Niinistö tuo esiin vahvemmin kantansa, jossa eurokriisin ratkaisu vaatii kansallisen vastuun korostamista ja asettuu näin yhteisen vastuun lisäämistä vastaan, kutsuen täyttä yhteisvastuuta federalismiksi.¹¹⁰ Tämän lisäksi Niinistö korostaa luotonantajien vastuuta. Niinistö pyrkiikin tässä esittämään Suomen kannan kohtuullisena kuvailemalla tilanne tasapuolisena nostamalla yritykset ja valtiot samalla viivalle. Sinänsä nämä edustavat johdonmukaisesti Suomen kantaa Saksan rinnalla, jossa hallitus vastusti euromaiden yhteisiä joukkovelkakirjoja, niin sanottuja eurobondeja.¹¹¹ Suomi ja Saksa saivat joulukuisessa päätöksessä läpi käsityksen sijoittajavastuusta tulevien pankkikriisien varalta. Kuitenkin myös yhteinen kriisirahasto oli tarkoitus perustaa vuoteen 2026 mennessä.¹¹²

Seuraavaksi valtiopäivien avajaisissa helmikuussa 2014¹¹³ Niinistö mainitsee ensi kerran Ukrainan nimeltä, mutta analysoi tilannetta vielä talouden viitekehyksen kautta. Uutena painotuksena tässä on oikeudenmukaisuuden korostaminen tulonjaon suhteen. Tämän puuttumisen Niinistö näkee esimerkiksi arabikevään taustalla. Lisäksi globaalit tuloerot, jossa ”maailman 85 rikkainta yksityistä ihmistä omistaa saman verran kuin 3,5 miljardia köyhintä ihmistä”¹¹⁴, luovat perustan tuleville kansannousuille. Siirtäen keskustelun Suomeen Niinistö lisää, että tuloerojen kasvu on Suomessa hetkeksi pysähtynyt taantumassa, mutta muistuttaa, että oikeudenmukainen tulonjako olisi keskeinen ratkaisu yhteiskunnallisen eheyden säilyttämiseksi. Tämä puolestaan liittyy lopulta osaksi talouskuri politiikan legitimaation ongelmaa:

Vuosia sitten eräs nuori eduskuntavaaliehdokas suuntasi iskulauseensa silloisiin päättäjiin: ”Suostumme kyllä maksamaan velkanne tai eläkkeenne, mutta emme niitä molempia”. Hän ei tullut valituksi. Valitettavasti.

Viestinä on Niinistöllä tietysti se, että tosiasiat määrittävät velan kautta, jolloin politiikan tehtäväksi jää sen päättäminen, mistä leikataan, ei se, olisiko olemassa vaihtoehtoi-

108 HS 22.8.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002668958.html>> [haettu 2.5.2018].

109 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

110 Federalismia on usein pidetty kirosanana EU:ssa, aiheena josta ei kannata puhua, jos haluaa saada jotain aikaan. Yrityksistä kiertää ongelmaa Ranskassa ja Saksassa, ks. Borriello & Crespy 2015.

111 HS 2.7.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002659103.html>> [27.4.2018].

112 HS 19.12.2013: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002697368.html>> [haettu 27.4.2018].

113 Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 4.2.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

114 Niinistö viittaa tässä Oxfamin raporttiin eriarvoisuuden kasvusta. Aihe oli myös Davosin talousfoorumien teemana tammikuussa, ks. HS 21.1.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002703886.html>> [haettu 27.4.2018].

sia keinoja. Keskustelu alkoikin kiihtyä aiheesta alkuvuonna Niinistön kannan heijastellessa Suomen talouspoliittista eliittiä.¹¹⁵ Tämä velkakeskustelun kehys nousi myöhemmin myös vuoden 2015 eduskuntavaalien teemaksi¹¹⁶.

Lopuksi Niinistö korostaa myös hyvän hallinnon merkitystä ja sitä, kuinka tämä vaatii päättäväistä johtajuutta toimeenpanossa. Tässä onkin nähtävissä velan depolitisoimisen pyrkimys, jossa velanhallinta nähdään teknokraattisena hyvän hallinnon kysymyksenä:

Taluskriisin tiimoilta onkin herännyt keskustelua hyvästä hallinnosta – enkä nyt tarkoita välttämättä sote- tai kuntauudistusta. Kyse on laajasta ohjeistuksesta, joka kattaa taloudellisen ja julkisen toiminnan ja ulottuu toiminnan moraalista aina sen tehokkuuteen. Parantamisen varaa on varmasti koko skaalalla.

Hyvä hallinto näyttäytyykin koko yhteiskunnan läpäisevänä pyrkimyksenä aina moraalilla myöten. Niinistö ammentaakin uusliberalistisista diskursseista perusteluja, kuinka yhteiskunnan hallinta typistyy lopulta parhaiden käytäntöjen kokoelmaksi.¹¹⁷ Samalla politiikan rooli pienenee.

2.3. Valtionvelka ja yhteiskunnallinen eheys loppukaudella

Ukrainan kriisin noustessa keskiöön koko loppuvuodeksi 2014, jää Suomen ja Euroopan taloudelliset ongelmat vähemmälle painoarvolle. Taloudelliset uhat myös alkavat siirtyä pois Niinistön politiikan keskuksesta, jolloin ne hallinnan kohteena eivät enää yksinään määritä Niinistön politiikan ydinlinjaa. Kuitenkin vuoden 2015 eduskuntavaalit tarjoavat Niinistölle paikan tuoda jälleen esiin velkaa hallintaa vaativana uhkakuvana. Arvioisin, että näistä syistä johtuen Niinistö mainitsee valtionvelan seuraavan kerran vasta vuoden 2015 uudenvuodenpuheessaan¹¹⁸:

Ongelmana on nyt, että taloutemme perusteet haurastuvat. Jälkiä on vuosien mittaan peitetty luottamalla pian tulevaan kasvuun tai kattamalla julkiset menot velalla, mutta nyt on avoimen peruskorjauksen aika. On selvää, että kohtaamme paljon uutta; teknologia, automaatio, tuotanto- ja työtavat muuttuvat. Kuitenkin samat inhimilliset lainalaisuudet säilyvät – suomalaisia on pidetty luotettavina, lojaaleina ja vastuunsa tuntevina osajina. Kaiken uuden keskellä viime kädessä tavallisen suomalaisen asenne ratkaisee myös hyvinvointimme tulevaisuuden.

Valtionvelka on Niinistölle merkki taloudellisen perustan hapertumisesta, indikaattori, joka tuo syvälle piilevät ongelmat päivänvaloon. Talouspolitiikka ja erityisesti julkisen hallinnon sopeutumistoimet valtionvelan taittamiseksi dominoivat huhtikuussa pidettä-

115 HS 16.2.2014: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002710280.html>> [27.4.2018].

116 Railo & Ruohonen 2016.

117 Vrt. Brown 2016.

118 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

vien vaalien teemoja, jota tässä myös Niinistö toistaa antaen näin tukea entiselle puolueelleen kokoomukselle, joka kannatti puolueista kaikkein johdonmukaisimmin julkisen sektorin leikkauksia ja muita säästötoimenpiteitä.¹¹⁹

Seuraavaksi Niinistö lainaa Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Junckerin lausuntoa, jossa tämä on sanonut, että EU:n päättäjät kyllä tietävät mitä tehdä, mutta eivät tulisi uudelleenvalituiksi, jos niin tekisivät. Niinistö kääntääkin seuraavaksi tämän toisin päin, ja uskoo, että nimenomaan nämä välttämättömät toimet tekemällä päättäjät tulisivat valituiksi uudelleen. Tämä voidaan jälleen nähdä eräänlaisena kannustuksena talouskuria ajaville puolueille.

Niinistö nostaakin seuraavaksi esiin, kuinka 1990-luvun laman aikaan tehtiin jopa oppositiosta käsin leikkauspolitiikkaa. Niinistö lisää myös, että keskusteluissa moni on esittänyt leikkauksia, mutta yleensä joltain muulta kuin itseltään. Keskustelu tulisikin kääntää siihen, mistä edusta leikkauksia vaativat voisivat itse luopua. Näin annetaan ymmärtää, että jokaisella on samat mahdollisuudet luopua jostain edustaan, jolloin kaikki olisivat moraalisesti samalla viivalla.

Kokonaan uutena teemana nousee esiin valtionvelan ja ilmastonmuutoksen yhteyden esittely:

Ilmastonmuutoksen torjuminen ja talous näyttävät olevan vuorovaikutuksessa niin, että torjunta heikkenee jos talouskin heikkenee. Vaakakuppiin joutuvat toistensa vastinparina oman maan velka ja meidän kaikkien yhteinen hiilivelka. Molemmat velat syövät tulevaisuutta.

Niinistölle toisin sanoen velan vastainen taistelu on myös osa ilmastonmuutoksen vastaista taistelua, jolloin oikeanlainen talouskasvu ratkaisee myös ilmastonmuutoksen ongelmat. Taustalla tässä nostossa oli Liman ilmastoneuvottelut, joissa päästiin laihaan sopuun.¹²⁰

Niinistö jatkaa seuraavaksi julkisen sektorin velasta huhtikuussa puheessaan aloittavalle hallitukselle.¹²¹ Hän korostaa jälleen tilanteen vakavuutta velkaan ja alijäämään viitattaen. Niinistö myös nostaa uuden teemaan, jossa tilanteessa ”ei selvitä ilman uutta otetta, muutosmyötärintaa.” Toisin sanoen hän tarkoittaa kansallista eheyttä, yhtenäisyyttä ja poliittista tukea näille toimenpiteille. Tähän yhtenäisyyden ohjelmaan Niinistö antaa-kin seuraavaksi taustatukea:

119 Railo & Ruohonen 2016, 85–87,91.

120 HS 14.12.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002785424.html>> [27.4.2018].

121 Niinistön puhe uudelle hallitukselle Presidentinlinnassa 29.4.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

Hankalin edessä olevista ponnistuksista lienee hallitusohjelman 10 miljardin suuruisen talouden tervehdyttämishojelman täytäntöönpano. Tulette kuulemaan paljon siitä, mitä ei saisi tehdä, vähemmän siitä, mitä sen sijaan pitäisi tehdä, ettekä ollenkaan siitä, missä olisimme, ellei mitään tehtäisi. En nimittäin usko kenenkään kehtaavan enää sanoa, että ollaan tässä vain ja elellään velaksi, vailla huolta huomista.

Ensimmäinen kiinnostava painotus on velasta puhuminen lääkäritermein, jossa yhteiskunta ikään kuin parantuu 10 miljardin tervehdyttämishojelmalla. Vähän kuin syöpä parantuisi leikkaamalla kasvain pois. Tässä kehystyksessä liian suuresta valtiosta tulee ongelma, jolloin sen leikkaamisesta tulee ilmiselvä ratkaisu. Toinen kiinnostava retorinen strategia on perustella omien toimenpiteiden tarpeellisuus sen kautta, että vastapuoli ainoastaan kritisoi ilman kunnan vaihtoehtoista esitystä. Niinistö korostaa tätä vielä edelleen redusoimalla vastaposition huolettomaksi velalla elämiseksi. Samalla velka saa vahvan moraalisen sävyn rinnastuessaan yksilön huolettomaksi elämiseksi ja vahvistaa taustakäsitystä, jonka mukaan valtiontalous on eräänlainen kotitalous.

Kiinnostavaa on myös velkaantumisen ja kehtaamisen liittäminen toisiinsa, jolloin velasta tulee häpeään rinnastettava ilmiö, jonkinlainen tabu. Häpeän avulla puolestaan pyritään rajoittamaan keskustelu Niinistön tarjoamaan kehukseen, jolloin sen ulkopuoliset aloitteet pyritään osoittamaan näin jo lähtökohtaisesti huonoiksi. Puhe sinänsä heijastaa vaalitulostakin, sillä esimerkiksi Vasemmistoliiton Paavo Arhinmäen avoimesti ajama velkaelvytys johti hänen henkilökohtaisen kannatuksensa romahdukseen.¹²²

Seuraava kiinnostava Niinistön puhe sijoittuu suurlähettiläspäiville elokuussa 2015.¹²³ Puhe on siksi merkittävä, että siinä Niinistö esittelee ensi kertaa neljän pilarin mallinsa, joka toimii myöhempänä viitekehystenä ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Tarkastelen tätä tarkemmin Venäjän uhan käsittelyn kohdalla. Velan suhteen tässä puheessa on kiinnostavaa Kreikan velkakriisin esiintuominen, mikä kärjistyi troikan ja Syrizan välisiin velkaneuvotteluihin kesällä.¹²⁴ Aluksi Niinistö nostaa Kreikan velkakriisin merkiksi Euroopan sisäisestä käymistilasta, jonka jälkeen hän lisää:

Euroalueen ongelmat tai Kreikan velkakriisin hoito ei kuulu presidentin tehtäviin, mutta pari oppia olemme saaneet. Mikään raha- tai muukaan järjestelmä ei toimi toivotusti, jos sen edellytyksenä olleita sääntöjä rikotaan. Kreikan kohdalla taas näemme, että ellet hoida asioitasi, velkojat alkavat sen tehdä.

122 HS 20.4.2015: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002817893.html>> [haettu 27.4.2018].

123 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 25.8.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

124 Nämä johtivat lopulta Syrizan uusiin vaaleihin ja velkaehtoihin taipumiseen, ks. HS 20.8.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002846464.html>> [haettu 22.3.2018]; HS 21.8.2015 <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002846621.html>> [haettu 22.3.2018].

Niinistö nostaa jälleen esiin sen, kuinka velkaantunut maa on ollut yksin syyllinen tekoihinsa, jolloin muilla mailla ei ole vastuuta osallistua näiden velkojen takaisinmaksun rahoittamiseen.¹²⁵ Uutena variaationa on sen pelon tuominen esiin, että jos ei hoida asioita EU:n budjetti- ja velkasääntöjen mukaisesti, voi olla edessä niin sanottu ”Kreikan tie”, eli rajut sopeutumistoimet ja valtion suvereniteetin rajoittaminen. Tätä näkemystä toivat esiin erityisesti hallituspuolueet.¹²⁶

Vuoden 2015 lopulla Niinistölle nousevatkin velkaantumista tärkeämmiksi uhiksi maa-hanmuutto ja terrorismi, jotka kehittyvät erityisesti alkuvuodesta 2016 hänen tärkeimmiksi aiheiksi. Niinistö palaakin velkaan lähinnä uudenvuodenpuheissaan tai valtiopäivien avajaisissa loppukautta kohti. Valtionvelka alkaa samalla irtautua yhteiskunnallisen eheyden ongelmasta, joka alkaa liittyä yhä enemmän osaksi muuttoliikkeen ongelmia.

Silti vuoden 2016 uudenvuodenpuheessa¹²⁷ valtionvelka kehystyy melko perinteisesti:

Talouden osalta liihat vuodet on nähty, mutta lihavia ei ole vielä näköpiirissä. Elämme vielä pitkään velaksi vaikka korjausliikkeitä onkin tehty. Tällaisena aikana punnitaan myös oikeudentuntoamme; että kukin kantaa vastuuta mittansa mukaan ja että emme nyt ahnehdi vaan turvaamme tulevaisuutta.

Jälleen Niinistö tuo vahvasti oikeudentunnon ja vastuun liittyneinä velkaantumiseen. Velan taittaminen vaatii toimenpiteitä, jotka koettelevat yksilön moraalialia ja hyveellisyttä. Tähän yhdistyy paternalistinen teema, jonka perusteella hyväosaisten täytyy näyttää moraalista johtajuutta ja auttaa vapaaehtoisesti heikompiin¹²⁸. Kyse on jälleen siitä, että Niinistö näkee ratkaisujen kohdistuvan eri tavalla eri kansankerroksiin, joten tämän kompensoimiseksi uudistuksista hyötyvien tulisi osoittaa vahvempaa moraalialia – esimerkiksi lisätä hyväntekeväisyystoimintaa – yhteiskunnallisen eheyden säilyttämiseksi.

Niinistö jatkaakin puheessaan myös tarkemmin talouspoliittista analyysiansä, jonka hän ensin kehysti velkaan viittaamalla. Hän nostaa esiin saavutetut edut, jakovaran ja hintakilpailukyvyin. Saavutetun edun korostamisella Niinistö viittaa siihen, että vuonna 2007 tupo jäi saavuttamatta, jolloin palkankorotuksista neuvoteltiin liittokohtaisesti, mikä itse asiassa johti tiettyjen alojen odotettua korkeampiin palkankorotuksiin. Niinistön analyysin mukaan nämä heikensivät Suomen myöhempää kilpailukykyä.¹²⁹ Lisäksi erityisesti

125 Tästä yleensä nostetaan Kreikan kohdalla kirjanpitoväärennökset, jotka kuitenkin olivat ainoastaan osa ongelmaa, ks. Blyth 2013, 62–93.

126 Aiheesta lisää, von Wright 2018.

127 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

128 Vrt. Heywood 2012, 75–77, 80–83.

Tehy sai huomiota poikkeuksellisella joukkoirtisanomisuhkauksellaan.¹³⁰ Tähän Niinistö viitanneekin korostaessaan, kuinka ”suurimman edun saivat ne, joilla jo ennestäänkin oli suurimmat edut”, jolla luodaan käsitystä ahneista etujärjestöistä, jotka ajavat omaa partikulaaria etuaan yhteiskunnan kokonaisetua vastaan.

Niinistön analyysi heijastelee monen valtavirran taloustieteilijän näkemyksiä. Jaakko Kianderin mukaan esimerkiksi vuoden 2007 palkkaratkaisut nostivat tuloja suhteessa enemmän kuin tuottavuus kasvoi. Se nosti yksikkötyökustannuksia EU-maihin verrattuna¹³¹, mikä siten heikensi kilpailukykyä. Tämä oli myös Sipilän hallituksen ajaman kiky-sopimuksen keskeinen argumentti¹³², jota Niinistö siis tässä lopulta tukee.

Hintakilpailukyvyyn palauttamiseksi tehtävien toimenpiteiden osalta Niinistö korostaa niiden kipeyttä ja toivoo, etteivät kikyn tulokset valuisi suoraan yritysten osinkoihin vaan työpaikoiksi. Kiinnostavasti Niinistö painottaa, kuinka olisi ”hyvä löytää riittävän yleiset tai jopa yrityskohtaiset sitoumukset”, että tulokset käytettäisiin työpaikkojen turvaamiseksi. Tässä näkyy taas konservatiivinen teema moraalien ja velvollisuuden yhteydestä, jolloin hyväosaisten tulisi muistaa vastuunsa ja auttaa moraalinsa pohjalta heikompiosaisia. Taustalla vaikuttaa myös Niinistön pyrkimys tukea paikallista sopimista, joka oli yksi keskeinen kysymys Sipilän hallituksen niin kutsutussa yhteiskuntasopimuksessa.¹³³ Myös esimerkiksi EK tuki näitä pyrkimyksiä vahvasti.¹³⁴

Hallituksen tukema kiky-sopimus saatiin voimaan kesällä 2016¹³⁵, jolloin näkisin, ettei Niinistö katsonut enää hallituksen tarvitsevan samalla tavalla tukea valtionvelan uhan torjumiseksi. Edes kesäkuinen Brexit, jossa Iso-Britannia päätti kansanäänestyksessä erota EU:sta¹³⁶, ei juuri muuttanut tätä näkemystä. Nämä seikat ovat Niinistön suurlähettiläskokouksen puheen taustalla¹³⁷, jolloin hän puhuu brexitistä lähinnä globalisaation näkökulmasta, jolloin voidaan olettaa, ettei se hänen näkökulmastaan aiheuttanut lopulta kovin merkittävää uhkaa Euroopalle:

129 Niinistön näkemykset heijastelevat HS:n näkemyksiä, ks. HS 10.2.2008:

<<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004546895.html>> [haettu 8.4.2018].

130 Tehystä HS 25.1.2008: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004542917.html>> [haettu 8.4.2018].

131 Kiander 2017, 83,84.

132 Vrt. esim. HS: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002890880.html>> [haettu 18.4.2018].

133 HS 9.12.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002871659.html>> [27.4.2018].

134 HS 8.12.2015: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002871560.html>> [27.4.2018].

135 HS 14.6.2016: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002906250.html>> [haettu 18.4.2018].

136 Lisää aiheesta, ks. Eduskunnan Brexit-tietopaketti. Saatavilla:

<<https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/eu/brexit/Sivut/default.aspx>> [haettu 27.4.2018].

137 Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 23.8.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

Jo selätetyksi julistettu EU:n pankkikriisi on Ison-Britannian Brexit-päätöksen myötä tekemässä jälleen paluuta. Unionia ravastelevat voimat ovat väkeviä. Maailmantalouden mataminen vaikuttaa. Globalisaatio näyttää meille siitä kauan nauttineille myös ilkeämpiä kasvojan. Koventuva taloudellinen kilpailu ajaa suhteellista etuamme alas.

Vuotta 2016 dominoivat myös maahanmuuttokeskustelu ja terrorismi, jonka takia Niinistö ei palaakaan suoraan taloudellisiin ongelmiin ennen seuraavia valtiopäivien avajaisia seuraavana vuonna. Vuoden 2017 uudenvuodenpuheesta valtionvelka jäi pois varmasti teeman vuoksi, sillä tässä Suomen itsenäisyyden juhluvuoden avaavassa puheessa hän käsitteli lähinnä kansallista yhtenäisyyttä ja sitäkin korostetun konsensushenkisesti.¹³⁸ Velalla uhkaaminen ei olisi tähän sopinut.

Valtiopäivien avajaisissa helmikuussa¹³⁹ uutena variaationa nousee esiin, kuinka 1990-luvun puolivälissä käynnistyi hyvinvoinnin ja talouskasvun aika, jonka seurauksena ”tyydyttiin ja hyydyttiin, ei nähty, että tämän päivän hyvinvointi voi olla huomisen hyvinvoinnin pahin vihollinen”. Toisin sanoen talouden suhteen tulee aina odottaa pahinta, jolloin hyvinvointiinkin tulee suhtautua epäluulolla, sillä se on tulevan heikkouden siemen. Niinistö tuomitseekin tämän: ”[v]elaksi elämisestä alkoi tulla uusi normaali.”

Niinistö korostaa seuraavaksi, ettei hänen havaintonsa ole ”puoluepoliittinen; liki kaikki eduskuntapuolueet ovat olleet hallituksessa osallisia tässä vähien toimien kaudessa.” Tarkoituksena onkin pyrkiä esittämään tämä analyysi poliittisten jakolinjojen yläpuolisena totuutena, jolloin analyysissä on kyse neutraalista totuudesta. Keskeistä on myös löytää syylliset velkaantumiselle: tässä tarinassa kaikki ovat syyllisiä. Koska kaikki ovat syyllisiä, nyt olisi vain tärkeää puhalttaa yhteen hiileen ja tehdä ne ainoat oikeat toimenpiteet tilanteen parantamiseksi. Niinistö pyrkii jälleen näin tukemaan velan kautta hallitusta, joka alkoi kerätä yhä enemmän kritiikkiä esimerkiksi sote-uudistuksen kohdalla.¹⁴⁰ Samalla Niinistö osoitti tukensa hallituspuolueille myös tulevia huhtikuun kunta-vaaleja silmällä pitäen.

Aineistossa Niinistö palaa viimeiseksi velkaan uusin variaatioin vuoden 2018 uudenvuodenpuheessa.¹⁴¹ Hän kuvaa ensin kuinka vuoden 2017 talouskasvu on perustunut yksityiseen ja julkiseen kulutukseen, joka on puolestaan pohjautunut edullisiin lainoihin, mikä on puolestaan nojannut EKP:n määrälliseen elvyttämiseen. Samalla Niinistö korostaa, kuinka vientimaana Suomi on vahvasti riippuvainen ulkomaiden kysynnästä ja velkaantuneena puolestaan riippuvainen suurten keskuspankkien politiikasta. Tämä hal-

138 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2017.

139 Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 2.2.2017. Seuraavat lainaukset puheesta.

140 HS 29.11.2016: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004885651.html>> [haettu 27.4.2018].

141 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2018. Seuraavat lainaukset tästä puheesta.

pa velkaraha on kanavoitunut erityisesti osakemarkkinoille, joka on Niinistön analyysissä johtanut omaisuusarvojen kasvuun. Nykyistä anteliasta rahapolitiikkaa tullaan väistämättä tiukentamaan, mikä voi johtaa haasteelliseen tilanteeseen.

Kiinnostavaa on puheen vähemmän alarmistinen sävy, joka perustunee parantuneisiin talouskasvun lukuihin. Tämän voisi katsoa Niinistön näkökulmasta helpottavan yhteiskunnallista painetta ja reformien läpiviemistä, jolloin poikkeustilanteen tuntua voidaan vähän hellittää. Lisäksi ei voida välttyä puheen paternalistisen sävyn vaikutelmasta: presidentti tarjoaa tässä hieman sijoitusneuvoja osakkeita omistaville piensijoittajille.

Niinistö tuo lopuksi myös esiin nuorten ongelmiin liittyviä kysymyksiä ja pelkoja, kuten syrjäytymisen, kiusaamisen, #metoo-kampanjan, eriarvoistumisen ja toimeentulohuolet. Tavan mukaan Niinistö esittää näiden ongelmien ratkaisuksi empatian, ymmärryksen ja yksilöiden huolenpidon läheisistään. Kiinnostavaa tässäkin Niinistön nostossa on se, ettei hän ottanut kantaa puheissaan syrjäytymiseen juurikaan vuoden 2013 jälkeen, jolloin yksi motivaatio voisi olla tulevan presidenttivaalien varmistelu, jossa tällä puheella pyritään kohdistamaan viesti perheisiin ja nuoriin.

Voisikin lopuksi sanoa, että Niinistön talouden uhkakuvien sisältö pysyi melko samana koko kauden, mutta ne saivat aina uuden painotuksen kontekstista riippuen. Erityisesti loppukaudesta muiden turvallisuusuhkien viedessä tilaa ja talouden siirtyessä syrjään ulkopoliittisen linjan ytimestä, valtionvelka alkoi muuttua lähinnä sisäpoliittiseksi lyömäaseeksi uudenvuodenpuheissa ja valtiopäivien avajaisissa, joiden avulla pyrittiin joko tukemaan hallitusta tai kehystämään taloudellista keskustelua. Syy tähän ulkopoliittisen linjan muutokseen seuraa Ukrainan konfliktista, jota käsittelem seuraavaksi Venäjän uhkakuvien yhteydessä.

3. VENÄJÄN UHKA, UKRAINAN KRIISI JA NELJÄN PILARIN MALLI

Venäjän uhkakuvalle Suomessa on juuret, jotka ulottuvat ainakin 1800-luvulle asti ja suomalaisen nationalismin nousuun. Kuitenkin presidentti Sauli Niinistön Venäjän politiikkaa ymmärtääkseen riittää viittaaminen Paasikiven–Kekkosen linjaan, joka toimi ulkopoliittikan löyhänä ohjenuorana aina kylmän sodan päättymiseen asti. Linjan ytimenä oli, että Neuvostoliiton turvallisuuspoliittiset intressit Suomen suuntaan tuli tunnustaa, ja tämän pohjalta hyvät suhteet Neuvostoliittoon toimivat Suomen itsenäisyyden edellytyksenä ja mahdollistivat myöhemmin Kekkosen aikana myös integroitumisen länttä

kohti. Olennaista oli pragmaattinen hyödyn näkökulma: tärkeää oli tehdä Suomesta hyödyllisempi Neuvostoliitolle irrallaan siitä, kuin sen osana.

Keskeisiä Neuvostoliittoon liitettyjä uhkakuvia kylmän sodan kaudella olivat pelko Neuvostoliiton hyökkäämisestä Suomeen, joutuminen sotatantoreelle supervaltojen väliin, kommunismi ja ydinsota,¹⁴² joista ainakin kaksi viimeistä hälvivät kylmän sodan päättymisen yhteydessä. Venäjän potentiaalinen demokratisoituminen ja markkinataloudellistuminen puolestaan aiheuttivat suuren optimismin aallon, mikä näkyi Martti Ahtisaaren valinnassa presidentiksi vuonna 1994. Suomi myös liittyi EU:hun vuonna 1995, mikä kruunasi Koiviston tavoitteen avoimesta länsi-integroitumisesta turvallisuuspolitiikan uutena perustana.¹⁴³ Varovainen optimismi suhteessa Venäjän lännettymiseen jatkui vielä 2000-luvun alkuun asti. Kuitenkin Putinin Münchenin turvallisuuskonferenssissa vuonna 2007 pitämän puheen ja Georgian sodan vuonna 2008 jälkeen alkoi viimeistään usko Venäjän integroitumiseen osaksi länsimaistyypistä kansainvälistä järjestelmää karrista.¹⁴⁴

Sauli Niinistö astui virkaansa Suomen tasavallan presidentiksi maaliskuussa 2012, jolloin kaikesta Venäjän tulevaan kehitykseen liitettyistä huolista huolimatta suhteet olivat melko hyvät. Niinistö korosti presidenttikautensa alussa taloudellista yhteistyötä Venäjän kanssa ja alkoi samalla liittää yhä vahvemmin yhteistyön arktisen alueen viitekehykseen. Tämä tilanne jatkui aina Ukrainan kriisiin asti vuoden 2014 alkuvaiheissa. Ukrainan kriisi leimasikin Suomen ja Venäjän suhteita aina syksyyn 2015 asti, jonka jälkeen Niinistön puheissa alkaa näkyä selkeä painotus Itämeren turvallisuuden suuntaan ja suhteiden vähittäinen vakiintuminen. Niinistön loppukautena vuonna 2017 Venäjän suhteet alkavat näyttäytyä jo melko optimistisessä valossa ja korostus arktisen yhteistyön suuntaan palaa osaksi Niinistön puheita Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajakaudella.

Tarkastelen Venäjän uhkakuvadiskurssien kehittymistä seuraavaksi neljän periodin läpi, joista ensimmäinen sijoittuu ennen Ukrainan kriisiä, seuraavat kaksi kriisin kehittymisen ajalle ja viimeinen kriisin tasaantumisen vaiheeseen Niinistön loppukaudella.

142 Vrt. Moisio 1998.

143 Ks. esim. Aunesluoma 2017. Poliitikasta.fi artikkeli. Saatavilla: <<http://politiikasta.fi/mauno-koivisto-varovaisin-askelin-euroopan-unioniin/>> [haettu 6.4.2018].

144 Ks. esim. Scazzieri 2017; Howorth 2017.

3.1. Venäjän uhka alkukaudella

Niinistön alkukaudella ei ole nähtävissä suuria muutoksia Suomen Venäjä-suhteissa ennen Ukrainan kriisiä. Suhteita leimaa pragmatismi, jonka ytimen muodostavat taloudelliset suhteet. Venäjän sotilaallinen uhka ei myöskään tule suoraan näkyväksi, vaan ilmenee lähinnä huolestumisen osoituksina itänaapurin demokraattisesta ja oikeudellisesta kehityksestä. Epävarmuus Venäjän tulevaisuudesta muodostaakin keskeisen osan siihen liitetystä uhasta. Sama toisaalta näkyy myös turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa vuosilta 2009 ja 2012.¹⁴⁵

Niinistön Venäjän uhan tarkassa määrittelyn tekee vaikeaksi se, ettei tätä juuri tuoda avoimesti esiin. Niinistö pikemminkin kuvailee Suomen ja Venäjän välisiä suhteita, jolloin suhde nousee keskiöön näiden osapuolten sijaan. Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa leimaakin juuri tämä piirre, että itse toiminnan taustalla on nähtävissä kätkeytyneitä tavoitteita ja perusteluja, jotka eroavat avoimesti ilmaistuista.

Nämä lähtökohdat tulevat esiin jo Niinistön virkaanastujaispuheessa¹⁴⁶:

Suhteemme Venäjään on edelleen ulkopoliittikkamme keskiössä. Niin kahdenväliset yhteytemme kuin EU:n ja Venäjän yhteistyön kehittyminen ovat kannaltamme tärkeitä. Sekä inhimillinen että kaupallinen kanssakäyntimme laajenee ja on tarpeen kehittää mahdollisimman ennakoitavaa toimintaympäristöä.

Alueellisella yhteistyöllä on oleellinen merkitys Suomelle, onpa sitten kyse Itämeren pelastamisesta tai avautuvien arktisen alueen mahdollisuuksista.

Niinistö korostaakin heti alkuun pragmaattista lähestymistä, jossa taloudelliset seikat muodostavat Venäjän suhteen perustan, mikä onkin linjassa ylipäänsä Niinistön alkukauden ulkopoliittisen talouslinjan kanssa. Toinen keskeinen nosto on tässä niiden forumien kuvailu, jossa Niinistö tätä yhteistyötä aikoo tehdä: Itämeri ja arktinen alue.

Parempi kuva Niinistön Venäjä-käsityksistä kuitenkin syntyy vasta elokuussa 2012 suurlähettiläspäivillä pidetyssä puheessa¹⁴⁷, jossa Niinistö kuvaa Venäjän olemusta ja mihin suuntaan se on menossa:

Rajanaapurimme Venäjän kehitys kuluneina kahtena vuosikymmenenä on ollut monessa suhteessa myönteistä. Maa on vaurastunut, avautunut ja kytkeytynyt kansainväliseen talouteen. Tämä on kokonaiskuva eivätkä tulokset ole pikkuasioita. Venäjästä ei silti tullut, venäläistenkään mielestä, kaikkea sitä, mitä siitä ehdittiin toivoa. Kansalaisyhteiskunnan reaktioissa näkyy turhautumista, pettymystä ja protestia. Meidän suomalaisten on aina nähtävä Venäjä sellaisena kuin se on. Tämä ei usein ole helppoa, sillä Venäjän tulkintakaavio on erilainen kuin pohjoismaisen yhteiskunnan.

¹⁴⁵ Valtioneuvoston kanslia 2009, 2012.

¹⁴⁶ Niinistön virkaanastujaispuhe 1.3.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

¹⁴⁷ Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 21.8.2012. Seuraavat lainaukset puheesta.

Aluksi Niinistö korostaa tilanteen suotuisuutta lähinnä siinä suhteessa, ettei Venäjä ole enää Neuvostoliitto. Nykyinen tilanne ei ole kuitenkaan yksiselitteisesti hyvä, mikä näkyy kansalaisyhteiskunnan reaktioista. Venäjää kuvaillaankin lehdistössä usein korruptoituneeksi ja autoritaariseksi, jolloin korostetaan esimerkiksi ihmisoikeuksien, kansalaisjärjestöjen oikeuksien ja median rajoittamista. Näitä vasten suomalainen liberaalidemokratia näyttää erityisen tasa-arvoisena, vähän korruptoituneena ja luotettavana oikeusvaltiona.

Tästä seuraakin Venäjän tulkintakaavion erilaisuus, jolloin Venäjän kehitystä ei voida lukea samalla tavalla kuin Pohjoismaita. Tämä asettaa siten pohjan Venäjän uhan tulkinnalle: Venäjä ei ole Suomi, Venäjä ei ole osa länsimaita, sitä ei voida tulkita samalla tavalla rationaalisesti kuin niitä, joten sen toiminta on perustavalla tavalla epävarmaa. Koska sen toiminta on epävarmaa, ei voida kunnolla arvioida, millä tavalla tämä erilainen toimija mahdollisesti uhkaa Suomea.

Epävarmuus itsessään ei riittäisi kuitenkaan vahvaksi uhkakuvaksi, jos siihen ei liitettäisi jonkinlaista eksistentiaalista uhkaa. Tälle voi hakea perusteluja historiasta. Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen toisen maailmansodan aikaan, joten taustalla vaikuttaa pelko, että se voisi tapahtua uudelleen. Koko kylmän sodan ajan tätä pidettiin hyvinkin relevanttina uhkakuvana, minkä jälkeen se jäi taaemmaksi 1990-luvulla. On kuitenkin kiinnostavaa, että suoraan tähän historiaan ei Niinistö alkukaudella vielä viittaa Venäjän yhteydessä. Talvisota toimii lähinnä kunnan lamamentaliteetin metaforana.

Kuitenkin tämän uhkan hallinnoimiseksi Niinistö korostaa pragmaattista yhteistyötä:

Venäjän merkitys Suomelle pysyy. Kaikilla tasoilla toimivat suhteet, kyky luoda aloitteita ja synnyttää tuloksekasta yhteistyötä Venäjän kanssa ovat vahvuksiamme. Taloudellinen yhteytemme on vahvistunut erittäin merkittäväksi. Venäjän kasvu tukee Suomen taloutta, Suomi taas kykenee tarjoamaan eväitä Venäjän talouden kehittämiseen. Meidän ei pidä vaieta Venäjän oikeusvaltiota, demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevista ongelmista. Se ei olisi kenenkään etu. Emme silti tavoittele mestaruutta ongelmien osoittajain, vaan pikemminkin ratkaisujen etsijäin sarjassa. EU-maana katsomme Venäjää omista lähtökohdistamme ja vahvuksistamme käsin.

Tässä tuleekin ilmaista Niinistön pragmaattisen Venäjän suhtautumisen ydin: ongelmien olemassaolo tunnustetaan, mutta painopiste asetetaan niihin asioihin ja hyötyihin, joita nykytilanteessa on mahdollista tehdä. Toinen kiinnostava seikka on Niinistön vastavuoroinen näkemys Suomen ja Venäjän suhteista: Venäjä hyödyttää Suomea, mutta myös Suomi hyödyttää Venäjää. Korostamalla vastavuoroisuutta ja symmetrisyyttä korostetaan suhteiden sopimusluonteisuutta ja taloudellisuutta. Niinistö jatkaakin:

Suomen ja Venäjän suhteet ovat hyvässä kunnossa. Ne saavat myös uusia piirteitä. Merkittävien muutosten rajan madaltuminen, arkisen kanssakäymisen ja yhteyksien nopea lisääntyminen. Trendi jatkuu ja vain kiihtyy viisumivapauden joskus koittaessa. Tämän kehityskulun ymmärtäminen ja siihen varautuminen on meillä vielä kesken. Venäjän tunteminen on entistä tärkeämpää entistä useammalle meistä.

Niinistö viittaa tässä ensinnäkin keskusteluihin, joita käytiin EU:n ja Venäjän välisestä viisumivapaudesta.¹⁴⁸ Venäjän tuntemattoman uhkakuvan vaikutus näkyykin siinä, että kaikki Venäjän kehitykseen liittyvä sisältää aina myös jonkinlaisen riskin – vaikka suhteet ovatkin hyvässä kunnossa. Tulevaisuus on aina epävarma.

Niinistö viittaa myös negatiiviseen Suomi-uutisointiin Venäjällä:

Väliin kuulemme venäläispuheenvuoroja, joista emme tunnista itseämme. Maidemme kulttuurien ja historian tuntemus auttaa laittamaan puheet kontekstiin. Suomi on aina avoin keskustelulle. Minulla oli kesäkuussa turvallisuuspolitiikasta hyvä ja asiapitoinen keskustelu presidentti Putinin kanssa. Tunnumme toistemme kannat, eikä niissä ole yllätyksiä.

Taustalla voinee nähdä esimerkiksi lapsikohut, joita Venäjän uutisoinnissa on levitelly.¹⁴⁹ Uhkan hallinnaksi Niinistö nostaa kansalaisten Venäjä-sivistyksen, mutta myös omat hyvät henkilökohtaiset suhteensa Putiniin. Voisikin nähdä, että henkilökohtaiset suhteet toimivat turvallisuuspoliittisina takuina, joiden avulla rajoitetaan lehdistökeskustelun vaikutuksia korkealla tasolla. Tässä näkyy Paasikiven–Kekkonen linjan piirteitä.

Yksi strategia on myös korostaa alueellista yhteistyötä ja hyvää naapuruutta esimerkiksi Itämeren suhteen:

Itämeri ja arktinen alue ovat naapurustoamme. Kun näin on, voisi sanoa, että onpa hyvä, että maantieteelle ei voi mitään. Itämeri on meille sekä korvaamaton meriympäristö että talouden elämänlanka. Yli 80 prosenttia kaupastamme kulkee sen kautta. Suomen kansallisena tavoitteena on Itämeren pelastaminen. Tässä on päästy hyvään alkuun ja saatu liikkeelle myös uusia, innovatiivisia ja käytännönläheisiä toimijoita. Itämeren suojeluun ja toisaalta alueen talouden kehittämiseen liittyvä aktiivisuus on ulkopoliittikkamme ydintä.

Ensinnäkin Niinistö viittaa Paasikiven lauseeseen, jolla on kuvattu Suomen ja Venäjän välistä jännitteistä suhdetta: ”maantieteelle emme voi mitään”.¹⁵⁰ Viittaamalla tähän Niinistö pyrkii antamaan lauseelle positiivisen kaiun: nykyinen tilanne tarjoaakin ennen kaikkea mahdollisuuksia, ei uhkia. Tämä on tyypillistä taloudellista hyötyä korostavissa puheenvuoroissa. Niinistö jatkaakin samalla asenteella arktisesta ulottuvuudesta puhuesaan:

148 HS 29.4.2012: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004870894.html>> [haettu 6.4.2018].

149 Ks. esim. HS 21.9.2016: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002921888.html>> [haettu 6.4.2018].

150 Ilmeisesti sanonta oli alun perin ”geografialle emme voi mitään”. Ks. Anhava 2002. Saatavilla:

<<https://www.kielikello.fi/-/sanontojen-elamaa>> [haettu 6.4.2018].

Arktisen alueen kasvava merkitys on realiteetti, johon olemme havahtuneet. Nyt on syvemmän pohdinnan ja kovemman tekemisen aika. Meidän on syytä toimia aktiivisesti kaikilla tasoilla tavoitteenamme jännitteistä vapaa arktinen alue, jonka taloudelliseen hyödyntämiseen ja ympäristön suojelemiseen me voimme tarjota osaamistamme. Tarvitsemme sekä vahvempaa Arktista neuvostoa että kahdenvälisiä arktisia kumppanuuksia erityisesti naapureidemme Venäjän, Norjan ja Ruotsin kanssa. On huolehdittava myös arktisista valmiuksista ja resursseistamme. Arktisen alueen kehitys on luomassa meille uuden etsikkoajan, jota emme päästä ohitse.

Niinistö korostaa tässä kuten Itämerenkin kohdalla erityisesti taloudellisia hyötyjä, joita pyrkii pehmentämään ympäristönäkökohdat mainitsemalla. On kiinnostavaa, kuinka Niinistö korostaa, että on tärkeää luoda jännitteistä vapaa alue. Sama painotus löytyy myöhemmin myös lokakuussa julkaistusta turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta selonteosta.¹⁵¹ Tässä tietysti viitataan Venäjään, jolloin voidaan nähdä arktisen alueenkin yhteistyöllä olevan myös turvallisuuspoliittinen rooli, joka kätkeytyy talous- ja ympäristöyhteistyöpuheen alle. Tämän uhkan hallinnan keinona voidaankin nähdä Niinistön ehdotus arktisen neuvoston roolin vahvistamisesta, jolloin multilateraalit suhteet nähdään pienten valtioiden lisäturvana hyvien bilateraalien suhteiden rinnalla.

Seuraavan kiinnostavan Venäjää koskevan puheen Niinistö pitää Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa tammikuussa 2013.¹⁵² Puheen taustalla näkyy EU:n ja Venäjän välinen neuvottelu viisumivapaudesta, joka oli käynnistynyt Putinin aloitteesta 2000-luvun alussa ja saanut uutta puhtia vuonna 2011.¹⁵³

Puheessaan Niinistö käsittelee laajasti Suomen ja Venäjän välisiä suhteita, mutta kiinnittää huomiota erityisesti venäläisen turismin kasvuun Suomessa, joka oli vuonna 2012 miltei kymmenkertainen (12 miljoonaa) suhteessa vuoteen 1992. Niinistö korostaa ilmiön positiivisia työllisyys- ja talousvaikutuksia. Vastapainoksi hän samalla myöntää, kuinka tämä vaatii myös fyysisen infrastruktuurin rakentamisen lisäksi ”henkisen infrastruktuurin” rakentamista, kuten venäjän kielen osaamista ruotsin kielen osaamisen rinnalle.

Liikkuvuudesta tulee samalla myös laajemmin Venäjän suhteita koskeva ilmiö:

Liikkuvuuden raju kasvu Suomen ja Venäjän välillä ei ole irrallinen ilmiö, joka näkyy vain matkailutuloissa ja kauppajonoissa. Tämä kehitys on enemmän. Se on keskeinen osa nykypäivän Suomen ja Venäjän välisiä suhteita. Kasvavan liikkuvuuden hallinta niin, että me – Suomi ja Venäjä – hyödyimme siitä täysimittaisesti ja toisaalta niin, että siihen liittyvät ongelmat voidaan maksimaalisesti välttää, on tärkeää koko Suomen kannalta.

151 Valtioneuvoston kanslia 2012, 64.

152 Niinistön puhe Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa 16.1.2013. Seuraavat lainaukset puheesta.

153 HS 30.12.2013: <<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002602708.html>> [haettu 27.4.2018].

On kiinnostavaa, kuinka vahvasti Niinistö korostaa tässä jälleen hyödyn ja uhkien hallinnan näkökulmaa. Kasvava liikkuvuus on positiivista, mikäli sen tuottamat hyödyt ylittävät selkeästi sen aiheuttamat haitat. Maksimaalisuuden korostamisella Niinistö liittyy keskustelun taloudellisen hyödyn kalkyyliin. Niinistö liittyy Venäjän turismin kasvuun sen potentiaaliset ongelmat, jolla korostetaan kehityksen epäilyttävyyttä.

Seuraavaksi Niinistö esittääkin EU:ssa pohditun viisumivapauden uhkana, joka vaatii tarkkaa harkintaa – sitä ei tule kiirehtiä. Uhkakuvina Niinistö nostaa esiin rajan tukkeutumisen ja matkailumaineen kärsimisen sekä tietyt ennakoedellytykset, jotka nykyinen viisumikäytäntö vaatii sen myöntämisen perusteeksi. Samalla Niinistö korostaa nykyisen käytännön toimivuutta, jolloin hän asettaa sen vertailukohdaksi suhteessa tulevaan, mahdollisesti huonosti rakennettuun, viisumivapauteen. Niinistö korostaa tämän jälkeen hyvin toimivan rajan merkitystä turvallisuuden näkökulmasta ja Suomen käytikorttina maailmalle. Niinistö lisää lopulta liikkumisvapauden heijastuvan niin Suomeen kuin Venäjäänkin. Niinistön koko viisumivapauskeskustelussa näkyikin vahva tarve kontrolliin ja varovaisuusperiaatteen korostamiseen: Venäjä on muukalainen, jonka toimet täytyy aina tarkasti punnita erilaisten riskianalyyysien kautta.

Tämän valossa onkin kiinnostavaa, kuinka Niinistö tämän jälkeen painottaa Venäjän ja Suomen suhteiden toimivuutta:

Suomen ja Venäjän suhteet ovat monipuoliset, vakaat ja toimivat. Nämä suhteet eivät ole riippuvaisia yksittäisistä seikoista, olivatpa ne sitten myönteisiä tai kielteisiä. Yhteydenpito eri tasoilla ja poliittinen vuoropuhelu ovat erittäin tiiviitä. Taloussuhteet vahvistuvat kaiken aikaa. Suomi on 10 miljardin investoinneillaan merkittävä toimija Venäjällä. Jos venäläiset työllistävät täällä meitä, työllistämme mekin kyllä heitä.

On silmiinpistävää, kuinka Niinistö korostaa suhteiden laadussa toimivuutta, monipuolisuutta, määrää, tiiviyyttä ja vastavuoroisuutta. Missään kohtaan ei mainita, että ne olisivat erityisen hyvät tai luottamukselliset. Tämä heijastaakin suhteiden laatua, jossa luottamuksen puutetta on pyritty paikkaamaan taloudellisella yhteistyöllä ja hyödyllä. Sama teema tulee esiin Niinistön korostaessa naapuruutta:

Vaikka Suomi ja Venäjä ovat kumpikin omanlaisiaan, on maidemme suhde eurooppalainen naapurisuhde. Emme ole eikä meidän tarvitsekaan olla kaikesta yhtä mieltä. Suhteet eivät kaipa liturgiaa, vaan tavoitteista ja yhteisistä eduista lähtevää yhteistyötä ja konkreettista tekemisen meininkiä. Tätä työtä on tehtävä joka päivä.

Naapuruus näyttäytyy jonkinlaisena vierekkäin asumisena ja käytännön yhteistyönä. Tällöin suhde voidaan helposti välineellistää. Niinistön laajempi poliittinen linja näihin liittyen tulee esiin seuraavaksi:

Suomen politiikan suuri linja on hyvän naapuruussuhteen vaaliminen ja Venäjän sitouttaminen eurooppalaiseen yhteistyöhön. Vaikka sitten viisumi kerrallaan. Pitkään neuvoteltu Venäjän WTO-jäsenyys avaa yhteistyöhön uusia näköaloja, joskin on sanottava, ettei jäsenyyden alkuvaiheesta ole puuttunut myöskään haasteita.

Venäjän uhkan kesyttämisessä onkin keskeistä taloudellisen sitouttamisen idea. Tämä on sinänsä jatkoa jo 1990-luvun optimistisemmalle politiikalle, jossa Venäjän taloudelliset reformit nähtiin alkusoittona koko yhteiskunnan länsimaistumiselle. Nyt tämä taloudellinen sitouttaminen nähdään huomattavasti maltillisemmin: mikäli Venäjällä on menettävää lännessä, ehkä se ei lähde näitä etujaan tietoisesti vaarantamaan. Niinistön puhe heijastaa myös sitä, että Venäjän WTO-jäsenyys nähtiin hyvin optimistisesti elokuussa sopimuksen synnyttyä, mutta jo vuoden lopussa suurin hype oli jo karissut.¹⁵⁴

Niinistö painottaakin seuraavaksi Pohjoismaiden taloudellisen kiinnostavuuden lisäämistä ja niin sanotun suurtalousalueen rakentamista – mikä tosin vaatisi myös EU:n ja Venäjän kaupan tiivistymistä. Tälle kehitykselle tulee kuitenkin asettaa varauksia:

Meille on tärkeää tarkkaan seurata, mihin suuntaan Venäjän yhteiskunta ja poliittinen järjestelmä kehittyvät. Venäjän demokratiasta, oikeusvaltiosta, sananvapaudesta ja ihmisoikeuksista on myös syytä käydä kriittistä keskustelua, kunhan muistaa, ettei se kulje vain yhteen suuntaan. Helppoja vastauksia ei myöskään tosielämässä ole, vaikka ongelmat näyttäisivätkin selkeiltä. Me voimme olla varmoja omista arvoistamme ja tavoistamme, mutta meidän ei kannata luulla, että tuntuimme kaikkien todellisuuden heitä itseään paremmin.

Niinistö korostaa näin jälleen Venäjän toiseutta ja sen tuntemattomuutta. Venäjän kehitystä tulee tarkastella varauksella, mutta ei liiallisesti moralisoiden. Niinistön painotukset heijastavat tässäkin pragmatismia, jossa omaa kritiikkiä tulee sopeuttaa sen mukaan, onko siitä hyötyä laajemmasta perspektiivistä käsin.

Viimeisen olennaisen alkukauden Venäjän puheen Niinistö pitää Sälenin turvallisuuskonferenssissa tammikuussa 2014.¹⁵⁵ Kiinnostavasti puheessa ei vielä nouse Ukraina esiin omana kysymyksenään, vaikka marraskuussa EU:n ja Ukrainan yhteistyösopimuksen kaatumisesta käynnistyneiden mielenosoitusten seurauksista alettiin jo spekuloida.¹⁵⁶ Kuitenkin Venäjän toimet aiheuttavat huolestumista ja Niinistö aloittaakin, kuinka 1990-luvun optimismi Venäjän suhteen on osoittautunut katteettomaksi:

Heti kylmän sodan jälkeen ajateltiin, että Venäjä palaisi jonnekin, missä se ei koskaan ollut vielä ollutkaan – länsimaiseksi demokratiaksi. Kun sitten kävi ilmi, että matka on ennakoitua paljon mutkaisempi ja pidempi, ellei peräti päättymätön, on pettymys ollut paikoin suuri.

154 HS 22.11.2012: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002594207.html>> [haettu 27.4.2018].

155 Niinistön puhe Rikskonferenss-seminaarissa Sälenissä 12.1.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

156 HS 31.12.2013: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002699495.html>> [haettu 27.4.2018].

Niinistö korostaa Venäjän erilaisuutta ja normista poikkeamista jälleen sen suhteen, mikä toive oli. Venäjältä ei tullut länsimaista demokratiaa, siis ei yhtä meistä. Voisikin nähdä, että Niinistön käsityksen mukaan suurin harhaluulo olikin se, että Venäjä voisi tulla sellaiseksi, mitä se ei ole koskaan ollut. Tämän voisi kärjistää käsitykseksi, että Venäjän (ikuisen) olemukseen kuuluu se, ettei se ole länsimainen demokratia, eikä sellaiseksi voi tulla. Kaikki Venäjän länsimaisen demokratian piirteet ovat pintailmiöitä.

Tämän jälkeen Niinistö korostaa sitä, että 1990-luku oli Venäjälle ”vaikeuksien ja nöyryytysten vuosia” toisin kuin länsimaille. Maa myös epävakautui, mikä jäi ihmisten muistiin. Niinistö jatkaakin, ettei voida pitää yllätyksenä Venäjän turvautumista vahvan valtion perinteeseensä ja vahvemman aseman hakemiseen maailmalla, mikä on mahdollistunut luonnonvarojen hintojen suotuisan kehityksen pohjalta.

Niinistö luetteleekin seuraavaksi Venäjän saavutuksia: väestön elintason nousua, tiiviimpiä yhteyksiä ulkomaailmaan internetin ja turismin pohjalta sekä osallistumista Syyrian tilanteen ratkaisuun. Kuitenkin pyrkimys Euraasian unionin rakentamiseen aiheuttaa Niinistölle epäilyksiä, sillä se ”kertoo omaa kieltään Venäjän tavoitteista.” Taustalla näkyy käsitys Venäjän pyrkimyksestä painostaa Ukraina osaksi Euraasian unionia.¹⁵⁷ Lisäksi Euraasian unioni näyttäytyy uhkaavana, koska se kertoo Venäjän katsovan pois päin Euroopasta: länsi-integroitumisen sijasta tapahtuukin integroitumista Keski-Aasian suuntaan – ja vielä Venäjän omin ehdoin. Voisikin nähdä, että pelon taustalla on vertaus Neuvostoliittoon ja oman etupiirin rakentaminen länsimaita vastaan.

Lisäksi Venäjä on modernisoinut asevoimiaan, mihin viitaten Niinistö nostaa esiin kolme näkökulmaa: tosiasiallisen suorituskyvyn, aseteollisuuden tehokkuuden ja Venäjän maantieteellisen koon, jolla tarkoitetaan Venäjän armeijan mobilisointikykyä. Nosto itessään kuvaa jo Venäjän luomaa potentiaalista uhkaa: se on kasvamassa. Kuitenkin erityistä huolta Niinistölle aiheutuu idän ja lännen välisen kuilun leveneminen:

Venäjän sekä sisäinen politiikka että ulkoinen toiminta on herättänyt Euroopassa huolta ja myös oikeutettua kritiikkiä. Konservatiivisten arvojen painotus – ja kenties toinen suunta lännessä – on alkanut luoda yhä selvemmin henkistä kuilua Venäjän ja lännen välille. Venäjän ulkopoliittikan suunta on vahvistanut tätä kehitystä. Tästä kaikesta on aivan perusteltua olla huolissaan.

Niinistö korostaa tässä erityisesti identiteettipoliittikan kohtaloa Venäjällä, jossa edelleen esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen asema on hyvin heikko.¹⁵⁸ Niinistö asemoi näin itensä osaksi arvoliberaalia länttä ja Venäjän sen ulkopuolelle. Arvot puolestaan voidaan

¹⁵⁷ HS 16.12.2013: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002696535.html>> [haettu 27.4.2018].

¹⁵⁸ Buyantueva 2018.

nähdä toimintaa ohjaavina periaatteina, ja jos näistä ei olla varmoja, toimintaa voi olla hankalampi ennakoita, mikä luo uhkan tuntua.

Lopuksi näiden uhkien hallinnaksi Niinistö korostaa potentiaalisesti valoisaa tulevaisuutta ja pragmaattisen yhteistyön merkitystä:

Tulevaisuus on kuitenkin avoin. Myös Venäjään kohdistuu vahva muutospaine ja reformitarve. Eurooppa on Venäjän kannalta yhä tärkein ja potentiaalisin yhteistyökumppani. Yhteistyön nykytilannetta ei silti voi pitää tyydyttävänä. Meidän olisikin päästävä Venäjän kanssa taas raiteille, joilla rakennetaan yhteistyövaraista turvallisuutta ja luottamusta. Konkreettiset askeleet, pienetkin, olisivat tärkeitä. Rakenteitakin tähän on Pohjois-Euroopassa olemassa: Itämeren valtioiden neuvosto (CBSS), Pohjoinen ulottuvuus, Barentsin yhteistyö ja arktinen yhteistyö.

Niinistölle tärkeintä onkin itse vuoropuhelun ylläpitäminen Venäjän kanssa, ja tätä pyritään edistämään matalankin politiikan kautta. Tämä toimiikin keskeisimpänä Niinistön ratkaisuna Venäjän uhkaan: hyvät ja avoimet diplomatiasuhteet, joissa pyritään korostamaan molemminpuolista hyötyä ja käytännön yhteistyötä. Tämä toimiikin lähtökohtana myös Ukrainan kriisin kohdalla.

3.2. Ukrainan kriisin alku ja Venäjä

Ukrainan tilanne kriisiytyi hyvin nopeasti Maidanin aukion mielenosoitusten jälkeen, jotka johtivat helmikuun lopulla istuvan hallinnon kaatumiseen, presidentti Janukovytsin eroon ja uusiin vaaleihin 22. helmikuuta 2014. Jo tämä kärjisti Venäjän ja länsimaiden välejä, mutta tilanne eskaloitui edelleen, kun Venäjä otti Krimin haltuunsa tunnuksettomien sotilaiden avulla 28. helmikuuta. Muodollisesti valtaus perusteltiin Krimin alueen venäjänkielisen väestön avunpyynnöllä, jonka jälkeen Krimin annektointi Venäjään sinetöitiin kansanäänestyksellä 16. maaliskuuta. Lopulta tilanne eskaloitui edelleen Itä-Ukrainan sotaan, joka kehittyi kevään mittaan Ukrainan hallituksen ja alueen protestojien välisistä yhteenotoista.¹⁵⁹

Krimin kriisi tuli länsimaissa yllätyksenä. Esimerkiksi Niinistö vertasi vielä helmikuun alussa valtiopäivien avajaisissa¹⁶⁰ Ukrainan tilannetta arabikevääseen. Niinistö paikansi näiden kansannousujen syyt sortoon ja tietämyksen lisääntymiseen, demokratian ja oikeusvaltion puuttumiseen, korruptioon, autoritaariseen johtamiseen ja eriarvoisuuden kasvuun. Sinänsä tässä voisi nähdä taustalla vertauksen länsimaihin, jossa tällaista ei katsota samoissa määrin tapahtuvan. Näin ilmiö sijoittuukin kauas Suomesta.

¹⁵⁹ Ks. aikajana aiheesta, Yle 11.2.2015: <<https://yle.fi/uutiset/3-7794159>> [haettu 6.4.2018].

¹⁶⁰ Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 4.2.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

Ukrainan tilanteen suhteen onkin keskeistä, että Niinistö näkee Maidanin aukion mielenosoitukset yhteiskunnan sisäsyntyisenä prosessina. Siten tilanne ei turvallistu Suomelle, sillä siihen ei liitetä suoraan Venäjän toimia, joka tekisi tilanteesta välittömästi uhkaavan. Tällöin Ukrainan mielenosoitukset voitiin nähdä vain positiivisena kehityksenä, joka johtaisi sen lähemmäs länttä.

Muutos on kuitenkin suuri Niinistön ensimmäisessä pidemmässä analyysissä Ukrainan tilanteesta diplomaattipäivällisillä Helsingissä huhtikuussa 2014¹⁶¹, jolloin Ukrainan tilanne pystyttiin kytkemään suoraan Venäjään. Näin Niinistön alkukaudella taustalla vaikuttava uhkakuva Venäjästä suurena tuntemattomana, potentiaalisesti voimakeinoihin tukeutuvana maana, käy toteen. Tästä alkaa Niinistön pyrkimys hallita esiin tullutta uhkaa, rajoittaa sen leviämistä, palauttaa arki.

Kyseisen puheen alussa Niinistö korostaa ensin neuvotteluiden ja diplomatian merkitystä tilanteen ratkaisemisessa. Sitten hän jatkaa: ”Tämä kriisi ja – uskoakseni on syytä avoimesti sanoa – ennen muuta Venäjän toiminta on nopeassa tahdissa asettanut eurooppalaisen turvallisuusjärjestyksen kovien paineiden ja eroosion alaiseksi.” Niinistö nostaa näin puheen alkuun Venäjän keskeiseksi syytäköksi nykyiseen tilanteeseen ja samalla asemoi Suomen osaksi länsimaista yhteisöä.

Niinistö jatkaa sen jälkeen kuvaillen Ukrainan tilanteen synkkyyttä ja vakavuutta nostaten esiin katoamiset, murhat ja Etyjin tarkkailijoiden vangitsemisen. Ongelmallisimmaksi nousee Niinistölle se, ettei tilanteesta ole onnistuttu käymään neuvotteluja, sillä neuvotteluiden avulla voitaisiin torjua kriisin eskaloituminen:

Mikäli tässä onnistutaan, on parhaimmillaan mahdollista, että kriisin vaikutukset Euroopan turvallisuuteen jäävät rajoitetuiksi – vakaviksi, mutta rajoitetuiksi. Tämä antaisi ajan mittaan mahdollisuuden myös korjata rikkimennyt ja luoda vahvempaa turvallisuutta. Minun on mahdotonta uskoa, etteikö tämä olisi kaikkien Euroopan valtioiden ja niiden kansalaisten kannalta paras ja kestävin vaihtoehto.

Eskaloitumisen estäminen on keskeistä, sillä ”jos eskalaatio jatkuu ja tilanne vain pahenee, mennään väistämättä kohti jälkimmäistä – kohti avointa konfliktia ja syvää epävakautta. Tällaisten kehityskulkujen ja niiden seurausten hallittavuus on illuusio, johon kenenkään ei kannata uskoa.” Tämän jälkimmäisen virkkeen voisi nähdä toimivan myös viestinä Venäjälle. Niinistö painottaakin tämän jälkeen aidon vuoropuhelun ja rauhan-tahdon merkitystä neuvotteluiden lähtökohtana.

161 Niinistön puhe diplomaattipäivällisillä Helsingin kaupungintalolla 29.4.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

Keskeistä näissä uhkakuvissa on se, että Niinistö näkee niissä potentiaalin laajempaan konfliktiin idän ja lännen välillä. Tätä Niinistö painottaa lisätessään, että: ”...meillä ei yksinkertaisesti olisi varaa vain käpertyä hoitamaan – tai toistamaan – ikään kuin viime vuosisadan kysymyksiä.” Kriisi onkin ongelmallinen erityisesti siitä syystä, että se vie huomion tärkeämmiltä globaaleilta ongelmilta:

Tiivistetysti: meidän pitäisi voida hoitaa akuutit kriisit, kuten Ukrainan tilanne. Sen itsensä takia, mutta myös siksi, että vielä sitäkin isommat, pitkäkantoisemmat kysymykset vaativat voimakasta huomiota kansainväliseltä yhteisöltä. Tätä isoa kuvaa meillä ei olisi varaa unohtaa. Me olemme kaikki osa sitä.

Huomionarvoista onkin se, että Niinistö näkee Ukrainan tilanteen uhkaavaksi, koska se voisi potentiaalisesti johtaa Venäjän ja länsimaiden väliseen uuteen massiiviseen konfliktiin, eräänlaiseen uuteen kylmään sotaan. Tällaisen kehityksen mahdollisuuteen viitattiinkin useissa analyysissä ympäri maailmaa.¹⁶² Uhka ei siis suoraan kohdistunut Suomeen, vaan Suomen viiteryhmään länteen, mikä kuitenkin voisi potentiaalisesti johtaa myös Suomen kannalta ikäviin seurauksiin.

Seuraava merkittävä hahmotelma suhteessa Ukrainan tilanteeseen tulee Niinistön puheessa diplomaattipäivällisillä elokuussa.¹⁶³ Tässä kohtaa Ukrainan konflikti oli edennyt Itä-Ukrainan sodaksi Venäjän tukemien kapinallisten ja Ukrainan hallituksen joukkojen välillä. Tilannetta kärjisti lisäksi myös Malaysia Airlinesin matkustajakoneen alasampuminen Itä-Ukrainan yllä heinäkuussa, jonka kapinallisten epäiltiin pudottaneen Venäjän toimittamalla kalustolla.¹⁶⁴

Niinistö jatkaa historiallisilla analogioilla viittaamalla puheen alussa ensimmäiseen maailmansotaan ja siihen, kuinka tätä ei osattu diplomaattisesti purkaa. Samalla hän tuo asian tähän päivään tekemällä rinnastuksen Ukrainan kriisiin, ja vetoaa, ettei toistettaisi ensimmäisen maailmansodan virheitä. Näillä painotuksilla pyritään korostamaan tilanteen vakavuutta ja hintaa, joka epäonnistumisesta voidaan joutua maksamaan. Samalla Niinistö luo uhkakuvasta olemukseltaan ensimmäisen maailmansodan kaltaisen: kyse voikin olla kipinästä, joka sytyttää Euroopan tuleen.

Niinistö tuo jälleen myös esiin Suomen kannan, jossa tuomitaan Ukrainan alueellisen koskemattomuuden ja suvereniteetin loukkaukset. Niinistö lisää, että Suomi on ollut mukana EU:n kanssa asettamassa talouspakotteita Venäjää kohtaan, sillä Suomi ei voi

162 Katsaus aiheesta, ks. Mitzner 7.5.2014. Poliitikasta.fi artikkeli. Saatavilla:

<<http://politiikasta.fi/kolmas-kylma-sota-menneisyyden-silmin/>> [haettu 6.4. 2018].

163 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 26.8.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

164 HS 12.9.2014: <<https://www.hs.fi/datajournalismi/art-2000002753625.html>> [haettu 27.4.2018].

jäävät itseään vastuusta sen suhteen, ”millaisin periaattein ristiriitoja Euroopassa ratkotaan. Emmekä voisi vain jäädä varjelemaan omia käytännön etujamme, kun yhteisiä arvojamme rikotaan.” Näillä toimilla Niinistö asemoi itsensä osaksi läntistä rintamaa. Lisäksi korostamalla näiden pakotteiden satuttavan Suomea, korostetaan myös Suomen sitoutumista tähän ryhmään. Taustalla näkyy keskustelu pakotteiden heikentävistä vaikutuksista erityisesti Itä-Suomen talouteen, joita Niinistö pyrkii argumentoimaan välttämättömäksi pahaksi.¹⁶⁵

Tämän jälkeen Niinistö tuo jälleen esiin Suomen läntisen identiteetin, mutta huomauttaa, että periaatteiden ilmoitteluiden sijaan tarvitaan konkreettisia toimia tilanteen ratkaisemiseksi. Tämän pohjalta Niinistö perusteleeekin matkaansa Venäjälle¹⁶⁶:

Mielestäni on selvää, että keskusteluyhteyksien ylläpitäminen eri toimijoiden välillä on tarpeen. Eihän se ole mitään muuta kuin diplomatiata. Ja diplomatiata on välttämätöntä, jos eri osapuolten näkemyksiä ja toimia halutaan kriisin keskellä käsittää. Ja se on väistämätöntä, jos askeleita kohti rauhanomaista ratkaisua aiotaan ottaa. Tämä oli toissaviikkoisen Venäjän ja Ukrainan matkani lähtökohta. Tietenkään emme ole tehneet tai tee tätä työtä yksin, vaan osana kokonaisuutta. Toimintamme tukee laajempia kansainvälisiä pyrkimyksiä konfliktin ratkaisemiseksi.

Niinistön matka Venäjälle tulee nähdä pyrkimyksenä kontrolloida Ukrainan kriisin aiheuttamaa uhkaa. Niinistö menee sinne, missä asiat tapahtuvat ja tekee minkä voi. Niinistön painotus siitä, että hän toimii osana kokonaisuutta, on selvä vastaus siihen, että Ukrainan kriisin uhka tulee nähdä laajana, koko Eurooppaa ja Venäjää koskevana – ei nimenomaisesti Suomen ja Venäjän välisenä ongelmana. Samalla näillä eleillä Niinistö pyrkii rauhoittamaan tilannetta: teen töitä yhteisen hyvän eteen, emmekä ole yksin. Lisäksi viesti suuntautuu myös Euroopan suuntaan, eli kyse ei ollut EU:n erimielisyyttä syventävästä eleestä. Niinistö korostaa kuitenkin tämän jälkeen, että matkan seurauksena saatiin keskusteluyhteys Venäjään avattua, mutta ei juuri muuta.¹⁶⁷ Näin Niinistö pyrkii maltillistamaan yleisön odotuksia. Tämä voidaan nähdä myös orientoitumisena tulevaan syyskuiseen Minskin kokoukseen Valko-Venäjällä.

Seuraavaksi Niinistö nostaa esiin Ukrainan kriisin vaikuttavan laajemmin Venäjän ja lännen väliseen vastakkainasetteluun:

On tärkeää havaita, että Ukrainaa ei voida irrottaa laajemmasta yhteydestään. Tällä tarkoitan Venäjän ja lännen välistä suhdetta. Tuo suhde on sekin ajautunut epäluottamuksen ja vastak-

165 HS 30.7.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002749568.html>> [27.4.2018].

166 Matka sinänsä aiheutti ristiriitaisia reaktioita Euroopassa. HS 16.8.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002753899.html>> [7.4.2018].

167 Pekka Haaviston arvio Niinistön roolista Minskin kokouksen järjestämisessä, ks. HS 21.8.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002755178.html>> [haettu 7.4.2018].

kainasettelun kierteeseen. Ukrainan konflikti on tälle laajemmalle kriisille sekä syy että seuraus. Diplomatian haaste onkin siis nyt suurempi, ei vain Ukrainan kokoinen. Eikä riitä, että puhutaan vain konkretiasta, vaan pöydälle on nostettava myös periaatteelliset kysymykset. Konfliktin ratkaisu on siksi EU:llekin vaikea prosessi.

Huomionarvoista on aluksi se, että siinä missä Niinistö vielä valtiopäivien avajaisissa vuoden alussa korosti Ukrainan tilanteen sisäsyntyisiä syitä ja vertasi sitä arabikevääseen, on Ukrainasta nyt tullut osa Venäjän ja lännen välistä kamppailua. Tällöin Niinistön näkökulmasta Ukrainan konflikti ei olekaan kiinnostava itsessään, vaan sen kautta, mitä se merkitsee lännen ja Venäjän suhteille. Näin hän implisiittisesti toistaa jo aikaisemmin esiin tulleen uhkakuvan uudesta eurooppalaisesta sodasta. Koska kyse on enemmästä kuin Ukrainasta, aiheuttaa se uusia esteitä tilanteen ratkaisemiselle. Niinistölle nämä esteet ovat periaatteellisia kysymyksiä, joihin katsoisin kuuluvan erityisesti itää ja länttä määrittävät identiteetin kysymykset. Näkisinkin, että nimenomaan tämä tekee ongelmasta Niinistölle visaisen, sillä periaatteellinen taso on yleensä se, mistä ollaan viimeiseksi valmiita neuvottelemaan.

Niinistö jatkaa seuraavaksi varovaisella linjallaan spekuloidessaan Ukrainan kriisin seurauksilla. Konflikti ei merkitse Niinistön mielestä uutta kylmää sotaa, eikä tällainen palvelisi diplomaattista ratkaisua. Pikemminkin päin vastoin. Suomeen Ukrainan kriisi vaikuttaakin tämän laajemman länsimaiden ja Venäjän vastakkainasettelun kautta, ei suoraan. Tässä sinänsä toistetaan jo vuoden 2012 turvallisuusselonteon käsitystä, jossa Suomi voi joutua konfliktiin ainoastaan osana laajempaa konfliktia¹⁶⁸. EU:n tulisikin kyetä ratkaisemaan sekä Ukrainan kriisi että lievittää tätä laajempaa suhteiden tulehtumista.

Niinistö myös jatkaa kotimaan yleisön rauhoittelemista:

Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa. Tilanne lähialueillamme on vakaa. Suomi ei myöskään ole turvallisuustyhjiö. Eikä meillä ole sellaiseksi myöskään varaa tulla. Tästä pidämme huolta niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Tässä Niinistö viittaa kiihkeään turvallisuuspoliittiseen keskusteluun.¹⁶⁹ Korostamalla jatkuvaa toimintaa Niinistö osoittaa tilanteen hallinnan ja pyrkii hillitsemään kiihkeimpiä äänenpainoja.

Niinistö syventyykin seuraavaksi tarkemmin kansallisiin keinoihin, joilla taataan Suomen turvallisuus. Ensimmäiseksi nousee esiin yleinen asevelvollisuus, joka on osoittau-

168 Valtioneuvoston kanslia 2012, 12.

169 Keskusteluilmapiiiristä, ks. HS 24.8.2014: <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002755830.html>> [haettu 7.4.2018]; ks. myös HS 29.8.2014: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002757117.html>> [haettu 7.4.2018].

tunut Niinistön mukaan viisaaksi ratkaisuksi suhteutettuna siihen, mitä muissa maissa on tehty. Toinen koskee puolustusmäärärahoja:

Uskottavasta puolustuksesta meidän on huolehdittava myös jatkossa. Puolustusvoimat on toimeenpannut merkittävät säästö- ja tehostamispäätökset. Nyt ollaan kuitenkin tultu jo siihen pisteeseen, että vähemmän ei voi olla enemmän. Siksi puolustuksen voimavaroja on jatkossa syytä lisätä, jotta sekä välittömät lisätarpeet että pidemmän aikavälin haasteet voidaan kattaa.

Niinistö korostaa tietysti kunnan konservatiivina, että turvallisuuteen löytyy aina rahaa, mikäli tilanne niin vaatii. Kiinnostavasti esimerkiksi virkaanastujaispuheessaan¹⁷⁰ Niinistö korosti kuitenkin puolustusvoimien rahoituksen leikkausta välttämättömyytenä taloudellisiin syihin vedoten. Kyse onkin turvallistamisen puheaktista (ks. 9). Kun normaalipolitiikka on tämän ajatuksen mukaan taloudellisten välttämättömyyksien kehystämää, turvallisuuspolitiikka ei sitä enää ole. Taustalla voisi nähdä myös hierarkiakäsityksen, jonka mukaan turvallisuus tulee ennen taloudellista toimintaa. Niinistö jatkaa:

Kyse ei ole vain rahasta. Sodankäynnin muodot ovat hybridisodan myötä kehitymässä osin täysin uudellaisiksi. Varsinaisen sodan ja muun voimavaikuttamisen välinen rajalinja hämärtyy. Kyber- ja informaatioidan keinojen merkitys on kasvussa. Käydään ehkä sotaa, muttei välttämättä olla sodassa. Samalla konfliktien nopeus on nousemassa uusiin mittasuhteisiin, kuten Krimillä nähtiin.

Hybridisodankäynnissä korostetaan muun muassa erikoisjoukkojen, propagandan, informaatioidan ja kyberiskujen merkitystä.¹⁷¹ Uhkakuvien näkökulmasta tämä tarkoittaa epävarmuuden kasvamista. Hybridisodankäynnin uhka perustuukin sen muodottomuuteen ja määrittelyn vaikeuteen: sen kohteena oleva ei välttämättä tunnista sitä heti tai ehdi kunnolla edes reagoida. Siksi perinteiset keinot, kuten yleinen asevelvollisuus, eivät ehkä riitä kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. Sinänsä täytyy huomauttaa, että näitä ilmiöitä käsiteltiin jo turvallisuusselonteoissa 2009 ja 2012, joten näissä on uutta lähinnä sana "hybridi".¹⁷² Voisikin katsoa, että hybridisodankäynti sanana on hyvä lähinnä siinä mielessä, jos haluaa luoda jonkinlaisen murtuman sodankäyntikäsitteissä menneisyyden ja nykyisyyden välillä.

Niinistö näkee tilanteen kuitenkin yllättävän hyvänä suhteessa edellisiin maaliluihin. Hän painottaakin, että Suomen perinteiset puolustuksen uhkakuvat (eli Venäjän hyökkäys Suomeen) ovat edelleen ajanmukaisia, minkä lisäksi Suomen painotus kokonais-
turvallisuuteen on kehittänyt hybridisodan ehkäisyyn soveltuvaa viranomaisyhteistyötä.

170 Niinistön virkaanastujaispuhe 1.3.2012.

171 Hybridisodan määritelmistä ja tarkoitushakuisesta käytöstä, Renz 2016.

172 Valtioneuvoston kanslia 2009, 17; 2012, 36–38.

Suomen kansalliseen puolustuspolitiikkaan ei kohdistukaan puheessa erityisen vahvoja uudistustoimenpiteitä muuten kuin rahoituksen suhteen. Länsi-integraation kohdalla tilanne on kuitenkin toinen, ja Niinistö painottaakin sotilaallista liittoutumista koskevan keskustelun merkitystä sekä nostaa esille yhteistyön merkityksen myös Suomen puolustuksen vaatiman teknologian kannalta.¹⁷³

Niinistö nostaa esiin myös miten yhteistyössä valtioneuvoston kanssa on käynnistetty selvitystyö turvallisuuspoliittisen yhteistyön kokonaisuudesta, jossa tullaan arvioimaan niin EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä, Natoa, Pohjoismaiden puolustusyhteistyötä Nordefcoa kuin kahdenvälistä kumppanuutta Ruotsin ja USA:n kanssa. Tämä summaakin hyvin tulevan neljän pilarin mallin länsi-integraation sisällön.

Seuraavaksi Niinistö korostaa Naton suhteen sitä, miten Suomi on Ruotsin kanssa yhteisymmärryksessä päättänyt kehittää Nato-kumppanuutta syyskuisessa Walesin kokouksessa. Täällä allekirjoitettiin niin sanottu isäntämaasopimus, joka integroi Naton ja Suomen joukkojen logistisia valmiuksia tiiviimmin yhteen¹⁷⁴. Kokouksessa sovittiin myös uudesta Enhanced Opportunities Programme -kumppanuudesta.¹⁷⁵ Niinistö korostaa Naton suhteen myös varovaisuutta, sillä sitä ei hänen mukaansa voi yksiulotteisesti arvioida hyötyjä ja haittoja listaamalla tai tarkastelemalla pelkästään sen sääntöjä tai juridiikkaa.

Kiinnostavaa tässä Niinistön kannanotossa on se, että hän toisaalta sanoo suoraan, että Naton kanssa tehdään sopimus tiiviimmistä yhteistyöstä – eli liikutaan jälleen lähemmäs Natoa – mutta toisaalta ilmaisee, että Natoon liittyminen virallisesti ei välttämättä olisi hyvä asia. Niinistön Nato-kannan voisikin ilmaista siten, että Naton kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään niin pitkälle kuin mahdollista ilman liittymissopimuksen allekirjoittamista.

Niinistö siirtyy tämän jälkeen Euroopan turvallisuusyhteisön kehittämiseen, jonka nykytilan hän näkee huonona. Kuitenkin toivoa sen kehittämisestä on:

Pidemmän aikavälin näkymänä pidän selviönä, että Euroopan on katsottava turvallisuusasioissa eteensä aivan eri tavalla kuin tähän asti. Paine tähän on kasvamassa. Jo siksi, että myös unionin eteläisessä naapurustossa palaa, ei vain itäisessä. Arabikevättä seurannut myllerrys Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä on seikka, jonka mittasuhteet ja vaikutus Eurooppaan eivät ole vielä selvillä. Eivät ne ainakaan Ukrainaa pienemmiksi jää, pikemminkin päinvastoin, kuten ulkoministeri taisi täällä eilen todeta. Eurooppa on siis tekemisissä kovan

173 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 26.8.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

174 HS 28.8.2014: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002756809.html>> [haettu 7.4.2018].

175 HS 4.9.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002758718.html>> [haettu 7.4.2018]

haasteen kanssa, jota huoli myös sisäisestä turvallisuudesta korostaa. Tähän on pakko vastata tiiviimmällä yhteistyöllä ja kovemmillä panostuksilla.

Niinistö korostaa tässäkin turvallisuusympäristön muuttumista monitasoisten uhkien koelmaksi, jossa niin ulkoinen- kuin sisäinenkin turvallisuus eivät ole itsestäänselvyksiä. Ukrainan konflikti liittyy jälleen osaksi laajempia haasteita, jolloin se tarjoaa lähinnä lisäsyyn Euroopan turvallisuusyhteistyön tiivistämiselle.

Seuraavaksi on kiinnostavaa tarkastella Niinistön puhetta YK:n 69. yleiskokouksessa¹⁷⁶ neljän pilarin mallin kehittymisen näkökulmasta. Taustalla tässä oli syyskuun alussa sovitettu Minskin tulitaukosopimus, joka kuitenkin rakoili lähes päivittäin. Uusia neuvotte-luja oli myös jo käyty edeltävällä viikolla.¹⁷⁷ Venäjä oli myös käynnistänyt suursotaharjitus Vostok 2014:sta syyskuussa.¹⁷⁸

Puheessa näkyy se, kuinka Ukrainan kriisi toi Niinistölle esiin totuuden Venäjän uhasta, ja miten tämän uhan hallinta vaati kaikkien saatavilla olevien foorumien käyttöä. Niinistö painottaakin puheensa aluksi, kuinka ”YK:n perustana olevia ydinarvoja ja kansainvälisiä sääntöjä on loukattu.” Niinistö kuvailee, kuinka kriisi tarkoittaa vastaavanlaajuis-ta turvallisuustilanteen murrosta kuin mitä Balkanin sodat olivat 1990-luvulla ja painot-taa, ettei Ukrainan kriisi kosketa pelkästään Eurooppaa. Hän korostaa kuinka sääntöihin perustuva maailmanjärjestys on puolustamisen arvoinen, sillä sen puolustamatta jättämi-nen tarkoittaisi luisumista kohti ”kaaosta ja viidakon lakia”. Tietysti Niinistö pyrkii ko-rostamaan Ukrainan uhkaa saadakseen mahdollisimman laajaa poliittista tukea.

Taktinen ulottuvuus tulee myös esiin, kun Niinistö esittää seuraavaksi Suomen kannan siitä, että YK:n turvallisuusneuvostoa tulisi uudistaa veto-oikeuden rajoittamisen suun-taan. Ehdotus voidaankin nähdä keskeiseksi ratkaisuksi YK:n aseman vahvistamiseksi, sillä turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten veto-oikeus on halvaannuttanut YK:n mahdollisuuden toimia kollektiivisen turvallisuuden takaajana suurimman osan histo-riastaan – vaikka sitä varten se alun perin perustettiin.¹⁷⁹

Tämän jälkeen Niinistö kiittää YK:n yleiskokouksen hyväksymää päätöslauselmaa maa-liskuun 24. päivänä, jolloin se vahvisti Ukrainan alueellisen koskemattomuuden selkeäl-lä enemmistöllä. Kiinnostavasti Niinistö painottaa YK:n roolia myös sitä kautta, että jär-jestö olisi voinut lähettää selkeämmän viestin Venäjän toimien tuomitsemisesta. Hän li-

176 Niinistön puhe YK:n yleiskokouksen 69. yleiskeskustelussa New Yorkissa 24.9.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

177 HS 20.9.2018: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002762962.html>> [haettu 30.4.2018].

178 HS 19.9.2018: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002762625.html>> [haettu 30.4.2018].

179 YK:n turvallisuusneuvoston rakenteen ongelmista, ks. esim. Afoaku & Ukage 2001.

sää myös, että alueellisen koskemattomuuden loukkaamisen kohdalla valtion tulisi voida vedota YK:n apuun ja oikeuteen. Tämän kohdan erityisesti voisi nähdä tulevan neljän pilarin mallin yhtenä ydinkohtana: kansainväliset säännöt ja oikeus tukevat potentiaalisti erityisesti pienten valtioiden oikeuksia.

Lopuksi pienenä näpytyksenä Venäjän suuntaan Niinistö kertoo, kuinka sen tulisi kyetä paremmin valvomaan Ukrainan vastaista rajaansa ja estämään aseiden ja taistelijoiden liikkumisen Itä-Ukrainaan. Esimerkiksi Nato oli arvioinut elokuun lopulla lehtitietojen mukaan maassa olevan noin 1000 venäläistä sotilasta.¹⁸⁰ Samalla Niinistö korostaa sitä, että kriisi ratkeaa ainoastaan politiikan keinoin. Näin Niinistö tuomitsee epäsuorasti Venäjän rahoittamien "vapaaehtoisten" taistelijoiden käyttämisen Itä-Ukrainassa, mutta tekee sen Venäjän esittämän viitekehyksen sisällä, jonka mukaan Venäjä ei suoraan tue kapinallisia. Voisikin nähdä, että näin Niinistö samalla asemoi itsensä osaksi länttä tuomitsemalla teot, mutta tekee myönnytyksen Venäjän suuntaan vahvistamalla sen tulkin-takehyksen.

Seuraavan erityisen kiinnostavan Ukrainan konfliktia koskevan puheen Niinistö pitää marraskuussa 211. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa.¹⁸¹ Lokakuun aikana Ruotsin aluevesillä tehtiin muun muassa havainto venäläisestä sukellusveneestä, jonka perusteella käynnistyi massiivinen etsintäoperaatio.¹⁸² Tästä oltiin tehty hyvin alar-mistisia tulkintoja¹⁸³, joita hän tässä puheessa pyrkii rauhoittelemaan. Hän kuitenkin aloittaa puheensa avaamalla käsityksiään Ukrainan konfliktin perimmäisistä syistä:

Lähtökohtana voidaan pitää Ukrainan sisäistä kehitystä, jossa maan kehittäminen lyötiin pahasti laimin vuosikausien ajan. Ukrainan valtajärjestelmä oli laillinen, mutta se oli niin pahoin korruptoitunut ja rämettynyt, että monien ukrainalaisten mitta oli yksinkertaisesti tullut täyteen. Tässä tilanteessa kansalaisten muutostoiveet kanavoituivat Euroopan unioniin ja sen tarjoamaan assosiaatio- ja vapaakauppasopimukseen. Sopimuksen vaatimat uudistukset ja toisaalta sen tarjoamat mahdollisuudet näyttäytyivät tienä parempaan, kenties ainoana mahdollisuutena.

Niinistö näkee siis tilanteen käynnistyneen Ukrainan sisäisestä kehityksestä ja muutostoiveista, jotka kanavoituivat EU:hun. Tilanne muuttui Venäjän puuttuessa peliin:

Tämä kehitys oli kuitenkin pahassa ristiriidassa sen kanssa, miten Ukrainan itänaapuri Venäjä asiat näki ja omat etunsa punnitsi. Moskovasta katsottuna EU:n kanssa solmittava sopimus näyttäytyi Ukrainan siirtymänä kohti Eurooppaa, sen yhteiskuntamallia ja vaikutuspii-

180 HS 28.8.2018: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002756906.html>> [haettu 30.4.2018].

181 Niinistön puhe 211. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa 10.11.2014. Seuraavat lainaukset puheesta.

182 HS 19.10.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002770571.html>> [haettu 30.4.2018].

183 HS 19.10.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002770594.html>> [haettu 30.4.2018].

riä, ja siten Venäjän intressien vastaisena. Kun Ukrainan kehitys sitten Maidanin myötä kääntyi juuri tähän suuntaan, veti Venäjä omat johtopäätöksensä ja toimi niiden mukaan. Olemme nähneet ja näemme edelleen, mitä tästä on seurannut.

Kiinnostavaa tässä narratiivissa on se, että tilanne meni huonoon suuntaan juuri Venäjän sotilaallisen puuttumisen takia – jos vain Venäjä olisi antanut asioiden kehittyä omalla painollaan, tilanne olisi ratkennut itsestään. On myös huomionarvoista, että EU näyttäytyy tässä tavoitteiltaan ja toiminnaltaan passiivisena, joka vain reagoi Ukrainan pyyntöihin, mitenkään pyrkimättä aktiivisesti vaikuttamaan Ukrainaan. Tällöin Niinistön narratiivissa Ukraina oli tilanteen käynnistäjä, avun pyytäjä, EU reagoiva hyväntekijä ja Venäjä roisto, joka esti tilanteen ratkeamisen.

Niinistö korostaakin seuraavaksi, kuinka Ukraina on itse oikeutettu päättämään omasta ulko- ja talouspolitiikastaan. Kylmän sodan opetus on Niinistön mukaan juuri se, ettei ulkovaltojen tule puuttua toisten valtioiden asioihin, sillä näin ongelmat kasaantuvat ja ”padot tупpaavat murtumaan”.

Niinistö kuvailee seuraavaksi konfliktin systeemitasoisia vaikutuksia Itä-Eurooppaan, jossa konfliktien rauhanomainen ratkaisu, valtion suvereniteetti ja päätösvapauden kunnioittaminen ovat kokeneet kolhuja. Tämän perusteella lännen ja Venäjän välit ovat kiristyneet, josta on seurannut Niinistön mukaan ”uudenlainen kylmä sota”. Tähän ei tule kuitenkaan tyytyä, vaan konfliktia tulee pyrkiä lieventämään.

Seuraavaksi Niinistö siirtyy Itämeren alueeseen, jonka tilanteeseen Ukrainan kriisi on heijastunut. Kuitenkaan itse alueen vakaus ei ole suoraan vaarantunut, vaikka sotilaallinen läsnäolo alueella onkin lisääntynyt. Tästä aiheutunut huoli on jo Niinistön mukaan ehtinyt unohtua, kun se oli arkipäivää vielä 1980-luvullakin. Niinistö puolustaa malttia turvallisuuspoliittisen tilanteen ja toimien arvioimisessa, ottaen jälleen kantaa siitä käytävään keskusteluun.

Erityisen kiinnostava on Niinistön seuraava kommentti, jossa Niinistö lainaa venäläistä sananlaskua: ”kasakka ottaa sen, mikä on huonosti kiinni”. Tästä seuraa seuraava oppi:

Tätä epäilemättä kokemukseen perustuvaa huushollinpito-oppia kannattaa kuunnella. On pidettävä huolta asioistaan, pidettävä kiinni. Ellei pidä, voi alkaa tapahtua. Tämä koskee kaikkea, turvallisuudesta talouteen.

Venäjä vertautuu tässä korruptoituneeseen kasakkaan, joka väkivallalla uhaten varastaa omaisuutta heikoiksi katsomiltaan. Krimin kriisin toimiessa taustana tulee konnotaatioksi, että kasakka-Venäjä ottaa minkä tahansa alueen itselleen tuosta noin vain, jos siitä ei pidetä lujasti kiinni.

Kiinnostavaa tässä metaforassa on erityisesti sen universaali maisema. Venäjän olemukseksi paljastuu jonkinlainen varasteleva kasakka: Venäjä on siis kleptokratia, jonka toimintaa ei pohjimmiltaan voida ymmärtää, sitä ei voida ennakoida ja sellaiseksi se jää. Samalla Krimin annektointi Venäjälle näyttäytyy tämän metaforan valossa puhtaaksi opportunistiksi, ilman mitään erityistä historiallista kehityskulkua.

Voisikin sanoa, että Niinistön Venäjän uhka paljastuu puhtaimmillaan tässä huumorin kaapuun puetussa uhkakuvassa, jossa ei ikinä voi olla varma, mitä se väkivaltainen naapuri-kasakka seuraavaksi keksii. Siten esimerkiksi syyt Ukrainan sisäisessä kehityksessä tai yhteisessä historiassa Venäjän ja Neuvostoliiton kanssa ovatkin itse asiassa pintasyitä konfliktissa. Todellinen syy on Venäjän kasakkamaisessa luonteessa, puhtaassa opportunistisissa, jonka seurauksena Suomen tulee olla aina varuillaan. Voisikin katsoa, että tätä kautta kuva Venäjästä mystifioituu. Tietysti se myös palvelee maanpuolustustahtoa, joka vaatii perusteekseen jonkun uhan – mieluiten ikuisen.

Tämän jälkeen Niinistö hahmottelee pääpiirteet myöhemmästä neljän pilarin mallistaan sitä kuitenkin vielä nimeämättä:

Olemme halunneet rakentaa Suomen turvallisuutta nimenomaan kokonaisuutena. Kokonaisuuden osia ovat muun muassa tiivis kiinnittäytyminen kansainväliseen yhteistyöhön, niin EU:n jäsenenä kuin erilaisia kumppanuuksia Ruotsin, pohjoismaiden ja Naton kanssa rakentaen. Kokonaisuuteen kuuluvat myös hyvien naapuruussuhteiden vaaliminen sekä uskottavan ja meidän olosuhteisiimme rakennetun uskottavan puolustuskyvyn ylläpitäminen. Toki turvallisuuteemme kuuluu myös laajempi, maailmanlaajuinen ulottuvuus, jossa pyritään ylläpitämään kansainvälistä oikeutta ja ratkaisemaan ihmiskunnan mittaisia haasteita vaikkapa YK:n piirissä.

Niinistön neljän pilarin mallin muodostavat kansallinen puolustus, Venäjä-suhteet, länsimainen turvallisuusyhteistyö (Ruotsi, Pohjoismaat, EU, Nato, USA) ja kansainvälinen ulottuvuus (YK, kansainvälinen laki). Seuraavaksi Niinistö korostaakin sitä, miten nämä osat muodostavat kokonaisuuden, jonka täytyy olla tasapainossa. Niinistö lisää, että puolustuskyvyn täytyy muodostaa uskottava pidäke: se ”ei saa olla huonosti kiinni”. Yhden ulottuvuuden varaan jättäytyminen ei olisi kestävää.

Tämä jälkeen Niinistö tarkastelee kansallista puolustusta vähän tarkemmin:

Puolustuksemme uskottavuus on sekin kokonaisuus, riippuvainen monista seikoista kuten puolustustahdosta, sotatekniikasta ja taktiikasta. Ja tässäkin tarvitaan tasapainoa. Tahto ilman ajanmukaista varustusta ei välttämättä riitä. Ajanmukainen varustus ilman tahtoa ei varmasti riitä. Jos taas taktiikka on pielessä, eivät tahto ja varustuskaan välttämättä pelasta.

Tässä näkyy Niinistön pyrkimys löytää tasapaino maanpuolustustahdon, tekniikan ja taktiikan välillä. Tämän jälkeen Niinistö nostaa esiin kysymyksen siitä, onko Suomella

rahaa turvata uskottava puolustuskyky. Niinistö kuitenkin vakuuttaa, että puolustukseen löytyy. Kysymyksellä pyritään turvallisemaan puolustusmäärärahoja aiheena, minkä ratkaisu vaatii myöntävää vastausta, muuten tuloksena olisi uhkakuvan toteutuminen.

Katson, että puheessa esiintyvä neljän pilarin mallin hahmotelma tulee muodostamaan Niinistön keskeisimmän vastauksen Ukrainan kriisissä ilmenevään Venäjän uhkaan. Pidänkin tätä Niinistön puheiden kannalta keskeisempänä jakolinjana kuin niin sanottua Minsk II -tulitaukosopimusta, joka neuvoteltiin tammi–helmikuussa 2015. Loppuvuodesta 2014 uhkakuvat liittyen Venäjään ja Ukrainan kriisiin alkoivat olla jo melko selvillä, joten onkin kiinnostavampaa tarkastella sitä, miten näiden uhkakuvien hallinnan tarve pakotti Niinistön etsimään koherenttia ulkopoliittista otetta ja kehittämään länsi-integraatiota.

3.3. Neljän pilarin malli vastauksena Venäjän muodostamaan uhkaan

Niinistö palaa vahvasti Ukrainan kysymykseen uudenvuodenpuheessaan tammikuussa 2015.¹⁸⁴ Niinistö aloittaa puheensa luettelemalla kolme haastetta: turvallisuus, talous ja ympäristö painottuen itse puheessa kuitenkin turvallisuuteen eli Ukrainan kriisiin.

Niinistö tuo sitten esille Ukrainan kriisin kautta sen, kuinka se on tuonut sodan Eurooppaan. Niinistö korostaa, että Suomi on tuominnut Venäjän Krimin valtauksen ja sen toiminnan Itä-Ukrainassa. Niinistö lisää, että tämä on tehty sekä EU:n kautta että suoraan kahdenvälisesti. Niinistö tuomitsee myös laittoman aluevaltauksen, voimankäytön ja suvereniteetin loukkaamisen asemoiden näin Suomen osaksi länttä. Nämä johtavat vain kaaokseen, joten Niinistön mukaan uusi vastakkainasettelun kierre on katkaistava, jonka jälkeen hän toistaa, että Ukrainan kriisi ei uhkaa suoraan Suomea, vaan ainoastaan välillisesti Suomen kuullessa länteen ja Venäjän uhatessa länttä.

Kiinnostava on kuitenkin seuraava uusi variaatio Venäjän diplomatian merkityksestä:

Kaikkina aikoina Venäjä on ja pysyy Suomen naapurina. Olemme lähteneet siitä, että keskusteluyhteytemme säilytetään tiiviinä. Pyrimme edesauttamaan konfliktin ratkaisuyrityksiä sekä jatkamaan kaikkea sitä yhteistyötä, mikä näissä oloissa on mahdollista. Venäjä hyvin tietää, että Suomi on ja pysyy osana länttä.

Erityisesti tässä kohdassa on kiinnostavaa Suomen identiteetin korostaminen. Suomen länsimainen identiteetti rakentuu siis sitä kautta, että Venäjä tunnistaa Suomen olevan osa länsimaita. Tämän voi nähdä historiapoliittisena ja maanpuolustuksellisena argumenttina.

184 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2015.

Aloitetaan historiapolitiikasta. Ukrainan ja Venäjän suhde on monessa mielessä ollut tiivis jo hyvin pitkään. Venäjä on myös pyrkinyt oikeuttamaan toimiaan Ukrainassa tämän historian kautta.¹⁸⁵ Suomi, kuten Ukrainakin, oli itsenäinen sotien välisen ajan, mutta keskeinen ero on se, ettei Venäjä miehittänyt Suomea toisessa maailmansodassa. Tämän perusteella voitaisiin argumentoida, että Suomi lunasti täten lopullisesti itsenäisen asemansa suhteessa Venäjään. Vaikka maantieteellisesti nyky-Suomesta on kuulunut osia Venäjään 1700-luvun Pohjan sodasta lähtien 1900-luvulle asti, nämä vaiheet näyttävät Niinistön näkökulmasta poikkeusaikoina osana Suomen historiaa – jopa siinä määrin, että ne ovat osoittaneet Suomen jo aina kuuluneen länteen.

Tämän ristiriidan kautta tulee esiin Niinistön lauseen puolustuksellinen ulottuvuus. Koska Suomi on aina ollut osa Eurooppaa, Suomesta ei voi tulla koskaan osa itää – vaikka Suomi sotilaallisesti vallattaisiinkin. Tämän seikan Niinistö esittää Venäjän ja Suomen välisen neuvottelusuhteen keskeiseksi osaksi, joka viime kädessä takaa Suomen itsenäisyyden. Riippumatta menneisyydestä tai tulevasta, Suomi on länsimaa, mikä ei valtaamalla muutu – ja tämän Venäjänkin tietää, jolloin sen ei maksa vaivaa lähteä tilannetta muuttamaan. Näin Niinistö pyrkii rauhoittamaan tilannetta, jonka uhkaavuutta korosti tuolloin esimerkiksi Ulkopoliittisen instituutin Charly Saloniusta-Pasternak puhumalla uudenvuoden alla Venäjän kyvystä hallita Itämeren ilmatilaa, jos se valtaisi muutaman Ahvenanmaan saaren.¹⁸⁶

Tämän jälkeen Niinistö painottaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan eksistentiaalista tehtävää ja esittää myös ensi kertaa puheissaan käsitteen "aktiivinen vakauspolitiikka":

Suomi varmistaa ulko- ja turvallisuuspolitiikallaan olemisensa; suomalaisten vapauden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin. Suomen linja on aktiivista vakauspolitiikkaa, jonka tarkoituksena on turvata Pohjois-Euroopan vakautta sekä toimia laajemman vastakkainasettelun lieventämiseksi. Suomella on omalla lähialueellaan tärkeä rooli.

Tämän hieman paradoksaalisen käsitteen kautta tulee esiin Niinistön näkemys rauhasta ja konfliktinhallinnasta. Jos annetaan asioiden kehittyä omalla painollaan, niin ainakin nykytilanteessa väistämättömänä seurauksena on sota ja tuho. Siksi Niinistölle vakauden ylläpitäminen on aina parempi kuin jonkinlainen muutos. Kuitenkin länsi-integraation tiivistäminen voitaisiin nähdä melko suurena muutoksena aiempaan tilanteeseen, joten aktiivisella vakauspolitiikalla Niinistö tarkoittanee vakaiden ja hyvien diplomaattisuhteiden ylläpitoa, ei sinänsä välttämättä suurten muutosten torjumista.

¹⁸⁵ Ks. esim. Luukkanen 2015, 37–43, 55–73.

¹⁸⁶ HS 29.12.2014: <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002788518.html>> [haettu 30.4.2018].

Uutena elementtinä Niinistö korostaa seuraavaksi läntistä kumppanuutta keskeisenä turvallisuuden pilarina – mainiten samalla "pilarin" ensi kertaa puheissaan. Niinistö painottaa EU:n merkitystä turvatakuiden antajana, vaikka lisääkin, ettei EU:sta ole varsinaiseksi puolustusratkaisuksi. Tämän voisi nähdä sekä vetoomukseksi EU:n suuntaan että puheen yleisön rauhoitteluksi. Samassa yhteydessä Niinistö viittaa myös EU:n taloudellisiin pakotteisiin: "[t]oki EU:lla on jo nyt omat vahvat keinonsa, ennen muuta taloudelliset, ja niillä on vaikutusta". Kuitenkin virkkeen luonne lisäyksenomaisena myönnytyksenä EU:n toimien suuntaan osoittaa, ettei Niinistö itse asiassa ole erityisen vakuuttunut näiden pakotteiden vaikutuksista.

Niinistö tuo seuraavaksi esiin myös Ruotsin kanssa tehtävän puolustusyhteistyön kehittymisen. Myös Natoon suhtautuminen on muuttunut myönteisemmäksi: "Olemme vie-neet myös Nato-kumppanuutemme uudelle tasolle ja jatkamme tätä työtä. Sanomattakin on selvää, että jäsenyyttä on aina mahdollista hakea, jos niin haluamme."

Aiemmin Nato-optiota itsessään pidettiin puolustuspoliittisena vetona, jolloin mahdollisuus sen hakemiseen nähtiin riittävänä pidäkkeenä turvallisuusuhan kehittymiselle.¹⁸⁷ Nyt kuitenkin Niinistön korostaessa "meidän haluamista" edellytyksenä Nato-jäsenyyden hakemiselle on tilanne laadullisesti muuttunut: mikäli enemmistö kansasta haluaa Naton jäseneksi, sitten siihen liitytään. Aiemmin kuitenkin Nato-optiota pidettiin yllä sitomatta sitä mitenkään "kansan tahtoon". Vuoden 2014 lopussa Nato-kannatus oli kasvanut, joten tähän kannatti koettaa vedota.¹⁸⁸ Toisin sanoen Niinistön Nato vaihtoehdot ovat tässä kohtaa lähentyminen ilman liittymistä tai liittymisen – suora kieltäytyminen tai etääntyminen yhteistyöstä ei tule kysymykseen.

Seuraavaksi Niinistö palaa Ukrainan kysymykseen eduskunnan vaalikauden 2011–2015 päättäjäsissä huhtikuussa.¹⁸⁹ Puhetta edeltävänä viikonloppuna oli käyty uusia yhteenottoja separatistien ja Ukrainan joukkojen välillä huolimatta helmikuisesta Minsk II -tuliautuosopimuksesta. Nämä kiristivät Saksan, Ranskan, Ukrainan ja Venäjän välisiä neuvotteluita rauhasta.¹⁹⁰ Niinistö korostaakin jälleen kuinka Ukrainan kriisi on horjuttanut turvallisuustilannetta Euroopassa, kärjistänyt lännen ja Venäjän välisiä suhteita sekä luonut Euroopan ympärille "konfliktien kaaren". Näin Niinistö pyrkii turvallistamaan aiheen liittämällä konfliktin osaksi Lähi-idän tilannetta.

187 Ks. esim. Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa Finlandia-talolla 27.8.2013.

188 HS 4.12.2014: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002782852.html>> [haettu 7.4.2018].

189 Niinistön puhe eduskunnan vaalikauden 2011–2015 päättäjäsissä Finlandia-talossa 15.4.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

190 HS 13.4.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002816127.html>> [haettu 30.4.2018].

Niinistö kuvaakin, kuinka on siirrytty ”eurooppalaisesta ekspansiivisesta arvopolitiikasta defensiiviseen turvallisuuspolitiikkaan”. Tämä on Niinistön mielestä myös ilmiselvää, jolloin se asettaa uusia haasteita Euroopalle. Voisikin väittää, että tämä on itse asiassa eräänlainen ydin Niinistön Ukrainan kriisin esiin tuomasta diffuusista uhasta. Suomi lännen osana on menettämässä pehmeää valtaansa¹⁹¹, jolloin liberaali demokratia järjestelmänä on menettämässä vetovoimaansa ja autoritaariset järjestelmät ovat kasvattamassa suosiotaan. Euroopassa tällaista kehitystä on tapahtunut esimerkiksi niin sanotuissa Visegrad-maissa (Puola, Unkari, Tšekki ja Slovakia).¹⁹² Näin Venäjän uhka ilmenee sen järjestelmän vetovoiman kasvamisena.

Niinistö asemoikin seuraavaksi Suomen osaksi Eurooppaa korostamalla Suomen eurooppalaisuutta, kansainvälistä oikeutta ja kansojen itsemääräämisoikeutta, joita tuetaan myös pakotteiden avulla, sekä vakauden edistämistä Pohjois-Euroopassa ja hädässä olevien auttamista.

Pragmatistina Niinistö lisää kuitenkin seuraavaksi, kuinka Venäjän naapuruus on ”joka sään tosiseikka”, johon vaikuttavat myös laajemmat jännitteet, jotka ovat vaikuttaneet erityisesti Suomen ja Venäjän taloussuhteisiin. Niinistö korostaakin, ettei näitä suhteita tulisi tarkoituksella huonontaa. Näin otetaan etäisyyttä Suomen itsenäiseen päätökseen osallistua pakotteisiin korostettaessa Suomen ryhmäidentiteettiä. Suomi on joukkuepeelaaja ja solidaarinen joukkueelleen. Lisäksi taustalla vaikuttaa myös keskustelu Venäjän toukokuisesta voitonpäivän paraatista, johon monet länsimaiset valtionpäämiehet eivät aikoneet Ukrainan tilanteen takia osallistua. Suomen Moskovan suurlähettiläs osallistui kyllä tilaisuuteen.¹⁹³

Niinistö painottaa seuraavaksi yleisen asevelvollisuuden toimivuutta uskottavan kansallisen puolustuksen peruskivenä, jonka jälkeen hän nostaa esiin uuden tilanteen vaativan uusia keinoja tilanteen hallitsemiseksi. Ilmeisesti hän viittaa hybridisotaan, sillä Niinistö lisää, että ”[t]ämä tarkoittaa muun muassa ajantasaista tiedustelukykyä ja sen vaatimaa lainsäädäntöä”. Niinistö yhdistääkin tiedustelulainsäädännön uudistuksen yhtenä ratkaisuna tähän uhkaan, mutta tiukemmin se kiinnittyy osaksi terrorismin diskurssia, jota tarkastelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

191 Ks. pehmeästä vallasta esim. Nye 2008. Kyse on kulttuurillisesta ja normatiivisesta vetovoimasta.

192 Ongelmanasettelun myyttisyydestä, ks. Miklóssy 2017. Poliitikasta.fi artikkeli saatavilla:

<<http://poliitikasta.fi/eun-mantrat-estavat-ymmartamasta-idan-demokratian-kehityshairiota/>> [haettu 7.4.2018].

193 HS 10.4.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002815236.html>> [haettu 30.4.2018].

Lopulta Niinistö pääsee jälleen Natoon viitaten muun muassa ajantasaiseen suorituskyykyyn, sillä sujuvan Nato-yhteistyön keskiössä ovat yhteensopivat joukot ja kalusto.¹⁹⁴ Kiinnostavaa on, että Niinistö ei kuitenkaan suoraan nimeä järjestöä:

Tiivis kansainvälinen yhteistyö on kuulunut turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaamme päättyvällä vaalikaudella. Näin tulee olemaan myös jatkossa. Yhteistyön sisältö elää ajassa, kriisinhallinnan ohella yhteinen harjoittelu ja suorituskyykyjen ylläpito korostuvat. Suomen on syytä olla mukana yhteistyössä omista lähtökohdistaan, omia vaihtoehtojaan pois sulke-
ta.

Erityisesti tässä viitataan tuleviin Naton suurharjoituksiin, jotka pidettiin marraskuussa¹⁹⁵. Tulevan harjoituksen taustalla näkyvät uhkakuvat Venäjän hyökkäyksestä Baltian maihin, mitä esimerkiksi entinen Naton pääsihteerin Anders Fogh-Rasmussen piti esillä.¹⁹⁶ Vaihtoehtojen tärkeyden korostamisella Niinistö pyrkii jälleen hämärtämään Naton kantaansa, joka ei sisällöltään ole juuri muuttunut. Muotoilun taustalla sinänsä on helmikuussa julkaistu ulkoasiainministeriön katsaus Suomen turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä.¹⁹⁷

Seuraavaksi Niinistö ottaa Venäjän ja Ukrainan esiin puheessaan diplomaattipäivällisillä huhtikuun loppupuolella,¹⁹⁸ jossa tulee esiin uusi variaatio Niinistön tulkinnasta EU:n ja Venäjän välisen kuilun repeämisestä. Syynä ovat tulkintakehikkojen eriytyminen:

Repeytymään on monia syitä. Jo ennen Ukrainan kriisiä EU:n ja Venäjän suhteissa oli vaikeuksia ja useita asetelmia, joissa puhuimme toistemme ohitse tai tulkitsimme tapahtumia aivan vastakkaisista näkökulmista käsin. Jo peruslähtökohdat eriytyivät. Lännessä monet tulkitsivat Venäjän kehitystien lähentävän sitä länteen. Taisi kuitenkin käydä niin, että Venäjän käsitys omasta kehitystiestään muuttui matkan varrella. Ei ole ihme, että ajaututtiin vaikeuksiin.

On kiinnostavaa, että Niinistö korostaa kansallisen identiteetin ja sen kautta asetettujen päämäärien muuttumista syynä nykyiseen huonoon tilanteeseen. Asetelmana on siis se, että EU on pysynyt samana, mutta Venäjä on muuttunut. Kuitenkin Ukrainan kriisissä voidaan nähdä taustalla yhtenä tekijänä EU:n ja Naton kasvanut vaikutusvalta entisellä Neuvostoliiton alueella, mikä on muuttanut ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilanteen hyvin nopeasti vajaassa sukupolvessa Itä-Euroopassa.¹⁹⁹ Niinistö ei näekään laajenemista itään aktiivisena länsimaiden projektina, vaan puhtaasti Itä-Euroopan sisäisenä kehityksenä, jossa se on lähentynyt normia – länttä. EU:n laajeneminen Itä-Eurooppaan oli siis

194 Ks. esim. Karvinen & Puistola 2015, 82–85.

195 HS 4.11.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002864091.html>> [haettu 7.4.2018].

196 HS 6.2.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002798688.html>> [haettu 30.4.2018].

197 Ulkoasiainministeriö 2015, 8,11,12.

198 Niinistön puhe diplomaattipäivällisillä Presidentinlinnassa 23.4.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

199 Mearsheimer 2014.

tämän näkemyksen mukaan luonnollinen seuraus siitä, että Itä-Euroopan maat ajoivat aktiivisesti itseään EU:hun ilman EU:n taustavaikutusta.

Tässä näkyy myös Niinistön itseymmärrys EU:sta rauhanprojektina, jossa EU:n vaikutusvallan laajeneminen Itä-Eurooppaan on pelkästään menestymisen ja vaurauden levittämistä laajemmalle: se ei uhkaa ketään. Kuitenkin voisi nähdä, että tällainen pehmeän vallan (jota tukee Nato) leviäminen Itä-Eurooppaan on aina pitänyt sisällään myös turvallisuuspoliittisen näkökulman, joka takaa sen, että hallinnollinen ja taloudellinen integraatiokehitys tapahtuu tietyissä länsieurooppalaisissa puitteissa.

Niinistö tuo tämän jälkeen esiin Minskin sopimuksen, jonka esittää tarjoavan puitteet konfliktin hallinnalle. Kuitenkin monentasoiset suhteet nähdään tärkeinä:

Toisekseen pidän tärkeänä, ettei kriisikehityksen annettaisi vapaasti valua yhä uusille alueille ja sektoreille. Yhteistyötä ja yhteyksiä on myös suojattava. Tämä koskee nähdäkseni sellaisia asioita kuin vaikkapa kansalaistason yhteydet ja vaikkapa arktinen yhteistyö, jossa yhteisiä intressejä on runsaasti. Vaikka nyt ei olekaan paluuta normaaliin, ei se tarkoita, että pitäisi ainakaan ympärilleen katsomatta jatkaa matkaa kohti epänormaalia.

Tässä näkyy jälleen Niinistön painotus eskalaation välttämisestä ja pragmaattisen yhteistyön merkitys tämän päämäärän saavuttamiseksi. Niinistö lisääkin, että kahdenväliset suhteet ovat tärkeitä kunhan pidetään huolta siitä, ettei samalla rapauteta EU:n keskinäistä solidaarisuutta. Tämä on selkeä viesti sekä EU:lle että Venäjälle ottaen huomioon Niinistön kesällä 2014 tekemän matkan Venäjälle, joka herätti kohua (ks. 52).

Niinistö käsittelee tarkemmin Ukrainan kriisiä seuraavaksi Etyjin kokouksessa heinäkuussa²⁰⁰. Uutena variaationa Niinistö painottaa, että Helsingin sopimusten periaatteet ovat soveltuvia nykytilanteessakin, jolloin Minskin rauhansuunnitelma tulisi panna toimeen kokonaisuudessaan. Myös Venäjä tulisi saada sopimuksen taakse pitämään yllä sen toteutumista. Taustalla olivat pelot uudesta tilanteen eskaloitumisesta, josta saatiin merkkejä kesäkuun alussa.²⁰¹ Niinistö korostaakin periaatteiden merkitystä:

Eräät väittävät, että Euroopan turvallisuusarkkitehtuurissa on vakavia puutteita ja että Helsingin sopimuksen periaatteet ovat vajavaisia. Toiset taas, joiden joukkoon itsekin kuulun, toteavat että nyt on erityisen tärkeää ja ajankohtaista tukea Euroopan turvallisuuden perustana olevia periaatteita.

Periaatteet näyttävät olevan Niinistölle selkeitä ohjenuoria, miten toimia. Niinistö painottaakin, että Etyj valvoo näiden periaatteiden toteutumista, ja tuo esiin kunnioituksensa järjestön panosta ja toimintaa kohtaan Ukrainan kriisissä. Niinistön näkemyksen mu-

200 Niinistön puhe Etyjin parlamentaarisisessa yleiskokouksessa Helsingissä 6.6.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

201 HS 5.6.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002829540.html>> [haettu 30.4.2018].

kaan näiden periaatteiden noudattamiselle ei ole varteenotettavia vaihtoehtoja. Taustalla vaikuttaakin käsitys Venäjän uhasta sen normatiivisen vallan kasvamisena, johon voidaan vastata lännen normatiivista valtaa kasvattamalla. Yksi väline siihen onkin Etyj-järjestön tukeminen, jota Niinistö tässä tekee.

Niinistön merkittävin puhe koskien Ukrainan kriisin uhan hallintaa pidettiin suurlähettiläspäivillä elokuussa 2015²⁰². Taustalla vaikuttavat edelleen huolestuminen tilanteen potentiaalisesta kiristymisestä ja tulitauon rikkomusten lisääntymisestä.²⁰³ Aluksi Niinistö toteaa, kuinka "[r]ealismiin oppikirjoja availlaan" ympäri maailmaa ja kuinka meillä "ne eivät koskaan kiinni asti menneetkään" viitaten sen jälkeen Suomen historiaan keskeisenä syynä tälle. Niinistö nostaa myös uhkakuvina esiin Eurooppaa ympäröivän väkivallan kehän Ukrainasta Pohjois-Afrikkaan sekä Kreikan velkakriisin. Näiden kautta korostetaan Euroopan sisäisiä ja ulkoisia uhkia. On kiinnostavaa, kuinka Ukrainan kriisin luoma uhka yhdistyy näin osaksi monia muita ulkoisia uhkia, jotka ilmiselvistä kontekstuaalisista eroista huolimatta muodostavat jonkinlaisen yhtenäisen väkivallan kehän.

Seuraavaksi tulee esiin, kuinka erityisesti Niinistö itse on tainnut avalla realismiin oppikirjoja hänen tuodessa esiin konfliktin syvemmän luonteen, jonka tulkitsee pitkälti kyseisen koulukunnan mukaisesti:

[O]n syytä myös tarkoin noteerata niiden konfliktien syvempi luonne, joista Itä-Ukraina tai Krim eivät ole ainoa esimerkki. Ne eivät ole perinteisiä sotia, joissa massiivisella sotavoimalla haetaan kiistoihin suoraviivainen sotilaallinen ratkaisu. Sen sijaan kyse on valta- ja geopolitiikan ristiriidoista ja niihin vaikuttamiseksi luoduista sotilaallisista työvälineistä.

Tässä on näkyvissä käsitys Ukrainan kriisistä välineenä, jossa sotilaallista voimaa käytetään muiden etujen ajamiseen. Niinistö jatkaakin tämän instrumentin kuvailua:

Vaikuttaminen, vaikkapa vain tiettyjä kehityskulkuja hidastamalla tai hankaloittamalla, voi konfliktissa olla riittävä ja realistinen tavoite. Ja ratkaisuksi voi riittää sekin, ettei itselle epämieluisaa ratkaisua tule. Tarvittaessa konflikteja otetaan pakista valmiina käyttöön tai ne luodaan mittatilaustyönä. Sodan liekkiä säädetään aina poliittisten tarpeiden mukaan, suuremmalle tai pienemmälle. Konfliktin perimmäinen logiikka usein kätkeytyy ulkomaailman silmiltä, joka seurailee lähinnä rintamatapahtumien päivittäistä virtaa.

Niinistö puhuu niin sanotusta jäädytetyn konfliktin logiikasta, josta esimerkkinä on monesti nostettu esiin Georgian sota vuodelta 2008²⁰⁴. Logiikkaan kuuluu, ettei konfliktia pyritäkään ratkaisemaan lopullisesti vaan sen olemassaoloa käytetään poliittisena painostuskeinona, "säädelään liekkiä" Niinistön sanoin. Niinistölle perimmäinen syy Ve-

202 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä eduskunnan Pikkuparlamentissa 25.8.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

203 HS 13.8.2018: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002844781.html>> [haettu 30.4.2018].

204 Jäädytetyn konfliktin logiikasta ks. esim. Tudoroiu 2012.

näjän toimille oli siis Maidanin aukion tapahtumien jälkeisen hallinnon lähentyminen EU:n kanssa, mikä tuli estää. Samalla Venäjä on käyttänyt konfliktia osoittaakseen valmiutensa voimankäyttöön vastaavien tapahtumien varalta.²⁰⁵

Pelko liittyykin tähän voimapolitiikan paluuseen ja sen universaaliuteen ja historiattomuuteen. Erityisesti Kenneth Walzin neorealistisessa teoriaperinteessä valtiot nähdään lähinnä tietyssä geopoliittisessa ympäristössä toimivina mustina laatikoina historiallisen polkuriippuvuuden näytellessä vähäistä roolia.²⁰⁶ Tällöin valtion suhteellinen etu voidaan nähdä tietynlaisena optimointifunktiona, jossa geopoliittiset yksiköt hakevat etua sieltä, mistä saavat – oli sitten kyseessä sotilaallinen, taloudellinen tai normatiivinen etu. Heikon lenkki joutuu väistämättä tällaisen toiminnan kohteeksi. Tästä seuraa pelko: jos voimapolitiikka palaa globaalin järjestelmän ytimeen, ei ole enää samalla tavalla edellytyksiä rakentaa Suomen turvallisuutta länsimaiden kollektiivisen sääntöpohjaisen turvallisuuden perustalle. Tämä liittäekin ongelman osaksi länsimaista identiteettiä:

Siksi Ukrainan konfliktin taustalla onkin huomioitava laajempi lännen ja Venäjän välinen vastakkainasettelu. Lännen silmissä kysymys on ennen muuta periaatteesta ja säännöistä. Pätevätkö Euroopan turvallisuutta koskevat yhdessä sovitut periaatteet ja säännöt? Saako Ukraina itse päättää tulevaisuudestaan, niin kuin sen tietysti pitäisi saada tehdä? Venäjän silmissä kyse on – tässä samassa asiassa – ehkä geopolitiikasta ja voimatasapainosta. Meidän on toki luontevaa nähdä kysymys omista lähtökohdistamme. Mutta venäläiset katsovat sitä omistaan. Tässä taitaa olla perusongelma.

Ensinnäkin kiinnostavasti Niinistö näkee nämä näkökulmat toisensa pois sulkevinä, vaikka näiden kautta analysoidaan vain eri asioita. Toiseksi Niinistön esittäessä länsi periaatteiden ja sääntöjen ylläpitäjänä, hän lähinnä kuvaa itseymmärrystään lännen identiteetistä, minkä mukaan länneksi luokitellulla alueella näitä sääntöjä tulisi noudattaa.

Voisikin nähdä, että Venäjän uhka on juuri siinä, että Venäjä on kajonnut länneksi ymmärretyn alueen suvereniteettiin. Esimerkiksi Lähi-itää Niinistö tuskin analysoisi minäkään läntisten arvojen perusteella – mitä muuta esimerkiksi USA-vetoinen Irakin sota oli kuin voimapolitiikkaa? Ongelmana eivät olekaan nämä erilaiset arvot tai tulkinnat, vaan yhteisörajojen loukkaaminen, johon Venäjä Niinistön näkökulmasta syyllistyi Ukrainan konfliktissa. Ukraina tuli osaksi länttä EU:n kauppasopimuksen²⁰⁷ kautta, jolloin siitä tuli osa Euroopan arvoyhteisöä. Venäjän hyökätessä Krimiin, hyökkäsi se tähän arvoyhteisöön, rikkoi sen sisäisiä sääntöjä. Ongelmana ei siten ole läntisten arvojen noudattaminen yleensä ja kaikkialla, vaan nimenomaan länneksi koetulla alueella.

205 Tästä narratiivista lisää, ks. esim. Götz 2016.

206 Waltzin teoriasta ks. Knutsen 1997, 269–273.

207 Ks. kauppaneuvotteluista esim. Howorth 2017. Tulkinta on muuten omani.

Myös näiden arvoyhteisöjen keskeisyyden takia hybridisodan uhka on niin pelottava. Sotaa ei käydä enää pelkästään aseina, vaan identiteettien ja arvojen tasolla. Siten Venäjä uhkaa Suomea myös näillä tasoilla, joten sitä tulee myös näillä tasoilla hallita.

Näenkin Niinistön neljän pilarin mallin tämän haasteen hallinnaksi, jolloin Ukrainan kriisi teki välttämättömäksi Niinistön ulko- ja turvallisuuspoliittisen käsityksen kehittämisen. Seuraavaksi Niinistö esitteleekin mallinsa juurruttaen sen ensin kotoperäisiin klassikoihin, Snellmaniin:

Kansallisfilosofimme J.W. Snellman kirjoitti toukokuussa 1863 tunnetun tekstinsä, ”Sota vai rauha Suomelle”. Siinä hän totesi: ”Vain nuoruuden kuvitelmissa kansakunnat vaikuttavat ihmiskunnan hyväksi uhrautumalla toistensa puolesta. Todellisuudessa jokainen kansakunta tavoittelee omia etujaan ja niin sen pitääkin tehdä”. Samassa tekstissä Snellman teroitti lukijan mieliin jälkimaailmalle hyvin säilyneen lauseen: ”Kansakunnan tulee luottaa ainoastaan itseensä”.

Kuten tiedämme, Snellmanin kirjoitus on elänyt pitkään ulkopoliitikamme henkisessä kerrostumassa. Paasikivi luki sitä, Kekkonen luki sitä.

Niinistön viittaus tähän on mielenkiintoista kahdesta syystä. Ensinnäkin Snellman-sitaatilla Niinistö vahvistaa aikaisempaa tulkintaansa realistisen koulukunnan analyysivoimasta²⁰⁸ ja toiseksi Niinistö viittaamalla Paasikiveen ja Kekkoeseen sijoittaa itsensä näiden rinnalle toisaalta tasavertaiseksi syvälliseksi ajattelijaksi ja toisaalta osaksi näiden ulkopoliittisen tulkinnan jatkumoa. Viittauksella pyritään siis hakemaan legitimitiä ja auktoriteettia Niinistön ulkopoliitikalle.

Niinistö tulkitseekin seuraavaksi, kuinka näiden auktoriteettien seuraaminen ei tarkoita minkään tietyn politiikan, kuten puolueettomuuspolitiikan seuraamista, vaan siinä täytyy huomioida ”politiikan syvimät toimintaperiaatteet”. Tältä pohjalta Niinistö jatkaa maailmanpoliittisen tilanteen arvioimista, joka pohjimmiltaan on turvaton eikä ”edelleenkin ole kovin demokraattinen. Siinä suurilla on varaa suuriinkin virheisiin, pienillä ei välttämättä edes pieniin.” Tästä Niinistö pääsee lopulta neljän pilarin mallinsa julkistamiseen:

Suomen turvallisuusaseman näen kokonaisuutena, joka seisoo useamman pilarin varassa. Niitä ovat kansallinen puolustus ja turvallisuus, läntinen integraatio, Venäjä-suhteet sekä kansainvälinen järjestelmä, erityisesti sen rakenne, sääntöpohjaisuus ja hallittavuus. Nämä pilarit elävät koko ajan – heikentyvät tai vahvistuvat kehityksen myötä. Ne ovat myös keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Mutta mitä useampia pilareita meillä on, mitä vahvempia ne kannaltamme ovat ja mitä paremmassa keskinäisessä tasapainossa, sitä vakaampi on Suomen asema.

208 Ytimessä on kansainvälisen järjestelmän koostuminen kansallisvaltioista, joiden välillä vallitsee anarkia (ei ole kansallisvaltiota ylempää toimijaa), ja tästä anarkiasta seuraa turvallisuusdilemma ja niin sanottu ”self-help”-kulttuuri, jossa jokainen valtio omaa etuaan etsiessään voi luottaa viime kädessä luottaa vain itseensä. Vrt. Joseph 2018.

Niinistö toisin sanoen hahmottaa Suomen turvallisuuspolitiikan ytimeksi perinteisen oman puolustuskyvyn turvaamisen, joka aikaisempien puheiden perusteella nojaa yleiseen asevelvollisuuteen, sen teknisen ja organisatorisen ajantasaisuuden ylläpitämiseen sekä vahvaan maanpuolustustahtoon. Tämän ylläpidon kautta luodaan edellytykset ulkopoliitikalle, jossa suhteet länsimaihin tasapainottavat hyviä suhteita Venäjään. Tässä ei olla kovin kaukana Paasikiven–Kekkosen linjasta sillä erotuksella, että niin sanottu Kekkosen paradoksi²⁰⁹, ei ole niin vahva kuin kylmän sodan aikana.

Kansainvälisen järjestelmän suhteen Niinistön sanoma on vaikeammin tulkittava. Rakenteella kuitenkin todennäköisesti tarkoitetaan valtioiden välisiä resursiaalisia voima-suhteita, kuten niin sanottuja kovia muuttujia, eli väestöä, taloudellista tehokkuutta ja sotilasvoimaa, sekä pehmeitä muuttujia, eli esimerkiksi kulttuurillista ja normatiivista vaikuttavuutta. Sääntöpohjaisuuden voidaan tulkita tarkoittavan erityisesti kansainvälisiä järjestöjä, sillä esimerkiksi YK, EU, NATO, WTO, OECD, IMF, Maailmanpankki ja erilaiset G-kokoukset ovat kaikki länsimaiden aloitteista syntyneitä instituutioita. Sinänsä niiden vaikuttavuuden voidaan nähdä pohjautuneen nimenomaan pehmeään vallankäyttöön, normatiiviseen voimaan. Hallittavuudella varmasti myös viitataan tähän, sillä näiden organisaatioiden kautta ohjattavat voimapoliittiset vaateet tuovat tietynlaista säännönmukaisuutta erilaisiin konflikteihin.

Seuraavaksi Niinistö puhuu optimistisesta 1990-luvusta:

Kylmän sodan päätyttyä kaikki pilarit alkoivat vahvistua, minkä seurauksena maamme turvallisuusasema parani. Kun muu Eurooppa alkoi massiivisen aseistariisun 90-luvulla, kukapa muu kuin me suomalaiset usein ostimme nuo ylijäämäaset. Puolustuskyky vahvistui. Länsi-integraatio eteni nopeasti EU-jäsenyyteen asti. Nato-kumppanuutemme alkoi kehittyä. Lisäksi suhteet Venäjään kehittyivät myönteisesti ja ne myös vapautuivat siitä painolastista, mikä neuvostosuhteissa oli ollut. Vieläpä koko kansainvälinen järjestelmä näytti suuntautuvan kohti sääntöpohjaisuutta ja monenkeskisyyttä.

Niinistö pyrkii uuden ulko- ja turvallisuuspoliittisen viitekehyksen oikeuttamiseksi käyttämään sitä historiaan osoittaakseen sen analyysivoiman. 1990-luku annetaan esimerkiksi siitä, kuinka nämä pilarit vahvistuessaan paransivat turvallisuutta, joten nykytilanteessa näihin pilareihin täytyy suhtautua vastaavalla tavalla:

Nyt päällä on kuitenkin toisenlainen kehitys, luultavasti pidemmän aikaa. Puolustuskykymme on resurssipaineiden puristuksessa juuri, kun uutta kykyä pitäisi luoda. Vaikka Suomen ja Venäjän keskinäiset suhteet ovat edelleen varsin hyvät, heijastuu laajempi kriisi myös niihin. Olemmehan mukana EU:n politiikassa ja pakotteissa. Kansainvälisessä järjestelmässä monenkeskisyyden ja kansainvälisen oikeuden kunnioitus ovat haurastuneet.

209 Ideana on, että hyvät suhteet NL:oon mahdollistavat samalla vahvemman integroitumisen länteen.

Neljän pilarin mallin kautta voisi tilanteen nähdä siten, että taloudellinen heikkous vaikuttaa puolustusresursseihin eli kansalliseen pilariin, länsi-integraation vahvistuminen heikentää myös Venäjän ja Suomen suhteita, eikä kansainvälisestä normatiivisesta järjestyksestä ole näiden kompensoijaksi. Tämän perusteella neljän pilarin malli näyttäisi lähinnä sapluunalta ulkopolitiikan sektoreiden kategorisoimiseksi, minkä uutena ideana on näiden osa-alueiden erityinen vuorovaikutus ja tasapainon tarve. Ytimeltään neljän pilarin malli säilyy lopulta lähinnä pragmaattisena peukalosääntönä, jonka kautta kohdentaa toimintaa. Kuitenkin kyseessä on selkeä muutos suhteessa Niinistön alkukauteen, jossa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa johdettiin lähinnä taloudellisen hyödyn periaatteen mukaan.

Loppupuheessa Niinistö käy läpi neljän pilarin mallin aikaisemmista puheista tutuilla sisällöillä. Niinistö korostaa kansallisen puolustuksen merkitystä ja maanpuolustustahtoa sen ytimenä. Länsi-integraation suhteen Niinistö painottaa Ruotsin ja Naton kanssa tehtävää tiivistyvää yhteistyötä. Baltian maiden turvatakuiden antamisen Niinistö kuittaa siten, ettei Suomella ole kapasiteettia. EU:n turvatakuut Niinistö puolestaan näkee jonkinlaisena velvoitteena osallistua Baltian maiden puolustamiseen, mutta tämä velvoittavuus täytyisi koskea selvästi myös Suomea. Huolimatta näistä epävarmuuksista, näitä tulisi ajaa EU:ssa eteenpäin. Taustalla vaikuttaa myös Naton näkyvyyden lisääntyminen Baltian alueella²¹⁰.

Niinistö korostaa myös eroa ”varautumisen ja haamusotien” välillä, jolla hän pyrkii asettamaan rajoja Suomessa velloneeseen turvallisuuspoliittiseen keskusteluun.²¹¹ Täten voidaan nähdä Niinistön myötäilevän kantaa, jonka mukaan turvallisuuspoliittisessa keskustelussa on jonkinlainen raja pelon lietsomisen ja järkevän analyysin välillä. Voisi-kin sanoa, että taustalla vaikuttaa uhkakuva, jossa pelon lietsonta voi rapauttaa maanpuolustustahtoa tai mahdollisesti luoda edellytyksiä toiminnalle, joka voisi kärjistää Suomen ja Venäjän välisiä suhteita.

Neljän pilarin malli on siis Ukrainan kriisin aktualisoiman Venäjän uhan hallintaan kehitelty väline, joka alkaa tämän puheen jälkeen toimia laajemmin uhkakuvien tulkinta-kehikkona. Osittain myös tästä johtuen Ukrainan kriisi alkaakin jäämään taka-alalle, sillä sitä ei tarvita enää oikeuttamaan tätä mallia. Toinen syy on tietysti muuttoliikkeen ja sen kautta uudelleen turvallistuneen terrorismin nousemisesta agendalle, joita käsitellen

210 HS 14.6.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002831812.html>> [30.4.2018].

211 Hyvän esimerkin tästä keskustelusta tarjoaa SK:n artikkeli 2.8.2015:

<<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/vaara-vihreita-miehia-ahvenanmaalla-nain-se-voisi-tapahtua/?shared=287090-023d53f3-4>> [haettu 6.4.2018].

seuraavassa osassa. Ukrainan tilannetta aletaankin yhä enemmän tarkastella kaukaisena konfliktina, jolla on seurausvaikutuksia – samoin kuin esimerkiksi Syyrian sodallakin – mutta siitä ei ole enää suoranaista uhkaa. Ukrainan tilanne on ongelma lähinnä siitä näkökulmasta, miten se heijastuu Itämeren turvallisuustilanteeseen Naton ja Venäjän sotilaallisen aktiivisuuden kasvaessa alueella.

3.4. Venäjän suhteet loppukaudella

Vuoden 2016 uudenvuodenpuheessa²¹² Ukrainan kriisin on jo korvannut yleisluontoisemmat uhkakuvat Venäjältä, jossa viitataan esimerkiksi kiristyneeseen tilanteeseen Itämerellä. Sinänsä tämä heijastaa osittain Ukrainan tapahtumia, sillä sotatoimet Itä-Ukrainan alueella alkoivat rauhoittua ja huomio kiinnittyi yhä enemmän siihen, miten Ukrainan sisäiset uudistukset esimerkiksi korruption kitkemiseksi saataisiin aikaan.²¹³ Tästä ei sinänsä ole uhkakuvaksi Suomelle. Itämeren kiristynyt tilanne puolestaan heijastui ennen kaikkea Saksan ja Venäjän North Stream 2 -kaasuputkihankkeen etenemiseen, mikä kysymyksenä nähtiin jakavan Eurooppaa.²¹⁴

Niinistö korostaa puheensa alussa Suomen linjaa: aktiivista vakauspoltiikkaa, hyviä suhteita Ruotsiin ja Venäjään, pohjoismaisuutta ja yhteistyötä EU:n ja Nato-maiden kanssa. Uuden Itämeren tilanteeseen kiteytyvän uhan Niinistö summaa esimerkiksi näin:

Vakauspoltiikan lähtökohdat ovat Itämeren alueella kohtuullisen hyvät. Valtioilla ei ole alueellisia vaatimuksia toisiltaan ja valtioiden sisäinen poliittinen tilanne on vakaa. Kuin itsestään leimahtavaa pesäkettä ei siis ole, vaikka laajemmat jännitteet tänne heijastuvat.

Tilanne alkaa olla siis hyvin pitkälti hallinnassa. Niinistö korostaa myös Ruotsin kanssa tehtävää puolustusyhteistyötä Pohjois-Euroopan turvallisuustilanteen vakauttamiseksi. Edellytyksenä sille Niinistö näkee Suomen ja Ruotsin kuulumattomuuden mihinkään sotilasliittoon. Tämä luo mahdollisuudet luoda hyvät suhteet niin itään kuin länteen ja siten merkitsee erityisasemaa Suomelle ja Ruotsille tämän alueen turvallisuudelle. Niinistö näkeekin, että yhteistyötä tulisi edelleen kehittää luottamusta herättävillä toimenpiteillä. Taustalla vaikuttaa keskustelut Suomen ja Ruotsin yhteistyön tiivistämisestä.²¹⁵

Vuoden 2016 mittaan Niinistö puhuikin Venäjältä ja Ukrainasta seuraavan kerran Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kevätkokouksessa huhtikuun alussa²¹⁶, jossa hän tyy-

212 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

213 HS 8.11.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002865108.html>> [haettu 2.5.2018].

214 HS 19.12.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002873795.html>> [haettu 2.5.2018].

215 HS 26.10.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002862331.html>> [haettu 2.5.2018].

216 Niinistön puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kevätkokouksessa 5.4.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

tyy toteamaan, ettei Ukrainan konfliktiin ole nopeaa ratkaisua, eikä sen vaikutus kokonaisturvallisuustilanteeseen ole häviämässä. Konflikti kuitenkin heijastuu Itämeren turvallisuustilanteen heikkenemisessä, jonka Niinistö näkee akuutimpana. Tässä yhteydessä tulee esiin Niinistön arvio Venäjän käytökseen Ukrainassa:

Turvallisuuspoliittinen jännite tällä alueella kasvoi, kun Venäjä ryhtyi kansainvälistä oikeutta rikkovaan voimapolitiikkaan Ukrainassa. Vielä laajemmin nähtynä kyse on myös Venäjän kasvaneesta sotilaallisesta kyvystä ja monin paikoin yleiseksi käyneestä arviosta, jonka mukaan sen voimankäytön kynnyskin olisi laskenut. Myös ydinaseen käytöstä on puhuttu tavalla, jota ei taidettu juuri kuulla kylmän sodankaan aikana, ainakaan sen loppuvaiheissa.

Ydinasepuheiden kohdalla Niinistö viittaa Venäjän ja USA:n löysentyneisiin puheisiin ydinaseiden käytöstä, josta erityisesti Venäjän puheita on pidetty uhkaavina²¹⁷. Lisäksi kiinnostavasti Niinistö näkee tilanteen kiristymisen sitä kautta, että nyt Venäjä on sotilaallisesti päässyt siihen pisteeseen, että sen on ollut mahdollista aloittaa sotilaallinen toiminta. Taustalla näkyy taas käsitys Venäjästä ikuisena opportunistina, mikä heijastuu myös koviin puheisiin. Itämeren tilanteeseen vaikuttaa myös Nato:

Yhtenä seurauksena tälle kehitykselle oli sotilaallisen aktiivisuuden molemminpuolinen lisääntyminen Itämeren alueella, sillä myös Nato on reagoinut tilanteeseen lisäämällä läsnäoloaan ja toimintojaan. On mahdollista, että tämä lisääminen myös jatkuu tulevaisuudessa, Naton Varsovan huippukokouksen jälkeen. Yhdysvaltain keskeinen rooli Euroopassa vahvistuu tämän kehityksen myötä.

Niinistö näkee näiden Venäjän toimien vahvistaneen Naton kautta myös Yhdysvaltojen roolia Itämeren alueella. Tällä hän viittasi USA:n uuteen panssariprikaatiin, joka tuli toimimaan muun muassa Baltian alueella²¹⁸. Kiinnostavasti Naton vaikutusta alueella ei nähdä tilanteen eskaloimisena, vaan normaalina reaktiona Venäjän luomaan jännitteeseen.

Tämän jälkeen Niinistö korostaa Suomen ja Ruotsin yhteistyön merkitystä:

Pohjois-Euroopan kaksi Natoon kuulumatonta maata, Suomi ja Ruotsi, ovat toki havainneet muutoksen. Molempien maiden ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja on varsin pitkälle yhteinen. Molemmat ovat vahvistamassa kansallista puolustusta ja myös keskinäistä puolustusyhteistyötä. Sekä Suomi että Ruotsi panostavat laajasti kansainväliseen yhteistyöhön. Tämä koskee niin Nato-kumppanuutta kuin yhteistyötä Yhdysvaltain kanssa. Transatlanttisia suhteita on tilaisuus myös korostaa toukokuussa kun tapaamme presidentti Obaman pohjoismaisessa kokoonpanossa.

On kiinnostavaa, miten Niinistö painottaa sekä Suomen ja Ruotsin Natoon kuulumattomuutta että Naton ja Yhdysvaltojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Niinistö operoiikin tällä ambivalenssilla, jossa Suomi selvästi kehittää puolustusyhteistyötä sekä Yhdysvaltojen

217 HS 15.11.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002866497.html>> [haettu 2.5.2018].

218 HS 31.3.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002893869.html>> [haettu 7.4.2018].

että Naton kanssa, mutta kuitenkin korostaa, ettei mitään virallista liittoutumista näiden kanssa tule tehdä. Taustalla sinänsä vaikuttanee myös puolustusministeri Jussi Niinistön sekä ulkoministeri Timo Soinin toiminta, jossa erityisesti Soini on tullut tunnetuksi Yhdysvaltojen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistämisen puolestapuhujana.²¹⁹

Seuraava uusi avaus Niinistöltä Venäjän suhteen tapahtuu vasta Kultaranta-keskustelujen avauspuheenvuorossa kesäkuussa²²⁰, jossa hän kehittelee hybridisodan teemaa. Hybridisodan Niinistö näkee niin laajana uhkana, että ”[s]e voi kohdistua kaikkeen olemissemme ja siitä taas seuraa, että kaikki kansalaiset ovat maanpuolustajia. Vanhahtavaksi leimattu arvo maanpuolustustahto nousee kyllä kunniaan.” Hybridisodasta tulee näin kaikkialla läsnäoleva uhka, jolloin sen torjuminen vaatii potentiaalisesti myös totaalista yhteiskunnan mobilisoimista. Tässä kohtaa Niinistö kuitenkin pitäytyy perustelemaan sillä maanpuolustustahdon merkitystä. Taustalla vaikuttaa keskustelu hybridisodan merkityksestä jonkinlaisena uutena Venäjän ulkopoliittisena doktriinina, jossa median tasolla keskityttiin esimerkiksi informaatiovaikuttamiseen tai kybersotaan²²¹.

Uusi variaatio Itämeren alueen konfliktista puolestaan tulee esiin Niinistön puheessa suurlähettiläskokouksessa elokuussa²²². Niinistö tuo esiin Itämeren alueen lentoturvallisuuden heikentymisen nostaten esiin pimeät lennot, joita Venäjä on tehnyt. Niinistö painottaa, että mikäli tällainen epäkohta on havaittu, se tulee ottaa esiin – kuten hän teki heinäkuisen Vladimir Putinin valtiovierailun kohdalla²²³. Tilanteen ratkaisuksi Niinistö siis korostaa jälleen henkilösuhteita.

Puolestaan 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa marraskuussa²²⁴ Niinistö ottaa jälleen kantaa Ukrainan konfliktin jälkeen Suomessa käytyyn turvallisuuskeskusteluun:

Otan esimerkiksi kiivaasta keskustelusta sen, saako Venäjältä sanoa vapaasti. Minulle tämän toistaminen ei enää oikein aukea. Valtiojohto on selkein sanoin ja nopeasti tuominnut Venäjän toimet niin Krimillä, Ukrainassa kuin Syyriassakin. Viime eduskuntavaalien alla taas käytiin isoin otsikoin läpi kaikki mahdolliset Venäjän hyökkäyssuunnat Suomeen ja silloin unohtunut Ahvenanmaakin on nyttemmin vallattu – ja myös nostatettu julkisesti epäilyä, että Venäjä juhluvuotenumme kiistää itsenäisyytemme. Kovin vaikea ajatella, mitä on jäänyt sanomatta. Sankaruuden saavuttaminen siinä kilvoittelussa, kuka koviten Venäjältä sanoo, alkaa vaatia kekseliäisyyttä.

219 HS 8.3.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002890143.html>> [haettu 2.5.2018].

220 Niinistön avauspuheenvuoro Kultaranta-keskusteluissa 19.6.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

221 HS 2.6.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002904371.html>> [haettu 2.5.2018]; HS 8.11.2015 <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002865021.html>> [haettu 2.5.2018].

222 Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 23.8.2016.

223 Taustalla Niinistön Putinille esittämä aloite lentokoneisiin asennettavista transpondereista ja siihen liittyvästä julkisuudesta, ks. HS 14.8.2016: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002915789.html>> [haettu 7.4.2018].

224 Niinistön puhe 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa 7.11.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

Niinistön huoli ei liity niinkään yksittäisiin aiheisiin, vaan itse keskustelun arkipäiväistymiseen:

Minua huolettaa tässä ihan eri ilmiö, nimittäin pahan arkipäiväistäminen. Jos hyökkäystä ja sotaa käydään paperilla päivittäin, niin se tulee lähelle – ajatuksiin. Samaa oli siinä kun venäläisessä keskustelussa Krimin osalta viitattiin ydinaseisiin – niiden käyttämisen mahdollisuutta tavanomaistettiin.

Kiinnostavasti Niinistö ottaa Suomessa velloneeseen uhkakuvakeskusteluun vastakohdaksi venäläisen keskustelun, jossa puhuttiin ydinaseista. Toisin sanoen Niinistö näkee keskustelun itsessään toimivan tietynlaisen eskalaation edellytyksenä, eli uhkakuvien laatiminen ja niihin uskomisen voivat johtaa uhkakuvien toteutumiseen. Yhtenä tekijänä tämän Niinistön kommentin taustalla voisi nähdä myös elokuussa julkaistu raportti Venäjän roolista lähialueilla²²⁵, jossa käytiin erilaisia uhkaskenaarioita läpi aina lentoturvallisuuden heikentymisestä Venäjän madaltuneeseen voimankäytön kynnykseen.

Toinen Niinistöä mietityttävä keskustelunaihe on länsi-integraatio:

Totuus on, että läntinen sotilasyhteistyömme on paljon laajempaa kuin aiemmin ja että sitä tullaan jatkamaan. Suomi harjoittaa tätä sotilaallista yhteistyötä vain omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Suomen tulee kehittää sotilaallista valmiutta ja yhteistoimintakykyä ei vain pidäkkeeksi ja kynnykseksi maahantulijalle, vaan myös ollakseen kiinnostava kumppani mikäli pahin toteutuisi. Tämä palvelee myös Suomen oman puolustuksen kehittämistä.

Taustalla näkyy Naton Varsovan kokous heinäkuussa, jonka julkilausumassa kirjattiin erikseen Suomen ja Ruotsin Nato-kumppanuus, minkä arvioitiin tarjoavan pohjaa nykyisen yhteistyön kehittämiseksi.²²⁶ Niinistö ilmaisee tässä suoraan sen, että sotilasyhteistyö on edennyt viime vuosina ja tulee etenemään myös vastaisuudessakin. Länsi-integraation arvostelijoille Niinistö suuntaa kohdan, jossa hän painottaa sitä, kuinka Suomi harjoittaa tätä yhteistyötä vain omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Toisin sanoen Suomi integroituu jotenkin yksipuolisesti, ilman pitkälle meneviä sotilaallisia velvoitteita toiselle puolelle, mutta kuitenkin saaden jotain vastineeksi.

Kiinnostavaa on myös Niinistön vakuutus siitä, että Suomi integroituu ollakseen kiinnostava kumppani, mikäli pahin tapahtuisi. Mikä olisi Niinistölle tällainen katastrofi? Että Venäjä hyökkää Suomeen tai vaikkapa Viroon? Olisiko Suomi silloin ”kiinnostava kumppani”? Jos Suomella olisi esimerkiksi Nato-yhteensopivat joukot tässä kohtaa, mutta ei kuuluisi virallisesti Natoon, niin tarjoaisiko Venäjän hyökkäys kiinnostavan mahdollisuuden Nato-liittolaisille esimerkiksi uusien aseiden, taktiikoiden ja joukkojen testaamiseen? Jos ei ole muuta intressiä kuin kiinnostus, niin mitä tämä tarkoittaisi? On

225 Martikainen, Pynnöniemi, Saari & Ulkopoliittisen instituutin työryhmä 2016.

226 HS 9.7.2016: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-200002910198.html>> [haettu 2.5.2018].

selvää, että tässä Niinistö tasapainoilee sen ongelman parissa, miten ilmaista puolustus-yhteistyön tiivistyminen kumpaakin Nato-leiriä miellyttäen.

Ukraina osana Venäjän uhkaa onkin vuoden 2016 loppua kohti alkanut näyttäytyä Niinistölle kaukaisena aiheena. Tämä näkyy esimerkiksi Ukrainan presidentti Petro Poroshenkon virallisen vierailun kunniaksi järjestetyllä juhlapäivällisellä Presidentinlinnassa tammikuun alussa 2017.²²⁷ Puheessaan Niinistö vain lähinnä osoittaa tukensa Ukrainalle vaikeassa tilanteessa, tuo esiin ehdotuksen Ukrainan viisumivapaudesta Eurooppaan, kannustaa korruption kitkemiseen tehtyjen reformien eteenpäin viemistä ja painottaa taloudellista yhteistyötä.

Tässä kohtaa Venäjä ja Ukrainan konflikti ovat jääneet jo yllättävän etäisiksi uhiksi, eikä vuonna 2017 niiden suhteen tule oikein uusia aloitteita. Esimerkiksi Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen avauspuheenvuorossaan marraskuussa 2017 Niinistö lähinnä toteaa, että Venäjän uhkaa tunnutaan paisuttelevan ihan omastakin takaa, viitaten joihinkin kotimaisiin puheenvuoroihin "pelon lietsontana".²²⁸ Uudenvuodenpuheessaan 2018 Niinistö puolestaan esittää Venäjän suhteen vain huolensa siitä, että pienet valtiot jäävät isojen jalkoihin, kun päätetään globaalin järjestyksen tulevaisuudesta samalla korostaen EU:n ja YK:n heikkoutta.²²⁹

Näkisin Venäjän uhkan hälvenemisen syinä ensinnäkin Ukrainan tilanteen lukkiutumisen ja toiseksi terrorismin sekä maahanmuuton kiihtymisen vuoden 2015 lopussa. Tarkastelenkin seuraavaksi näitä jälkimmäisiä.

4. TERRORISMIN JA MUUTTOLIIKKEEN YHTEENKIETOUTUNEET UHAT

Maahanmuutto ja terrorismi eivät olleet Niinistölle merkittäviä turvallisuuskysymyksiä ennen vuotta 2015. Terrorismin suhteen hän piti muutamia puheita erityisesti ydinturvallisuuteen liittyen, mutta maahanmuuttoa hän tarkasteli lähinnä kulttuurisen rikkauden ja taloudellisten välttämättömyyksien kautta. Vuoden 2015 monet näkyvät terrori-iskut sekä kiihtynyt muuttoliike kuitenkin muuttivat tilanteen, jonka seurauksena molemmat ilmiöt alkoivat ruokkia toisiaan. Näistä uhista erityisesti maahanmuutto nousi lopulta vakavammaksi. Tilanne saavutti huippunsa vuoden 2016 alussa, jolloin terrorismi oli

227 Niinistön puhe Ukrainan presidentti Petro Poroshenkon virallisen vierailun kunniaksi järjestetyllä juhlapäivällisellä Presidentinlinnassa 24.1.2017.

228 Niinistön avauspuheenvuoro Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksessa 2.10.2017.

229 Niinistön uudenvuodenpuhe 2018.

uhkana pikemminkin muuttoliikekeskustelun yksi sivujuonne. Kuitenkin Turkin kanssa solmitun pakolaissopimuksen ja uusien iskujen jälkeen terrorismidiskurssi alkoi taas eriytyä omaksi uhkakuvakseen. Kehitystä tuki myös diskurssin linkittyminen sähköisen tiedustelun lakihankkeeseen.

Tarkastelenkin ensin terrorismi- ja muuttoliikekeskustelun juuria ennen niiden turvallisumista ja yhteenkietoutumista Niinistön puheissa vuonna 2015. Sen jälkeen seuraan näiden kehittymistä vuoden 2015 alkuvaiheista aina vuoden 2016 loppuun, jonka jälkeen tarkastelen diskurssien vakiintumista vuodesta 2017 eteenpäin.

4.1. Muuttoliikkeen ja terrorismin uhat alkukaudella

Terrorismi on monimutkainen ilmiö, jonka juuret voidaan ajoittaa esimerkiksi nykyisen ajanlaskun alkuun.²³⁰ Käsitteenä sen juuret kuitenkin ulottuvat Pariisin vallankumoukseen.²³¹

Olennaista tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin hahmotella aluksi hieman Suomen terrorismin vastaisten toimenpiteiden (*counterterrorism*) kehittymistä, jotka nousivat erityiseksi aiheeksi vasta 1990-luvulla. Tällöin terrorismin vastainen toiminta linkittyi osaksi kokonaisturvallisuuden käsitettä ja uusia uhkia, kuten muun muassa järjestäytyntä rikollisuutta, ympäristöuhkia tai muuttoliikettä. Kyse oli myös identiteettipoliitikasta, jossa kokonaisturvallisuuden käsitteen kautta liitettiin osaksi länttä ja päästiin pois välitilaidentiteetistä rajamaana lännen ja Neuvostoliiton välillä.²³²

Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen Suomi ei varsinaisesti nostanut uhka-arvioitaan, mutta lisäsi merkittävästi kansainvälistä yhteistyötä turvallisuuspalveluiden kanssa. Keskeisenä pyrkimyksenä Suomen terrorismin vastaisessa toiminnassa oli pyrkimys esiintyä hyvänä kumppanina kansainvälisellä tasolla, mikä ohjasi toiminnan ja lainsäädännön kehittämistä. Aihe ei kuitenkaan politisoitunut vahvasti Suomessa, eikä EU:n puolelta tulleita lainsäädännön muutoksia nähty kovin hyvin soveltuviksi Suomen lakiympäristöön. Sen seurauksena Suomella on edelleen ehkä yksi länsimaisten demokratioiden vahvimmita yksityisyyden suojusta. Suomea on toisaalta myös kritisoitu tästä muiden EU-maiden taholta.²³³ Kritiikin taustalla voi nähdä esimerkiksi vuoden 2004

230 Malkki & Paastela 2007, 91,92

231 Paastela 2007, 22,23.

232 Malkki 2016, 345, 346.

233 Malkki 2016, 347–349.

Madridin ja vuoden 2005 Lontoon pommi-iskut sekä vuoden 2005 Tanskan pilakuvakohun aiheuttamat mellakat ja tappouhkaukset.

Vuosina 2008–2012 terrorismi alkoi aiheena nousta yhä tärkeämmäksi. Ensimmäinen terrorismin vastainen strategia hyväksyttiin vuonna 2010. Strategiassa pyrittiin kehittämään erityisesti viranomaisten yhteistyötä ja rooleja. Lisäksi siinä ehdotettiin lainsäädännön kehittämistä, jolloin terrorismin rahoittaminen ja terroristien kouluttaminen sekä värväminen kriminalisoitaisiin. Vastaavat lait tulivat voimaan Suomessa joulukuussa 2014. Terrorismin painoarvon kasvun taustalla vaikuttivat Tukholman itsemurhapommi-iskun yritys joulukuussa 2010 ja hallinnon sisällä vallinneet käsitykset tarpeesta terrorismin torjunnan sekä maahanmuuttopolitiikan paremmasta linkittämisestä yhteen. Lisäksi taustalla vaikutti myös pyrkimys kehittää terrorismin torjuntaa ulkomailla sekä radikalisoitumisen ennaltaehkäisyä kotimaassa. Yhtenä tekijänä oli myös tarve osoittaa kansainvälisissä neuvotteluissa, että terrorismintorjunnassa ylipäänsä tehdään jotain Suomessa.²³⁴

Vuoden 2012 jälkeen aihe alkoi politisoitua siitä syystä, että Suomesta lähti esimerkiksi vuosina 2012–2014 yli 50 henkilöä Syyriaan ja Irakiin mahdollisesti liittyäkseen eri terroristiryhmittymiin. Myös perussuomalaiset olivat alkaneet pitää islamilaista terrorismia yhtenä keskeisenä turvallisuushkana Suomelle. Vuoden 2011 jytyn jälkeen näiden äänenpainojen merkitys myös kasvoi. Suuri osa terrorismintorjunnan resursseista oli vuoteen 2016 mennessä mennyt erikoisjoukkojen varusteluun, eikä esimerkiksi tiedustelulakihanke ollut edennyt.²³⁵ Aihe myös jakoi poliittista kenttää, mikä lienee yhtenä syynä Niinistön pyrkimyksille vaikuttaa aiheeseen vuoden 2014 jälkeen.

Maahanmuuton osalta Suomeen on tultu ja muutettu pois aina Ruotsin vallan ajalta lähtien. Vielä 1950–1960-luvuilla Suomesta muutettiin useammin pois kuin tänne tultiin. 1970-luvulta lähtien tilanne alkoi kääntyä taloudellisen noususuhdanteen tuloksena. Kiintiöpakolaisia Suomeen on otettu muutamia satoja 1980-luvulta lähtien. Varsinaisia omin avuin Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita on otettu vastaan 1990-luvulta alkaen. Tasaisesti nouseva maahanmuuttotrendi on säilynyt 2000-luvulla ja Suomi on pysynyt muuttovoittoisena maana koko 2000-luvun.²³⁶

Ennen 1990-luvun alkua maahanmuuttokeskustelu oli niukkaa – kuitenkin 1990-luvulla somalipakolaiset, inkeriläiset paluumuuttajat ja Bosnian sodan pakolaiset nostivat maa-

234 Malkki 2016, 349–352.

235 Malkki 2016, 352.

236 Välimäki 2012, 265,266.

hanmuuton näkyväksi aiheeksi mediassa. 2000-luvun alun uutisoinnissa näkyi kolme keskeistä piirrettä: rasismia ei juuri käsitelty muuten kuin tiettyjen väkivaltarikosten yhteydessä, poliitikot eivät juuri puhuneet maahanmuutosta, eikä maahanmuuttajien omia näkemyksiä juuri uutisissa referoitu.²³⁷ Kuitenkin maahanmuuttoasenteet kiristyivät erityisesti vuoden 2001 terrori-iskujen ja vuoden 2005 Tanskan pilakuvakohujen seurauksena koko Euroopan laajuisesti.²³⁸

Suvi Keskinen mukaan maahanmuuttoon liittyvä keskustelu muuttui selkeästi syksyn 2008 ja kevään 2009 välillä. Tällöin käytiin kunta- ja eurovaalit, joissa perussuomalaiset lisäsivät kannatustaan. Samoihin aikoihin lanseerattiin myös laajemmin mediassa termi "maahanmuuttokriittisyys", jonka käytöstä erityisesti perussuomalaiset ovat tulleet tunnetuiksi.²³⁹

Vuoden 2011 eduskuntavaalien lähestyessä perussuomalaiset aktivoituivat jälleen maahanmuuttoteemoissa, joita tukivat erilaiset internetin keskustelupalstat, kuten Hommaforum. Myös perussuomalaisten vuoden 2010 Nuiva Vaalimanifesti, jonka lähestymistapa maahanmuuttoon lopulta sisältyi lähes sellaisenaan perussuomalaisten vaaliohjelmaan, sai julkisuutta mediassa. Nämä ilmiöt heijastuivat mediaan siten, että vuoden 2011 eduskuntavaalien alla maahanmuuttouutisointia dominoi ongelmakeskeisyys, jolloin ilmiöön liitettiin usein rikollisuus. Perussuomalaiset profiloituivat aiheessa selkeästi muutosvoimaksi. Kuitenkaan valtamediassa maahanmuutto ei noussut vaalien keskeisimmäksi temaksi.²⁴⁰

Huolimatta jytkestä, Niinistön alkukauden maahanmuuttoviittaukset ovat niukkoja. Ensimmäinen esimerkki löytyy huhtikuulta 2012²⁴¹. Niinistö nostaa esiin, kuinka Carl Ludwig Engelin lisäksi moni muukin maahanmuuttaja on ollut rakentamassa Helsinkiä ja kuinka vasta viime vuosina Helsingin vieraskielisen väestön osuus on saavuttanut suhteellisesti saman tason, millä se oli sata vuotta sitten. Toinen esimerkki löytyy toukuulta, jossa Niinistö kuvaa Turkuun 1800-luvulla rantautunutta juutalaisyhteisöä rik kautena²⁴².

237 Raittila 2009, 68–71.

238 Maasilta 2012, 12.

239 Keskinen 2009, 34–39.

240 Välimäki 2012, 268,269,271–273,287,288.

241 Niinistön puhe Helsinki 200 vuotta pääkaupunkina -juhlavuoden seminaarissa Finlandia-talossa 12.4.2012.

242 Niinistön tervehdyssanat Turun synagogan 100-vuotisjuhlassa 3.5.2012.

Muuttoliike nousee uhaksi ensimmäisen kerran suurlähettiläspäivillä elokuussa 2012²⁴³, jolloin Niinistö nostaa sen keskeiseksi uhkakuvaksi ilmastonmuutoksen ja väestönkasvun rinnalle. Tällöin muuttoliike kuitenkin näyttäytyy suhteellisen kaukaisena ilmiönä. Rinnastus on silti kiinnostava, sillä myöhemmin osin muuttoliikkeen kautta myös ilmastonmuutos turvallistuu Niinistölle. Lisäksi täytyy huomauttaa, että teema löytyy jo vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuselonteosta,²⁴⁴ jonka Niinistö varmasti virkansa puolesta on lukenut.

Toinen kiinnostava viittaus maahanmuuttoon Niinistöllä on lokakuussa 2013 Sveitsin vierailulla,²⁴⁵ jossa Niinistö kehuu Sveitsiä siitä, että se on onnistunut pitämään yhteiskuntansa avoimena, ottanut vastaan maahanmuuttajia ja uusia ideoita sekä säilyttänyt samalla omaleimaisen kulttuuriperinnön. Taustaoletus tässä on se, että yhteiskunnan avoimuus ja maahanmuuttajat haastavat potentiaalisesti omaleimaisen kulttuurin.

Yllättäen juuri tämän enempää viittauksia maahanmuuttoon ei esiinny ennen vuotta 2015. Kuitenkin terrorismin suhteen viittauksia löytyy enemmän.

Terrorismi näyttää Niinistölle olevan alkukaudella jonkinlainen diffuusi globaali uhka, mikä maahanmuuton tavoin rinnastuu ilmastonmuutokseen, tartuntatauteihin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen²⁴⁶. Niinistö puhuu myös ydinterrorismista ydinturvallisuuden liittyvänä uhkana²⁴⁷. Punaisen Ristin 150-vuotisjuhlaseminaarissa lokakuussa 2013 Niinistö määrittelee terrorismin olevan ”ihmisten keksimä ja aiheuttama jatkuva uhka, joka aiheuttaa pelkoa, loukkaantumisia ja kuolonuhreja, kuten esimerkiksi Keniassa nähtiin”²⁴⁸. Terrorismin uhka on potentiaalisesti universaali, mutta nykytilanteessa vielä kaukainen.

Vielä elokuussa 2014 Ukrainan kriisin käynnistymisen jälkeen sotatieteiden maisterikurssin nimittämistilaisuudessa Niinistö mainitsee, että kyberuhat vaativat nyt samantyyppistä huomiota kuin terrorismi kymmenen vuotta sitten.²⁴⁹ Niinistö tarkoittanee sitä, että terrorismin uhka on nyt paremmin hallinnassa kuin uudet kybersodan uhat. Ukrainan kriisin voidaan siis nähdä vieneen edelleen tilaa terrorismin uhalta.

243 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 21.8.2012.

244 Valtioneuvoston kanslia 2009, 22.

245 Niinistön puhe Sveitsin parlamentissa Bernissä 15.10.2013.

246 Niinistön puhe Tukholman kauppakorkeakoululla 17.4.2012.

247 Niinistön puhe YK:n yleiskokouksen 67. istunnossa 25.9.2012.

248 Niinistön puhe Punaisen Ristin 150-vuotisjuhlaseminaarissa Säätytalolla 1.10.2013.

249 Niinistön puhe sotatieteiden maisterikurssin nimittämistilaisuudessa 28.8.2014.

Tilanne alkaa kuitenkin muuttua myöhemmin syksyllä 2014 Isis-terroristijärjestön nous-
tessa esiin YK:n yleiskokouksessa.²⁵⁰ Taustalla näkyy Yhdysvaltojen aloittamat pommi-
tukset Syyriassa Isisiä vastaan, joita ennen Yhdysvallat oli tyytynyt pommittamaan ai-
noastaan Irakin puoleisia joukkoja.²⁵¹ Isis ei näyttäydy puheessa kuitenkaan itsessään
uhkana, vaan ainoastaan Syyrian sodan sivutuotteena, jonka perusteella Niinistö koros-
taakin itse Syyrian sodan ratkaisemista tämän uuden uhan kehittymisen estämiseksi.
Niinistö näkee Syyrian konfliktin ratkaisun ensisijaiseksi keinoksi diplomatian ja yhteis-
työn, mutta myös naisten tasa-arvon edistämisen. Niinistö jatkaa näin edeltäjänsä Tarja
Halosen politiikkaa, jossa pidettiin sukupuolinäkökulmaa esillä.²⁵²

Terrorismi nousee ensimmäistä kertaa itsessään varsinaiseksi uhkaksi Niinistön Vaino-
jen uhrien muistopäivien tilaisuudessa tammikuussa 2015 pitämässään puheessa²⁵³, jos-
sa muistellaan holokaustia. Niinistö osoittaa ensin osanottonsa Pariisissa tapahtuneiden
terrori-iskujen johdosta, jonka jälkeen hän nostaa esiin myös muut iskut Nigeriassa, Pa-
kistanissa ja Jemenissä, minkä kautta Niinistö etäännyttää itsensä Eurooppa-keskeisyy-
destä. Puheen taustalla vaikuttavat Pariisissa tapahtuneet Charlie Hebdon toimitukseen
sekä juutalaiskauppaan kohdistuneet terrori-iskut. Iskujen tekijäksi ilmoitautui al-Qai-
dan Arabian niemimaan haara, joka ilmoituksensa mukaan kosti iskuillaan Charlie Heb-
don julkaisemat pilakuvat profeetta Muhammedista²⁵⁴. Terrori-iskujen jälkeen käytiin
kiihkeää keskustelua muun muassa sananvapauden rajoista, mikä kysymyksenä jakoi
vahvasti mielipiteitä.²⁵⁵

Tähän mielipiteiden polarisaatioon Niinistö myös viittaa seuraavaksi:

Terrorismin ja väkivaltaisten ääriliikkeiden uhka on kasvanut. Rasismia ja muukalaisvihaa
sekä antisemitismia on entistä selvemmin havaittavissa meidänkin yhteisössämme. Myös
viharikokset ja vihapuheet ovat tämän päivän ilmiöitä, joista yksikään valtio ei enää ole kui-
tenkaan vapaa. Näiden laittomien tekojen yksi tarkoitus on luoda turvattomuutta ja levittää
pelkoa. Niillä halutaan suistaa tavallisen ihmisen ja toimivan yhteiskunnan arki pois raiteil-
taan.

Niinistö yhdistää analyysissä terrorismin uhan osaksi väkivaltaisten ääriliikkeiden kas-
vua. Liittäessään rasismia, muukalaisvihaa, antisemitismia, vihapuheet ja -rikokset, Nii-
nistö kytkee terrori-iskut äärioikeiston toiminnan ja kannatuksen nousuun. Antisemitis-

250 Niinistön puhe YK:n yleiskokouksen 69. yleiskeskustelussa New Yorkissa 24.9.2014.

251 HS 23.9.2014: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002763586.html>> [haettu 2.5.2018].

252 Lähteenmäki 2016.

253 Niinistön tervehdys Vainojen uhrien muistopäivän tilaisuudessa 27.1.2015. Seuraavat lainaukset
puheesta.

254 HS 14.1.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002792313.html>> [haettu 2.5.2018].

255 Vrt. HS 18.1.2015 <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002793532.html>> [haettu 2.5.2018]; HS
23.1.2015 <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002794756.html>> [haettu 2.5.2018].

mipainotus liittyy erityisesti puheen kontekstiin²⁵⁶, mutta muuten samat teemat pysyvät myöhemminkin mukana.

Niinistö painottaa seuraavaksi, kuinka iskut kohdistuvat nimenomaan tavallisiin kansalaisiin, ja että niillä pyritään hajottamaan arjen turvallisuus. Taustalla näkyy argumentti terrorismin vuorovaikutuksesta äärioikeiston kannatuksen kanssa: terrorismi tekee todeksi äärioikeiston uhkakuvat, mikä johtaa ilmapiirin kiristymiseen, rasismiin, vihariikoksiin ja sitä kautta helpottuneeseen terroristien rekrytoimiseen.

Niinistö nostaakin esiin, kuinka terrorismilla hyökätään ennen kaikkea demokratiaa vastaan, ja kuinka niillä kiistetään oikeusvaltion periaatteet. Näkisin tällä tarkoitettavan tietysti pelon lietsontaa, mutta myös sitä epäluottamusta, joka syntyy terrorismin ollessa luonteeltaan konspiratiivista toimintaa.

Tätä vasten Niinistö nostaakin seuraavaksi esiin keinot uhan hallinnaksi, jolloin terrorismiin vastataan ”demokratian keinoin, avoimuutta kunnioittaen ja oikeusvaltioperiaatteita korostaen”, sillä demokratia ja moniarvoinen yhteiskunta perustuvat ”ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, suvaitsevaisuuteen ja ihmisten väliseen tasa-arvoon”. Lisäksi ”Suomi toimii näin” ja myös edistää näitä kansainvälisen yhteisön jäsenenä. Voisikin nähdä, että Niinistölle terrorismissa hyökätään eurooppalaisia arvoja vastaan – vähän kuin Ukrainan sodassakin – jolloin näiden arvojen liputtaminen, eli kansallisen yhtenäisyyden vahvistaminen, olisi yksi keino taistella uhkaa vastaan.

Niinistö näkee terrorismin olemuksen ytimeen kuuluvan myös vihan, joka syntyy erilaisista vääryyden kokemuksista, joista hän nostaa esiin taloudellisen epävakauden, periytyvän huono-osaisuuden ja ulkopuolisuuden tunteen, mutta toteaa, että nämä teot eivät selity pelkästään näillä. Osittaiseksi ratkaisuksi Niinistö esittää koulutuksen, sivistyksen ja työpaikat, mutta korostaa, etteivät nämäkään välttämättä riitä. Lisäksi Niinistö pohtii näiden iskujen ennaltaehkäisyä: ”Miten voisimme tunnistaa ja torjua ihmisen ajatuksiin pesiytynyttä äärimmäistä mutta hiljaista vihaa ennen kuin tuo viha tekee isännästäan renkinsä?” Tässä voisi nähdä juuret tiedustelulakiratkaisulle, jota Niinistö alkaa vahvasti tuoda myöhemmin esiin.

Lopuksi Niinistö ottaa käsittelyyn terrorismikeskustelun ja -toiminnan yhteyden, mikä voi rapistaa arkiturvallisuutta. Niinistö painottaa, kuinka viha ja väkivalta kylvävät sitä vain lisää, ja kuinka tavallisen ihmisen arki joutuu niiden ”panttivangiksi”. Tällöin uhkana on toiminnan kärjistyminen:

256 Aiheesta käytiin tosin lehdistökeskustelua myös Suomessa, ks. HS 20.1.2015:

<<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002793844.html>> [haettu 2.5.2018].

Mikään vääryyden kokemus ei voi koskaan, eikä missään tilanteessa, oikeuttaa loukkaamaan tai vahingoittamaan toista. Ei sanoin eikä teon. Se on aina väärin. Meidän on kunnioitettava myös heitä, jotka ovat kansamme eri mieltä. Meidän on käytettävä omia oikeuksiamme niin, että samalla kunnioitamme myös toisten oikeuksia. Väärää suvaitsevaisuutta on se, että ei puututa, jos huomaa vääryyttä tapahtuvan. Totuus toimii parhaiten oikeudenmukaisuuden puolustajana.

Niinistö ottaakin ensimmäistä kertaa käsittelyyn vihapuheen ja suvaitsevaisuuden. Suvaitsevaisuuden kohdalla Niinistö tekee kiinnostavasti eron oikean ja väärän suvaitsevaisuuden välillä, mitkä erottuvat totuuden kautta. Tässä onkin nähtävissä eräänlainen aihio myöhemmälle ”tolkun ihmisen” -teemalle.

Vuonna 2015 terrorismi ja muuttoliike punoutuvat ensi kertaa yhteen Niinistön diplomaattipäivällisillä huhtikuussa²⁵⁷. Puheessa Niinistö liittää Ukrainan konfliktin etelässä syntyneisiin vaikeuksiin. ”Konfliktien kaarre ympäröi meitä.” Niinistö korostaa Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän konfliktien johtaneen sekä alueellisiin katastrofeihin että Eurooppaan ulottuviin seurausvaikutuksiin. Niinistö liittää näihin ilmiöihin osaksi ”hallitsemattoman pakolaisaallon”, ihmisuhrit ja terrorismin kasvun. ”Kokonaiskuva on huolestuttava” eikä ”epävakaudelle ole – – selkeää päätepistettä”. Kuitenkaan tämän enempää hän ei näistä aiheista puhu.

Muuttoliikkeen nouseminen puheen aiheeksi selittyy lehdistön kirjoittelulla. Huhtikuun aikana oli Välimeren hukunut arvioiden mukaan yli neljäsataa Eurooppaan pyrkijää ihmissalakuljettajien laivojen haaksirikkouduttua.²⁵⁸ Syyriassa ja Pohjois-Irakissa Isis oli valloittanut laajoja alueita jo edellisenä kesänä 2014, mutta se näyttäytyi vielä melko kaukaisena uhkana, sillä kotimaisessa mediassakin kohistiin lähinnä Isisin johtajan Abu Bakr al-Bagdadin haavoittumisesta ilmaiskussa²⁵⁹. Tulkitsen tämän niin, että Isisin ongelma näytti olevan hallinnassa.

Onkin nähtävissä, että terrorismi turvallistui vahvasti vasta sen liittyessä selkeästi osaksi muita Niinistön katsannossa vakavampia uhkia, kuten muuttoliikettä, joka puolestaan liittyi osaksi Ukrainan kriisin esille tuomaa konfliktien kaarretta. Niinistön neljän pilarin mallin lanseerauspuhe elokuussa toimiikin samalla ”uusien uhkien”, eli muuttoliikkeen ja terrorismin, esittelynä.

257 Niinistön puhe diplomaattipäivällisillä 23.4.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

258 HS 18.4.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002817400.html>> [haettu 3.5.2018].

259 HS 22.4.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002818323.html>> [haettu 3.5.2018].

4.2. Muuttoliikkeen ja terrorismin turvallistuminen

Niinistön puheessa suurlähettiläspäivillä elokuussa 2015²⁶⁰ terrorismi ja muuttoliike kytkeytyvät ensi kertaa vahvasti yhteen. Ensin on huomautettava, että puheessa nämä toimivat esimerkkeinä uusista turvallisuusuhista, jotka asetetaan nyt Ukrainan konfliktin esiintuoman Venäjän uhan rinnalle. Toinen huomio on se, että näiden esimerkkien avulla pyritään vahvistamaan neljän pilarin mallin merkitystä uhkakuvien hallinnassa.

Terrorismi turvallistui puheessa Isisin toiminnan kautta, jolloin samaan aikaan järjestön suorittamista sieppauksista ja raiskauksista keskusteltiin julkisuudessa laajasti²⁶¹:

Vaikka Ukrainan konflikti on vakava, kalpenee se kuitenkin Lähi-idän murhenäytelmän rinnalla. Alueen rakenteet ovat murtuneet ja johtaneet katastrofiin. Maailma on joutunut havahduttamaan muun muassa ISIS-järjestön raakalaismaiseen terroriin, joka suuntautuu näköjään systemaattisesti myös naisiin ja lapsiin. Hämmäntävää on sekin, miten monet länsimaissa syntyneet ja asuneet nuoret ovat lähteneet ja liittyneet tuon joukon riveihin. Jokin kylmä pohjavirta tässäkin tuntuu, kun niin monelle lupaus on tärkeämpää kuin vapaus.

Terrorismin uhka kiinnittyy tässä raakalaismaiseen ja systemaattiseen toimintaan, jonka kautta perustellaan uhan vakavuutta. Uhkan ydin kuitenkin paikantuu siihen, että jotkut länsimaiset nuoret ovat olleet innokkaita osallistumaan tähän toimintaan. Kiinnostavasti Niinistö asettaa lupauksen ja vapauden vastakkain. Taustalla näkyy oletus, että sellainen vapaus on jo saavutettu länsimaissa, että sen luulisi tekevän nuorista immuuneja terroristijärjestöjen lupauksille. Lisäksi taustalla näkyy keskustelu Isisin värväyksistä Suomessa. Supon mukaan lähtijöitä olisi ollut yli neljäkymmentä.²⁶² Hämmennystä herätti myös Youtubeen ilmestynyt suomeksi puhuttu Isisin propagandavideo.²⁶³

Seuraavaksi Niinistö korostaa järjestön kitkemisen vaativan laajaa kansainvälistä yhteistyötä, josta Venäjän ja Yhdysvaltojen yhteistyön tiivistyminen Iranin ydinvoimaohjelman kohdalla antoi toiveita.²⁶⁴ Niinistö korostaa myös Suomen vastuunkantamista, jota Suomi harjoittaa osallistuessaan Irbilissä kansainväliseen koulutustilaisuuteen. Näin osoitetaan konkreettinen tekeminen tilanteen hallitsemiseksi.

Tämän jälkeen Niinistö siirtyy maahanmuuttokysymykseen, jossa taustalla vaikuttaa kesällä kiihtynyt muuttoliike Eurooppaan. Aihe jakoi hallituspuolueita. Esimerkiksi keskustan pääministeri Juha Sipilä korosti hädänalaisten auttamista²⁶⁵, mutta perussuoma-

260 Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 25.8.2015. Seuraavat lainaukset puheesta.

261 Ks. esim. HS 21.8.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002846639.html>> [haettu 3.5.2018].

262 HS 4.8.2015a: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002750861.html>> [haettu 3.5.2018].

263 HS 4.8.2015b: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002750855.html>> [haettu 3.5.2018].

264 Sopimukseen päästiin heinäkuussa, tarkoituksena oli ehkäistä Iranin kykyä kehittää ydinaseita. HS 6.8.2015 <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002843167.html>> [haettu 3.5.2018].

265 HS 19.8.2015: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002846118.html>> [haettu 3.5.2018].

laisten kansanedustaja Olli Immonen joutui kohun keskelle kirjoitettuaan "monikulturalismin painajaisesta".²⁶⁶ Lisäksi Suomen varautuminen pakolaismäärien kasvamiseen oli heikkoa, mikä näkyi vastaanottokeskusten täyttymisenä.²⁶⁷ Euroopassa muuttoliike kiristi maiden välejä ja otteita. Esimerkiksi Unkari päätti rakentaa muurin Serbian rajalle. Yksi muuttoliikkeen keskeinen reitti kulki Italian kautta, mikä johti Italian turhautumiseen.²⁶⁸

Tätä taustaa vasten Niinistö korostaa länsimaiden sivistyksen vaativan omassa maassaan vainottujen henkilöiden auttamista hädässä, mutta samalla painottaa, että Eurooppaan pyrkijöiden vastaanottokyvyn rajat – erityisesti poliittiset rajat – tulevat nopeasti vastaan EU:ssa. Ongelma tiivistyykin Niinistölle siihen, kenelle ja kuinka suurelle osalle muuttolupa tulisi suoda?

Tämä kiteytyy Niinistöllä kolmeen kohtaan. Ensinnäkin Schengenin sopimus takaa EU:ssa vapaan liikkuvuuden, mutta kontrollia tulee lisätä. Päätös tästä tulee tehdä EU-tasolla, sillä muuten kansalliset ratkaisut tulevat lisääntymään, mikä taas lisäisi eripuraa EU:ssa. Toiseksi täytyisi päättää, autetaanko pakolaisia kriisimaissa vai EU-alueella, sillä molempiin ei välttämättä samaan aikaan kyetä. Samalla nykyistä turvapaikkajärjestelmää tulisi pohtia. Kolmanneksi Niinistö peräänkuuluttaa ilmiön parempaa jäsentelyä, jonka pohjalta voitaisiin käydä rationaalisempaa keskustelua ongelmasta:

On laillista ja laitonta maahanmuuttoa. On työperäistä maahanmuuttoa, jolta mikään kehittymään mielivä talous ei voi sulkeutua. On sekä kansainvälistä suojelua tarvitsevia että taloudellisin motiivein sitä hakevia ihmisiä.

Nämä ovat kiinnostavia kontrastipareja niiden taustaoletusten takia. Ensinnäkin Niinistö korostaa laillisen ja laittoman vastinparilla maahanmuuton kontrollin ja järjestyksen merkitystä. Toiseksi työperäistä maahanmuuttoa Niinistö korostaa negatiivisesti, eli että siltä ei voida sulkeutua. Näin Niinistön ei myöskään tarvitse suoraan sanoa, haluaako hän työperäistä maahanmuuttoa Suomeen vai ei – se on väistämättömyys. Samalla maahanmuuttajan arvo instrumentalisoituu ja parhaimmillaan laskennallistuu: kysymys siirtyy tekniselle tasolle laskelmiksi siitä, montako euroa uusi maahantulija maksaa ja montako tuo mukanaan.

Myöskin kolmas kontrastipari on kiinnostava. Hädässä olevien auttaminen kuuluu länsimaisen sivistyksen mukanaan tuomiin velvollisuuksiin, mutta taloudellisten motiivien perässä muuttaminen on jotenkin arveluttavaa, vaikka työperäinen maahanmuutto onkin

266 HS 28.7.2015: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002841320.html>> [haettu 3.5.2018].

267 HS 14.8.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002844883.html>> [haettu 3.5.2018].

268 HS 20.6.2015: <<https://www.hs.fi/ilta/art-2000002833075.html>> [haettu 3.5.2018].

välttämätöntä. Jotta tämä kontrastipari olisi ymmärrettävä, on oletettava, että Niinistö tarkoittaa sitä, että osa taloudellisin syin muuttavista ihmisistä eivät ole nettotuottavia Suomen yhteiskunnalle. Tätä hän ei pidä hyvänä.

Voimmeko kuitenkin väittää nimenomaan länsimaisen sivistyksen nojalla, että ihmisarvo tulee mitata yksilön taloudellisen hyödyn kautta? Siihen kuitenkin Niinistö viittaa. Näkisinkin, että Niinistö lainailee tässä rauhoittelumielessä erityisesti perussuomalaisia, jotka ovat pitäneet esillä maahanmuuton kustannuksia²⁶⁹ – tosin näkökulmaa pidettiin mediassa myös muuten laajasti esillä.²⁷⁰

Niinistö liittää seuraavaksi terrorismin ja muuttoliikkeen yhteen korostaessaan, kuinka osa Eurooppaan tulijoista tekee niin pahat mielessään. Niinistö tietysti viittaa potentiaaliin Isis-taistelijoihin tai muihin rikollisiin. Perussuomalaiset ovat tässäkin keskustelussa olleet edelläkävijöitä jo pitkään.²⁷¹ Sinänsä myös näitä näkökulmia korostavia uutisia oli paljon myös mediassa esillä.²⁷²

Kiinnostava on myös Niinistön lisäys: ”[t]ätäkään ei voi kiistää vain siksi, ettei joku kenties halua sitä kuulla”. Näin Niinistö luo puheessaan ryhmän, joka ei näe tätä totuutta, ei kuule sitä – ehkä ideologisuuttaan. Siten Niinistö luo sisä- ja ulkoryhmän välisen rajan, jossa sisäryhmään kuuluvat Niinistön näkemysten kannattajat ja ulkoryhmään näiden vastustajat, jotka kieltäytyvät kuuntelemasta järkipuhetta.

Niinistö painottaa lopuksi aatteiden analyysin tärkeyttä sekä nationalismin että suvaitsevaisuuden osalta niin Euroopassa kuin Kiinassakin. Niinistö lisää vielä, että häikäilemättömätkin aikeet puetaan yleensä ”kukkaispeittoon”. Tässä näkyikin siemeniä tulevalle keskustelulle ”tolkun ihmisistä”.

Seuraava viittaus terrorismiin tulee esiin Pariisin ilmastokokouksen avajaisseremonian yhteydessä marraskuussa²⁷³, jota ennen oli tapahtunut terrori-isku Pariisissa Bataclan-

269 Välimäki 2012 277,281. Näin oli eduskuntavaaleissa 2011. Lisäksi Välimäki kirjoittaa artikkelissaan, kuinka maahanmuuton taloudellisten seikkojen korostaminen oli ylipäänsä tyypillinen tapa käsitteellistää aihetta puoluerajojen yli. Ks. myös Sampo Terhon käsitys: HS 20.8.2015: <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002846399.html>> [haettu 3.5.2018].

270 HS 27.5.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002827396.html>> [haettu 3.5.2018].

271 Maahanmuuton ongelmien esiintuominen mediassa oli tyypillistä jo vuoden 2011 eduskuntavaalien alla. Keskeinen kulma oli rikollisuuden ja maahanmuuton yhteys, joskus myös terrorismi, ks. Välimäki 2012 272–276; ks. terrorismin liittäminen maahanmuuttoon ja islamiin, Kolehmainen 2016, 105–107.

272 Ks. esim. HS 7.8.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002843611.html>> [haettu 3.5.2018].

273 Niinistön puhe Pariisin ilmastokokouksen avajaisseremonian yhteydessä järjestettävässä Leaders Eventissä 30.11.2015.

klubiin.²⁷⁴ Niinistö kuvailee lyhyesti terrorismin vaativan yhtä laajaa yhteistyötä kuin ilmastomuutoskin, viitaten siten ilmiön pysyvyyteen. Samalla syntyy linkki terrorismin ja ilmastomuutoksen välille.

Puolestaan vuoden 2016 uudenvuodenpuheessa²⁷⁵ tulee esiin enemmän uusia teemoja:

Pakolaisuus yllätti Euroopan siitä huolimatta, että jo vuosia olimme seuranneet Välimeren ylittävää valtavaa väenmäärää. Pakolaisuuden luonnekin on muuttunut: liikkeelle lähdetään muualtakin kuin hädän keskeltä. Pakolaisuus ja kansainvaellus kulkevat nyt käsi kädessä kohti Eurooppaa.

Ensinnäkin pakolaisuuden yllättävyyden kuvauksella Niinistö luo poikkeustilan tuntua. Toiseksi Niinistö puhuu pakolaisuuden muuttuneesta luonteesta, jossa nyt lähdetään liikkeelle muualtakin kuin hädän keskeltä, millä ilmeisesti viitataan siihen, että ihmiset hakevat pakolaisstatusta, vaikka heidän pitäisi hakea normaalia maahanmuuttolupaa. Kolmas huomio kiinnittyy Niinistön sanavalintaan "kansainvaelluksesta", jonka kautta minulle syntyy konnotaatio narratiivista, jonka mukaan Länsi-Rooma tuhoutui niin sannotujen barbaarien kansainvaelluksen tuloksena. Huomionarvoisesti kansainvaellus uhkana löytyy myös perussuomalaisten vuoden 2011 vaaliohjelmasta.²⁷⁶ Nyt eletään siis taas suurten levottomuuksien aikaa, poikkeustilannetta, hallitsemattomien ihmismassojen aikakautta. Niinistö jatkaakin:

Olemme Suomessa kohdanneet ennen kokemattonta. Puolen vuoden aikana meille on tullut yli 30 000 pakolaista ja heitä tulee yhä lisää. Osa pakenee hätää, osa hakee parempaa, molemmat luonnollisia ja inhimillisiä motiiveja. Muuttoliikkeen taustalla voi olla myös hyväksikäyttöä, jota saatetaan käyttää voimapolitiikan välineenä.

Niinistö pyrkii hahmottamaan ilmiötä numeroiden kautta. Lyhyellä aikavälillä on tullut 30 000 pakolaista, jolloin samalla niputetaan kaikki pakolaiset yhden kategorian alle riippumatta kansallisuudesta, etnisyydestä, maailmankuvasta tai uskonnosta. Samalla tämän homogeenisen kategorian jäseniä "tulee yhä lisää", jolloin luodaan kuva, että tilanne voi jatkua samanlaisena vaikka kuinka pitkään. Seuraavaksi Niinistö jakaa pakolaiset kahteen ryhmään motiivien perusteella, jotka molemmat ovat sinänsä ymmärrettäviä, huolimatta aikaisemmasta ambivalenssista. Nostaessaan esiin pakolaisten käytön voimapolitiikan välineenä, Niinistö viittaa epäilyihin, joiden mukaan esimerkiksi Venäjä antaessaan oikeuden kriisimaiden kansalaisille kauttakulkuun Norjan rajalle, pyrki joten-

274 HS 13.11.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002866382.html>> [haettu 8.2.2017].

275 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

276 Perussuomalaisten vaaliohjelma 2011. Saatavilla: <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisten_eduskuntavaaliohjelma_2011.pdf> [haettu 17.4.2018]. Lisäksi täytyy huomioida, että kansainvaelluksista puhutaan myös vuoden 2009 turvallisuusselonteossa, ks. Valtioneuvoston kanslia 2009, 22.

kin horjuttamaan yhteiskuntarauhaa.²⁷⁷ Erityisesti Venäjän liittäminen tähän yhteyteen korostaa tilanteen vakavuutta.

Niinistö viittaa seuraavaksi Ruotsin pääministeri Stefan Löfvenin kommenttiin, jonka mukaan ”olemme olleet naiiveja” maahanmuuton suhteen. Sen jälkeen Ruotsin maahanmuuttopolitiikkaa on kiristetty, mikä osaltaan vaikutti tulijoiden määrän vähenemiseen.²⁷⁸ Toisin sanoen Niinistö ilmaisee sen, että avoimempi maahanmuuttopolitiikka on kuin lapsenuskoa, ei realistista, jolloin tiukempi maahanmuuttopolitiikka on välttämättömyyksiä tunnustamista, aikuisen valinta.

On myös kiinnostavaa, kuinka Niinistö puhuu vuoroin pakolaisista ja vuoroin maahanmuuttopolitiikasta, jolloin näiden välinen raja hämärtyy. Tällöin syntyy monitulkintainen käsitys maahanmuutosta ja pakolaisuudesta. Pyrkimys parempaan elintasoon ja muuttaminen työn perässä ovat inhimillisiä ja oikeita motiiveja, mutta pakolaisstatuksen hakeminen ilman todellista hätää on väärin. Kuitenkin laillinenkin maahanmuutto on uhkaavaa, sillä on syytä seurata Ruotsin esimerkkiä. Niinistö puolustaakin seuraavaksi hallituksen pakolaispolitiikkaa, jossa on haluttu ”turvata voimavarat suurimmassa häädässä olevien auttamiseen”, jolloin ”apua riittää vain vainon vuoksi tuleville”.

Niinistön viesti on lopulta selkeä: maahanmuuttopolitiikkaa tulee kiristää. Samalla Niinistö tukee myös hallituksen ehdotusta maahanmuuttajien sosiaaliturvan heikentämisestä maan vetovoimatekijöiden heikentämiseksi. Ehdotusta epäiltiin perustuslain vastaiseksi.²⁷⁹

Tämä ambivalenssi on nähtävä myös erilaisten näkemysten tunnustamisen strategiana, jonka avulla Niinistö pyrkii kansakunnan isän ja sovittelijan rooliin. Hän esimerkiksi seuraavaksi ensin tuomitsee polttopulloiskut²⁸⁰ ”murhapolttoina”, jonka jälkeen kuvaillee, kuinka osa maahantulijoista ei tule hyvin aikein. Niinistö nostaa myös esiin, kuinka viranomaisten täytyy leikata huhuilta siivet tiedottamalla avoimesti rikollisen taustoista ja teoista – oli sitten kyseessä kantasuomalainen tai ei. Taustalla tässä näkyy perättömät tai epätarkat huhut, jotka nousivat julkisuuteen loppuvuodesta²⁸¹. Sen jälkeen Niinistö

277 Norjan tilanteesta, ks. HS 15.11.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002866493.html>> [haettu 3.5.2018]. Aihe nousi myöhemmin esiin myös Suomen kohdalla, ks. esim. HS:n artikkeli 16.1.2018 <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002880281.html>> [8.4.2018].

278 HS 30.11.2015: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002869836.html>> [haettu 3.5.2018].

279 HS 28.12.2015: <<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002875136.html>> [haettu 3.5.2018].

280 Näitä tapahtui muutamia loppuvuodesta Suomessa, ks. HS 14.12.2015:

<<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002872716.html>> [haettu 3.5.2018].

281 Ks. esim. HS 29.10.2015: <<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002863028.html>> [haettu 3.5.2018];

HS 27.11.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002869051.html>> [haettu 3.5.2018].

korostaa, kuinka tuntee huolta ääriajattelusta ja uskovansa, etteivät suomalaiset suurissa määrin tunne vetoa siihen.

Lopulta Niinistö myös nostaa esiin sanonnan ”maassa maan tavalla”, jonka asettaa sen vastinpariksi, ettei maahanmuutto voi koskaan tarkoittaa, että ”keskeiset arvomme, demokratia, tasa-arvo ja ihmisoikeudet, kyseenalaistetaan”. Tällä Niinistö pyrkii tarjoamaan konservatiivisen ja liberaalin subjektiposition samaistumisen kohteeksi yleisölle sekä peittämään näiden välistä jännitettä.

Voisikin nähdä, että Niinistölle muuttoliike muodostaa monitahoisen uhkan yhteiskunnalle, joka täytyy hallita erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien tunnustamisen ja tunnistamisen kautta. Jos näin ei tehdä, yhteiskunnan eheys kärsii. Niinistön pyrkimys näyttäisikin olevan erityisesti parlamentaarisen maahanmuuttovastaisuuden legitimointi, jonka avulla voitaisiin estää näiden näkemysten kannattajien edelleen radikalisoituminen. Sinänsä tämä kehystys on tietysti tukenut myös Niinistön henkilökohtaista kannatusta.²⁸²

Terrorismin uhkan näkökulmasta on kiinnostavaa tässä puheessa, että se nähdään vain yhtenä piirteenä muuttoliikkeen uhkakuviassa, jolloin se ei juuri edes tule esiin omana kokonaisuutenaan. Tämä näkyy myös siinä, kuinka Niinistö korostaa puheensa lopuksi, että ”[k]ansainvälinen jännitys, pakolaisuus ja terrorismi heikentävät kykyä tulevaisuuden ennakointiin”. Niinistö lisääkin, kuinka ”yhteiskunnallinen eheys on paras voimavaramme”. Niinistö painottaa siten aikaisempaa analyysiąän, jonka perusteella muuttoliike ja terrorismi uhkaavat nimenomaan yhteiskunnan eheyttä, minkä Niinistö näkee keskeiseksi edellytykseksi kansakunnan pärjäämisessä.

Tämä lieneekin taustalla siinä, miksi Niinistö ottaa niin voimakkaasti kantaa aiheesta seuranneeseen keskusteluun myös eduskunnan valtiopäivien avajaispuheessaan helmikuussa 2016²⁸³. Niinistö viittaa puheensa aluksi rikollisiin puheisiin²⁸⁴, jonka jälkeen Niinistö kuvaa, kuinka sosiaalisessa mediassa on haukuttu kaikki tasapuolisesti: miehet, naiset, suvaitsevaiset, suvaitsemattomat ja jopa poliisit. Niinistö myös ottaa esille, kuinka kärjistyneessä ilmapiirissä ”olemme keksineet tarkkailla toistemme tekemisiä ja kunkin sanavalintoja ihan pilkkuun asti, ja tehdä sitten niistä suurta numeroa ja nimittelyä”.

282 Ks. tilastokeskuksen presidentinvaalien tulokset 2018. Saatavilla:

<http://www.tilastokeskus.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-02-02_tie_001_fi.html> [haettu 17.4.2018].

283 Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 3.2.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

284 Ks. esim. keskustelusta, rasismista ja vihapuheesta, ks. HS 10.1.2016:

<<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002879049.html>> [8.4.2018].

Näin ei kuitenkaan ratkaista Niinistön mukaan todellisia ongelmia vaan pikemminkin ”suunnataan ehkä huomio muualle”. Niinistö lopettaa: ”Tässä suhteessa olisi todellakin tolkun aika, kuten kirjailija Paretskoi Iisalmen Sanomissa kirjoitti.”²⁸⁵ Paretskoin kirjoitus toimiikin Niinistölle välineenä tilanteen rauhoittamiseksi:

Muuttoliikkeen ongelma on syvä. Eurooppa, Suomi, länsimainen ajattelu ja arvomaailma – kaikki nämä ovat tulleet haastetuiksi. Muutos on räikeä – vielä muutama vuosi sitten olimme viemässä arvojamme muualle, pidimme niitä aivan ylivertaisina, mutta nyt joudumme miettimään, kykenemmekö pitämään niistä itsekään kiinni.

Kiinnostavaa on ensinnäkin se, kuinka Niinistö toistaa jo Ukrainan konfliktin yhteydessä esiin tulleen näkemyksensä, jonka mukaan uhka kohdistuu Euroopan arvopohjaan. Nyt tämä on siirtynyt osaksi muuttoliikkeen diskurssia, jolloin konnotaatio Venäjään on mukana. Niinistö kysymys kuuluukin, että voimmeko pitää näistä arvoista itsekään kiinni. Niinistö jatkaakin suorastaan raamatullisin kielikuvin:

Maahanmuuttovirta Eurooppaan, myös Suomen osalta, on paljolti kansainvaellusta, siis muuta kuin välitöntä hätää pakenevaa. Kaikkien arvioiden mukaan ihmisvirta on tänä vuonna kasvussa. Tämä haastaa koko läntisen demokratian kyvyn auttaa. Ja haastaa eurooppalaisuuden rakenteet.

Maahanmuuttajat eivät tässä ole ainoastaan homogeenista massaa, vaan myös luonnonvoimankaltainen virtaus ilman tahtoa ja toimijuutta. Lisäksi suurin osa on liikkeellä ilmeisesti jostain muusta syystä kuin välitöntä hätää pakenemassa, jolloin kyse on kansainvaelluksesta. Niinistö jättää kuitenkin kertomatta, mikä varsinaisesti on saanut ihmiset liikkeelle. Samoin häneltä jää kuvaamatta, minkä mekanismien kautta ilmiö haastaa läntisen demokratian rakenteet ja kyvyn auttaa. Yleisö voi itse täydentää uhkakuvan sisällön haluamallaan merkityksillä.²⁸⁶ Sitten hän jatkaa:

Sekavassa tilanteessa tulijoidenkin tilanne saattaa vain paheta. Tiedossa on, että pakolaisia käytetään hyväksi. Olemme juuri kuulleet Euroopassa kadonneista 10 000 alaikäisestä. Pakolaisia riistävät ja rahastavat ihmissalakuljettajat, jotka harjoittavat valtaisaa laitonta liiketoimintaa, usein liikkeellä olevien hengen menettämisen uhallakin. On myös riski, että pakolaisia käytetään kyynisen valtopolitiikan välineinä.

Mielenkiintoista on, kuinka aikaisemmin Niinistö puhui vuoden 2015 elokuussa maahanmuuttajien henkilökohtaisista motiiveista niitä kategorisoiden, nyt hän on siirtynyt puhumaan pakolaisista passiivisina uhreina ja toisten välikappaleina.²⁸⁷ Tässä on näky-

285 Vrt. kirjailija Jyri Paretskoin kirjoitus, Iisalmen Sanomat 28.1.2016:

<<http://www.iisalmensanomat.fi/news/tolkun-ihmiset/>> [haettu 9.1.2018].

286 Sinänsä tässä heijastuu laajempi eurooppalainen keskustelu, esim. Eurooppa-neuvoston pj. Donald Tusk pelkäsi Euroopan luhistumista, jos tilannetta ei saataisi hallintaan. Ks. HS 19.1.2016:

<<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002880900.html>> [haettu 3.5.2018].

287 Kadonneiden lasten kohdalla Niinistö viittaa Europolin raporttiin, ks. HS 1.2.2016:

<<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002883296.html>> [haettu 3.5.2018].

vissä siirtymä maahanmuuttoanalyysissä niihin tekijöihin, jotka mahdollistavat maahanmuuttajien liikkumisen Euroopassa: ihmissalakuljettajat ja suurvaltapolitiikan harjoittajat. Enää kyse ei ole siitä, mitkä tekijät ovat käynnistäneet ihmisten liikkumisen pois konfliktialueilta, vaan siitä, kuka tätä tilannetta käyttää hyväksi ja mihin tarkoitukseen. Samalla pakolaisten toimijuus, tavoitteet ja käsitykset sivuuttuvat, jolloin tilanteen ratkaiseminen tähän tietoon perustuen voidaan ohittaa.

Näihin mahdollistaviin tekijöihin keskittyminen johtaakin siihen, että Niinistö korostaa seuraavaksi kansainvälisiä sopimuksia, EU-direktiivejä ja kansallisia lakeja syynä siihen, ettei maahanmuuttopolitiikkaa ole kiristetty – koska ”on ajateltu kauniisti ja oikein – että kaikkia hädässä olevia autetaan.” Tämä Niinistön legalistis-moralistinen näkemys korostuu seuraavaksi pakolaisjärjestelmän kritiikissä:

Käytännössä se toteutuu niin, että jokainen, joka osaa sanoa sanan ”asylum”, turvapaikka, pääsee sisään Eurooppaan ja Suomeen, sana tuottaa tavallaan subjektiivisen oikeuden ylittää raja.²⁸⁸ Vailla mitään oikeaa perustettakin saa täyden, vuosiakin kestävän tutkinnan, ja pysyy sen jälkeen välttämään pakkotoimia, elleivät turvapaikan edellytykset täytykään, ja siis jäämään sinne, minne väärin perustein tuli.

Niinistön kuvauksen tarjoamasta subjektipositioista käsin näyttäisi siltä, että vuosia kestävä turvapaikkahakemuksen tutkinta ja sen jälkeinen pakkotoimien välttely, olisi itsessään jo projektina niin houkutteleva teko, että siihen kannattaa ryhtyä ilman mitään kotimaan vainoakaan. Ilmeisesti muutaman vuoden ajan odottelu vastaanotokeskuksessa, jossa tarjotaan ruokaa ja suojaa, olisi hyvä päämäärä itsessään? Mahdollisesti vastaanotokeskuksista voi myös helposti lähteä pois ja jäädä asustelemaan Suomeen mukavasti myös paperittomana? Tutkimukset eivät tue tällaista näkemystä.²⁸⁹

Tarkoituksena Niinistöllä lieneekin populistisesti viitata niihin kustannuksiin, joita syntyy turvapaikanhakijoiden hakemusten tutkimisesta ja keskuksien ylläpidosta, mikä sopii hyvin hänen aiemmin esittämään kustannusnäkökulmaan.

Niinistö näkeekin ongelman kohdistuvan eurooppalaiseen arvojärjestelmään:

Eurooppa ei pitkään enää kestä hallitsematonta kansainvaellusta. Sietorajan ylittyminen romahduttaa arvojärjestelmäämme. Käy niin, että pyrkimys hyvään tuottaa kaikille pahaa. Useimpia, ellei lähes kaikkia, rajoitustoimia on epäilty kansainvälisen oikeuden ja sopimusten vastaiseksi. Siitä seuraa, ettei voida tehdä sitä, mitä välttämättä monien mielestä pitäisi

288 Ks. myös Teuvo Hakkaraisen haastattelu, jossa hän nostaa esiin Niinistön lainanneen hänen sananvalintojaan, HS 4.2.2016: <<https://www.hs.fi/nyt/art-2000002884081.html>> [haettu 8.4.2018].

289 Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden olosuhteista, ks. Siirto & Laihia 2016, 123–133; ks. paperittomuudesta myös Gadd, Jauhiainen & Salmela 2017; kotoutumisprosessista haasteista turvapaikanhakijan näkökulmasta, ks. Siirto & Hammar, 193–207.

tehdä. On väläytelty myös kansainvälisten pakolaissopimusten muuttamista. Se tie on hidas ja tuskin tuottaa ratkaisua akuuttiin tilanteeseen.²⁹⁰

Huomio kiinnittyy jälleen käsitepariin ”hallitsematon kansainvaellus”. Tämä lienee Niinistön ongelman ydin. Kansainvaellus tarkoittaa Niinistön termein sitä, että enemmistö ihmisistä ei lähde maasta toiseen kotimaan vainon tai ongelmien vuoksi, vaan siksi, että haluavat paremman elintason itselleen. Ehkä taustalla on käsitys, että näin tulijoita voi olla vaikka kuinka paljon – Euroopassa kun on niin hyvä elintaso. Tämä johtaa poliittisen sietorajan ylittymiseen, eli äärioikeiston kannatuksen nousuun, ja nimenomaan tämä uhkaa arvojärjestelmää.

Niinistö jatkaakin: ”Ei siis ole hyviä vaihtoehtoja. Joudumme pohtimaan, suojellaanko eurooppalaisia arvoja ja ihmisiä ja todella hädässä olevia, vai suojataanko ahtaan tarkasti kansainvälisiä velvoitteita muista seuraamuksista välittämättä.” Niinistö ei koskaan mainitse tässä, mitkä ne eurooppalaiset arvot ovat, jotka asettuvat kansainvälisiä velvoitteita vastaan, sillä ironista kyllä esimerkiksi YK:n ihmisoikeusjulistus pohjautuu pitkälti eurooppalaiseen traditioon ja nimenomaan sen puolustamisessa EU on kunnostautunut²⁹¹.

Tietysti kyse on nimenomaan tällaisen mielikuvan luomisesta, että puheen yleisö samaistuisi Niinistön puheen subjektiposition helpommin juuri täyttämällä ”eurooppalaiset arvot” omilla käsityksillään, joita sitten uhkaa jokin tarkemmin määrittelemätön ”pakolaisvirta”. Kyse onkin tietoisesta ambivalenssin luonnista, jonka kautta syntyy poikkeustilanteen tuntu. Uhkasta häviää jotain, jos sen voi rationalisoida. Uhka onkin tietyllä tapaa rationaalisuuden romahdusta, hallintakyvyn romahdusta.

Lisäksi myös edellisestä uudenvuodenpuheesta tekemäni tulkinta Niinistön pyrkimyksestä halata maahanmuuttovastainen ryhmittymä kuoliaaksi pätee. Voisikin nähdä, että Niinistö näkee muuttoliikkeen sekä sisäisenä että ulkoisena uhkana, joka voi pahimmillaan tuoda kaaoksen Eurooppaan. Yhteiskunnan eheyden vaarantumisen lisäksi esimerkiksi Venäjä voisi käyttää tilannetta hyväkseen hyödyntäen muuttoliikkeen kärjistämää tilannetta. Tämä tekeekin ymmärrettäväksi Niinistön seuraavat lisäykset:

Ensinnäkin eurooppalainen arvoperusta ja järjestys on turvattava, tästä ei voi olla epäselvyyttä. Toiseksi meidän on autettava niitä, jotka ovat hädässä tai vainon kohteena. Me emme voi nyt auttaa niitä, jotka hakevat parempaa tai tuntevat olonsa tai tulevaisuutensa kotimaassaan vaikeaksi.

290 Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 3.2.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

291 Leino 2005.

Niinistö toistaakin tässä lopulta aikaisemmat näkemyksensä sen suhteen, että muuttoliikkeen aiheuttama uhka on ennen kaikkea poliittisen kriisin uhka, joka aiheutuu yhteiskunnan mielipideilmaston polarisoitumisesta aiheen tiimoilta. Tästä syystä lisämuutto ei Niinistön näkemyksen mukaan ole suotavaa. Näyttäisikin siltä, että tämän käsityksen legitimoimiseksi Niinistö pyrkii antamaan eurooppalaiselle arvoperustalle uuden, maahanmuuttoon epäluuloisemmin suhtautuvan sisällön. Tämän Niinistö perustelee lopuksi välttämättömyyksiin vetoamalla:

Parasta on tunnustaa tosiasiat, ja parasta, että tunnustuksen antaa EU ja ryhtyy yhteisen raja-
valvonnan, muuttoliikkeen hidastuttamisen ja nopeutettujen käännysten tielle ja sitä kautta
raivaa turvan tilaa pahimmassa hädässä oleville.

Niinistö siten selvästi myöntää turvapaikkaa hakevien olevan hädässä, mutta etäännyttää itsensä sen moraalista ulottuvuudesta vetoamalla tosiasioihin ja siihen, että olisi jotenkin nykyistä politiikkaa kiristämällä helppo osoittaa pakolaisuutta "väärin" perustein hakevat "oikein" perustein hakevista. Samalla pyritään sivuuttamaan se jännite, jossa vastakkain ovat yhteiskunnan eheyden vaatimus ja moraalinen velvoite auttaa pakolaisia.

Kiinnostava on myös Niinistön aihetta koskeva loppukaneetti:

Konfliktien, kuten Syyrian sodan, päättäminen olisi sekin välttämätön osa ratkaisua. Tämä
vaatii laajaa kansainvälistä yhteistyötä, jossa mekin toki teemme osamme. Nopean helpotuk-
sen varaan ei kuitenkaan kannata laskea, kuten ei siihenkään, että tämä estäisi muista syistä
liikkeellä olevia.

Niinistön ratkaisut muuttoliikkeeseen siis ovat ensinnäkin tiukempi maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka, jonka avulla pyritään ehkäisemään muun muassa oikeistopopulistien radikalisoituminen. Toinen on Syyrian konfliktin ratkaisu, mutta sen rooli nähdään pienempänä – luultavasti siitä syystä, että sota oli jatkunut jo viisi vuotta, eikä sen selvää loppua näkynyt.²⁹² Kiinnostavasti Niinistö pitää kiinni tässäkin ”kansainvaelluksen” teesistään, jonka perusteella muuttoliike on tullut jäädäkseen. Tämä mahdollistaa muuttoliikkeen myöhemmän liittymisen osaksi ilmastonmuutoksen uhkaa.

4.3. Muuttoliike ja terrorismi loppukaudella

Erityisesti Niinistön puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kevätkokouksessa huhtikuussa 2016²⁹³ tarjoaa kiinnostavia jatkokehittelyjä terrorismista ja muuttoliikkeestä. Puheensa aluksi Niinistö liittyy terrorismin uhkaan huolensa siitä, olemmeko turtumassa

292 Vrt. HS 1.2.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002883561.html>> [haettu 3.5.2018].

293 Niinistön puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kevätkokouksessa 5.4.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

näihin iskuihin nostaen esiin Brysselin terrori-iskut maaliskuussa 2016.²⁹⁴ Hän viittaa myös siihen, että jotkut ovat kaivanneet iskujen torjumiseksi tiukempia toimia, mutta korostaa, että terrorismin ongelmaan ei ole juurikaan nopeita ratkaisuja.

Tältä pohjalta onkin kiinnostavaa, kuinka Niinistö nostaa terrorismin merkiksi uudesta maailmanjärjestyksestä. Niinistö kuvaa, kuinka vanhat jakolinjat demokraattisiin ja epädemokraattisiin valtioihin tai eri uskontoihin eivät enää päde, vaan on olemassa perustavampi jakolinja ”järjestyksen ja vakauden ja toisaalta epäjärjestyksen ja kaaoksen tilassa oleviin” valtioihin. Niinistö näkee tulevaisuuden tärkeimmäksi tehtäväksi Euroopan turvaamisen ”järjestyksen, vakauden sekä kansanvallan ja ihmisoikeuksien vyöhykkeenä”. Lisäksi ”[v]ain tässä tehtävässä onnistuminen turvaa kehityksen ja eurooppalaisen elämäntavan jatkon”. Tällä pyritään luomaan kansallista yhtenäisyyttä, olemmehan osa järjestyksen aluetta.

Toinen kaaoksen ilmentymä on puolestaan maahanmuutto. Niinistö toistaa tässä aikaisemman teeman, jossa ”Eurooppa [ei] tule loputtomiin kestämaan hallitsematonta kansainvaellusta” ja lisää, etteivät monet ole halunneet tätä tunnistaa ja tunnustaa. Niinistö puolustaakin seuraavaksi EU:n ja Turkin välillä solmittua sopimusta²⁹⁵ kohtuullisena ratkaisuna ja painottaa, että sopimuksen avulla on helpompi kohdistaa apu sotaa pakeneviin. Niinistö korostaa ratkaisun pragmaattisuutta, jolloin monesti täytyy valita vain huonojen vaihtoehtojen väliltä, eikä voida vain jäädä ”yleisiä periaatteita toistelemaan”. Niinistö painottaa myös erehtymisen sallimista, jolloin näiden ratkaisuiden kautta opitaan tekemään asiat myöhemmin paremmin.

Niinistö jatkaakin, että ”hallitsematon maahanmuutto” on luonut uusia jakolinjoja EU:n jäsenmaiden sisälle ja välille, mutta itse maahanmuuttajia ei kuitenkaan voida tästä syyttää. Lisäksi ääri-islamilaisten terrorismi on kärjistänyt jakolinjoja. Niinistö näkee ilmiön kytkeytyvän sekä Lähi-idän tilanteen kehittymiseen että eurooppalaisten nuorten radikalisoitumiskehitykseen. Niinistö nostaa uhkakuvaksi keinojen monipuolistumisen ja erityisesti ydinterrorin uhan.

Ratkaisuksi Niinistö näkee iskujen ennaltaehkäisyn, jonka ytimen muodostaa tehokkaampi poliisin ja tiedusteluviranomaisten toiminta. Keskeistä on Niinistön mukaan myös yhteistyön ja tiedonvaihdon lisääminen niin kansallisten viranomaisten kuin kansainvälisten toimijoidenkin välillä. Suomi kykenee tarvittaessa integroitumaan näihin

294 Ks. esim. HS 26.3.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002893283.html>> [haettu 3.5.2018].

295 Sopimus vähensi muuttoliikettä Eurooppaan, mutta vielä tuossa kohtaa tilanne ei ollut täysin selvä.

Ks. HS 28.3.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002893403.html>> [haettu 3.5.2018].

hyvin. Tämä ei kuitenkaan Niinistön mukaan riitä, vaan täytyy ”pohtia myös tiedustelu- ja torjuntakyvyn kapasiteettia ja toimivaltuuksia. Lisääntynyttä uhkaa vastaan on oltava lisääntyntä toimintakykyä, jonka tavoitteena on ylittää ennaltaehkäisyyn.” Niinistö korostaakin, että turvallisuuden perusteella ei ole tarkoitus kajoja ihmisten perusoikeuksiin. Niinistö kampanjoikin tässä ensimmäistä kertaa tiedustelulainsäädännön puolesta terrorismin yhteydessä²⁹⁶.

Lopuksi Niinistö nostaa vielä yhdeksi ratkaisuksi terrorismin ongelmaan syrjäytymisen ehkäisyyn, jonka avulla voitaisiin nuorille tarjota työtä ja näköaloja. Niinistö esittää kuitenkin samassa yhteydessä epäilynsä siitä, voidaanko terrorismia nähdä sosio-ekonomisena ongelmana. Taloudellinen nousukausi tuskin ”huuhtoisi kaikkien huolet mennessään”. Niinistö lisääkin, että näiden ongelmien kanssa on painittu jo vuosikymmenet, mutta uskottavaa ratkaisua ei näihin ole löytynyt.

Erityisesti tämä viimeinen kohta voidaan nähdä terrorismin turvallistamisen puheaktina. Nostamalla esiin sosio-ekonomiset tekijät terrorismin taustalla ja sitten kumoamalla näiden selitysvoiman, Niinistö pyrkii pitämään terrorismikeskustelun tarkasti rajattuna turvallisuuden kysymyksenä. Samalla ehkäistään terrorismin käyttämistä argumenttina esimerkiksi sosiaalipoliittisen muutoksen ajamisessa ja saadaan keskustelu pidettyä poliisin ja tiedusteluviranomaisten valtuuksissa.

Seuraavaksi Niinistö palaa terrorismiin suurlähettiläskokouksessa elokuussa 2016²⁹⁷. Terrorismi uhkaa arkiturvallisuutta ja siten EU:n legitimitettä. Niinistö kuvaa, kuinka terrorismi ei ole luonnonvoima ”vaan se versoo aina tietyistä yhteiskunnallisista ja poliittisista taustoista”. Nämä taustatekijät avaamalla ja analysoimalla voidaan ratkaista ongelma. Tämä on kiinnostava nosto suhteessa aikaisempaan puheeseen, jossa Niinistö korosti, ettei terrorismi redusoidu sosio-ekonomiseksi ongelmaksi.

Seuraavaksi Niinistö tuomitsee terrorismin globaalina vitsauksena, joka voi kärjistyä eriarvoisuuskehityksen myötä tulevaisuudessa. Erityinen ongelma on islamistinen terrorismi. Mittakaavasta huolimatta Niinistö näkee ongelmille selkeän ratkaisun: tiedustelulainsäädännön uudistamisen ja poliisin valtuuksien lisäämisen. Nämä voidaan nähdä tyypillisinä konservatiivisina reaktioina turvallisuusongelmiin.

296 Teemaa esiintyy ensi kerran Ukrainan konfliktin yhteydessä ja nimenomaan liittyneenä hybridisodankäyntiin keväällä 2014. Vrt. myös Ukrainan konfliktia käsittelevä luku. Niinistö oli tosin muissa yhteyksissä arvostellut kyseistä lainsäädäntöä HS:n mukaan, ks. HS 4.4.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002894514.html>> [haettu 3.5.2018].

297 Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 23.8.2016. Seuraavat lainaukset tästä puheesta.

Niinistö viittaakin seuraavaksi heinäkuussa tapahtuneisiin Nizzan terroritekoihin²⁹⁸, joiden jälkimainingeissa Ranskassa tehtyjen kyselyjen perusteella 81 prosenttia vastanneista kannatti yksilönoikeuksien kaventamista turvallisuuden nimissä. Näitä ei kuitenkaan pitäisi asettaa Niinistön mukaan vastakkain. Niinistö korostaakin, kuinka: ”Euroopalla voi olla edessään myös kipeitä valintoja, jotka käyvät sitä kipeämmiksi mitä kauemmin terrorismin ja etenkin sen taustasyiden kohtaamisessa viivytellään. Samalla korjausliikkeen suunta ja hinta voivat olla kovempia kuin mihin juuri nyt olisimme valmiita.” Toisin sanoen kipeydestä puhuessaan Niinistö pyrkiikin esittämään valvonnan lisäämisen jonain muuna kuin yksilönoikeuksien kaventamisena.

Kiinnostavasti Niinistö käyttää terrorismin torjuntaa myös perusteena syvenevään Euroopan turvallisuusyhteistyöhön. Voidaankin nähdä, että Niinistölle terrorismi alkaa liittyä osaksi neljän pilarin mallia, jossa länsi-integraation tiivistäminen uhkan torjumiseksi näyttäytyy olennaisena. Asian tärkeys korostuu lisäksi siitä syystä, että Niinistö käsittelee puheessaan myös brexitiä, jonka hän tulkitsee ilmauksena EU:n nykyisestä heikkoudesta ja yhtenä seurauksena muuttoliikkeestä. Turvallisuusyhteistyöllä ongelmaa voitaisiin paikata.

Seuraava kiinnostava Niinistön puheenvuoro muuttoliikkeestä nousee esiin syksyn YK:n pakolaisuutta käsittelevässä kokouksessa²⁹⁹. Sinänsä kokouksen voidaan nähdä tarjoavan mahdollisuuden kansainvälisen pilarin tukemiseen. Niinistö nostaa aluksi esiin pakolaisuuden globaalien luonteen ja ongelman vakavuuden numerallistamalla sen 30 000 pakolaiseen, jotka joutuvat lähtemään kotiseuduiltaan päivittäin, tai humanitaarisen avuntarpeen kasvamiseen, jolloin YK:n rahoitusvaje alueella olisi reilut 13 miljardia dollaria. Hän tiivistää näiden ratkaisut kolmeen seuraavaan kohtaan.

Ensinnäkin Niinistö korostaa, että nais- ja lapsipakolaiset joutuvat kärsimään suhteettomasti ongelmasta ja joutuvat väkivallan ja ihmiskaupan uhreiksi. Niinistö korostaa näiden ”haavoittuvien ryhmien” oikeuksien kunnioittamista kaikissa tilanteissa. Niinistö nostaa esiin myös vammaisten oikeudet, jotka tulisi paremmin ottaa huomioon kehitys-yhteistyössä. Tähän liittyvä peruskirja tulisi hyväksyä YK:ssa.

Toiseksi muuttoliikeongelma jatkuu myös tulevaisuudessa, jolloin on siirryttävä ”pakolaisvirtojen hallinnoinnista toimiin, joilla puututaan hallitsemattomien väestöliikkeiden perussyihin”. Niinistö kiteyttää nämä konfliktien ratkaisuun, pakkomuuton ehkäisyyn

298 HS 15.7.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002911017.html>> [haettu 3.5.2018].

299 Niinistön puhe YK:n pakolais- ja siirtolaisliikettä käsittelevässä korkean tason kokouksessa New Yorkissa 19.9.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

sekä pakolaisten vapaaehtoisen ja turvallisen paluun helpottamiseen. Niinistö lisää, että ihmisillä on oltava *kotimaassaan* mahdollisuus rauhaan, talouskasvuun ja myönteisiin tulevaisuudennäkymiin, missä keskeistä on ihmisoikeuksien, oikeusvaltion ja hyvän hallinnon edistäminen. Niinistö painottaa, että Suomi edistää näitä tukemalla YK:n ihmisoikeusvaltuutetun työtä.

Ajatuksena on, että ihmisten on parempi olla ja asua kotimaassaan, jolloin ihmisiä tulisi auttaa myös siellä. Konfliktit tulisi hoitaa diplomaattisesti, jotta auttamiselle luotaisiin hyvät puitteet. Ongelmat syntyvät siten siitä, kun ihmiset lähtevät liikkeelle. Retoriikkaan nähden onkin kiintoisaa, että vuonna 2016 Suomi leikkasi kehitysavusta.³⁰⁰

Kolmannessa kohdassa Niinistö pyrkii tuomaan esiin jotain positiivistakin ja korostaa hallitun muuttoliikkeen olevan myös mahdollisuus. Se on resurssi, joka voi tehostaa talouskasvua ja vähentää köyhyyttä. Kyse on siitä, että Niinistö näkee muuttoliikkeen lopulta disrupttiivisena ilmiönä, joka suuressa mittakaavassa tuo enemmän ongelmia kuin hyötyjä. Kuitenkin taloudellisten seikkojen perusteella maahanmuuttajat ovat hyviä siihen rajaan asti, kun he tuovat taloudellista dynaamisuutta mukanaan. Lopuille ei ole tilaa ja heitä tulisi auttaa kotimaassaan.

Seuraava kiinnostava puhe aiheesta on Niinistön marraskuussa poliisin 200-vuotisjuhlan kunniaksi pitämä³⁰¹. Ensin Niinistö määrittelee sisäisen turvallisuuden osa-alueet:

Sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat monet yhteiskunnalliset ilmiöt - syrjäytyminen, työttömyys, yksinäisyys tai yhdenvertaisuuden vaje. Epäonnistuminen maahanmuuttajien integroinnissa olisi samantyyppinen ilmiö. Kaikista on seurauksena, että eheys, joka on suomalainen voima, myös turvallisuudessa, rikkoutuu.

Niinistö korostaa sisäisen turvallisuuden monipuolisuutta, johon vaikuttavat laajat yhteiskunnalliset ilmiöt. Samalla painottuu yhteiskunnan eheyden merkitys. Niinistö jatkaakin, ettei sisäinen turvallisuus ole vain poliisiasia:

Näihin kysymyksiin ei poliisitoimi juurikaan voi vastata, ratkaisut ovat yleistä yhteiskuntapolitiikkaa. – Oman käsitykseni olen usein toistanut: Hyvinvoivankin etu on, ettei pahoinvointia olisi.

Niinistö lisää kuitenkin, että sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat myös ulkoiset uhkat, kuten laitton maahanmuutto, terrorismin uhka ja hybriditoiminnot – nämä puolestaan kuuluvat poliisin toimialueeseen. Näiden hallinnaksi Niinistö korostaa osaamista, tietoa tutkijoilta sekä kansainvälisen yhteistyön kehittämistä ja tiedustelulainsäädännön täy-

300 Suomi puolitti tukensa YK:lle vuonna 2016, ks. HS 21.12.2015: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002874053.html>> [haettu 8.4.2018].

301 Niinistön puhe Suomen poliisitoiminnan 200-vuotisjuhlaseminaarissa Turun linnassa 17.11.2016. Seuraavat lainaukset puheesta.

dentämistä. Voisikin nähdä, että Niinistö kallistuu tässä poliisiviranomaistyön puolelle varsinaisten muiden yhteiskuntapoliittisten avauksien sijaan.

Niinistö jatkaa tiedustelulainsäädäntökampanjaansa seuraavaksi vuoden 2017 uudenvuodenpuheessaan³⁰². Hän aloittaa tekemällä eron realismin ja naiiviuden välillä:

Suomi on läntistä kulttuuria ja Suomessa ajatellaan läntisin tavoin. Hyvinvoinnin edistäminen ja rauhan rakentaminen on ollut tavoitteemme. Mutta entä pahaan varautuminen, sitä ei aina ole edes huomattu kysyä. Kauniissa maailmassa ajatellaan kauniisti, ja se on oikein. Jos maailma olisikin aina vain kaunis.

Ensimmäinen huomio kiinnittyy manikealaiseen näkemykseen hyvästä ja pahasta, kauneudesta ja rumuudesta. Toinen huomionarvoinen kohta on, kuinka Niinistö näkee ilmeisesti läntisiin arvoihin kuuluvan elimellisenä osana hyvinvoinnin edistämisen ja rauhan rakentamisen – jopa niin pitkälle, ettei uhkia missään koskaan nähdä. Tämä on näiden läntisten arvojen heikkous. Lisäksi on kiinnostavaa, miten Niinistö näkee kauneuden erityisenä naiiviuden symbolina, jolloin se liittyy jonkinlaiseen rumuuden kieltämiseen tai näkemättömyyteen. Kauneuden ja sitä kautta naiiviuden voisi nähdä myös femiinisyyden symbolina, jolloin tosiasioiden tunnustaminen saa tässä erityisen maskuliinin vireen. Tätä kautta Niinistö saakin vauhtia argumentilleen, jonka mukaan on tärkeää tinkiä yksilön oikeuksista kollektiivisen turvallisuuden nimeen:

Perustuslakimme antaa vahvan suojan yksilön perusoikeuksille. Todella vaikeita kysymyksiä on kuitenkin nyt edessä; miten suhtautua tilanteeseen, jossa vastakkain punnittavina ovat kollektiivinen turvallisuus ja yksilön oikeudet? Kun pahaa on tapahtunut, monesti jälkikäteen kysytään, miksi aikanaan ei tehty tarpeeksi terroristin pysäyttämiseksi. Huono vastaus on, ettei ole ollut riittävästi toimivaltuuksia. Sellainen vastaus välittää voimattomuuden tunnetta.

Huomio on kiinnitettävä muotoiluun, jossa Niinistö korostaa voimattomuuden tunteen leviämistä. Niinistö ei suoraan sano, että sähköisen tiedustelun mahdollistava lakipaketti tuottaisi väistämättä suoria hyötyjä terrorismin torjunnassa, vaan esittää, että se vähentäisi voimattomuuden *tunnetta*. Kyse on siitä, että poliitikon suurin virhe on sitoutua todistettavasti johonkin näkemykseen, joka voi osoittautua myöhemmin virheelliseksi – Niinistö siis vakuuttaa itsensä ilmauksellaan tulevaisuuden riskien varalle.

Seuraavaksi Niinistö tuo esille vahvaa johtajuuttaan korostamalla lujuuden merkitystä uhkien vastustamiseksi:

Pahaa on toki vastustettava hyvällä. Mutta pahalle on pantava rajoja. Tarvitaan myös lujutusta ja päättäväisyyttä. Eurooppa on ollut demokratian, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien vahva puolestapuhuja. Niitä arvoja olemme vieneet ulos, opettajamaisestikin. Tänään me joudumme puolustamaan niitä Euroopan rajojen sisällä.

302 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2017. Seuraavat lainaukset puheesta.

Tiukemmat rangaistukset ja valvonnan lisääminen ovat konservatiivisissa diskursseissa keskeisiä arvoja, sillä sen ihmiskuvan mukaan yksilö on moraalisesti vaillinainen olemus, jonka käytös korjaantuu parhaiten rangaistuksilla uhkaamalla³⁰³. Siksi ihmisoikeuksista tulee tinkiä, jotta ne voidaan säilyttää rajatummassa muodossa.

Ristiriidaksi nousee tietysti ensinnäkin se, että kuinka paljon ihmisoikeuksista voidaan tinkiä, että voidaan puhua enää mistään ihmisoikeuksista? Toiseksi, jos ihminen tarvitsee valvojaa, niin kuka valvoo valvojia? Niinistön mukaan tämä hinta tulee maksaa. Hän myös korostaa lujuuutta näiden uudistusten toteuttamiseksi, minkä voisi tulkita yhteiskunnallisen eheyden vetoomukseksi: luottakaa minuun. Lisäksi neljän pilarin mallin kautta tiedustelulainsäädännön uudistuksen ajamisen voisi nähdä osaksi Niinistön pyrkimystä kansallisen turvallisuuden pilarin vahvistamiseksi.

Seuraavaksi hän siirtyykin Venäjän, länsi-integraation ja kansainvälisen järjestyksen pilareihin korostamalla EU:n yhteistyön ja globaalien toimijuuden edistämistä näihin uhakuviin vastaamisessa. Uutena uhkana nousee esiin se, että ”presidentit Putin ja Trump tulevat käymään keskustelua Euroopasta yli Euroopan. Syyrian osalta taas kerrotaan Venäjän ja Turkin tapailevan rauhaa. EU ei voi olla poissa niistä pöydistä, joissa tulevaisuutta järjestellään.” Voikin nähdä, Euroopan toimijuuden ja yhtenäisyyden katoaminen on uhka, sillä se vaikeuttaa terrorismin ja maahanmuuton uhkaan vastaamista kansainvälisellä tasolla. Taustalla vaikuttaa Donald Trumpin vaalivoitto Yhdysvaltain presidentinvaaleissa, epäilyt Venäjän sekaantumisesta vaaleihin ja lausunnot, joissa Trump oli puhunut lämpimään sävyyn Putinista. Putin myös soitti onnittelupuhelun Trumpille.³⁰⁴

Kiinnostavasti Niinistö nostaa puheessa vielä esiin, että ilmastonmuutos voi johtaa monien elinolojen heikkenemiseen tulevaisuudessa, jolloin ilmastonmuutoksen vastainen taistelu on myös toimimista muuttoliikekriisin hoitamiseksi. Vuonna 2017 ilmastonmuutos turvallistui Niinistölle, jolloin maahanmuuton kytkeminen tähän diskurssiin alkoi saada yhä suurempaa merkitystä.

Niinistö pitää terrorismia ja muuttoliikettä esillä lukuisissa puheissaan pitkin Suomen itsenäisyyden juhluvuotta³⁰⁵. Kuitenkin seuraava merkittävä avaus tapahtuu vasta elokuussa suurlähettiläskokouksessa³⁰⁶, joka pidettiin noin viikko Turun puukkoiskun jäl-

303 Ihmisluonnosta ja järjestyksen ylläpidosta, ks. Heywood 2012, 70–72.

304 HS 15.11.2016: <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002930294.html>> [haettu 3.5.2018].

305 Ks. esim. puheet 18.2.2017, 25.4.2017, 27.4.2017, 13.5.2017.

306 Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 22.8.2017. Seuraavat lainaukset puheesta.

keen. Iskun tekijä oli turvapaikanhakija.³⁰⁷ Niinistö korostaa ensin Suomen yhteiskunnan vahvuutta ja onnistumista monella kansainvälisellä mittarilla arvioituna – jotta ”ha-
vahtuisimme myös siihen, kuinka paljon meillä on varjeltavaa”. Niinistö jatkaa kuinka
”[t]ämän kysymyksen ääreen Turun terroristi-isku on meidät pysäyttänyt. Tärkein var-
jeltava on ihmisten turvallisuus ja turvan tunne. Se on järkkynyt.” Tämän jälkeen Nii-
nistö antaa tunnustusta poliisin, pelastushenkilöstön ja kanssaihminen teoille.

Lisäksi Niinistö uskoo, että ”eduskunnan riittävä enemmistö on valmis täydentämään
viranomaisten puutteellisia toimivaltuuksia ja myös tarkoin selvittämään, ovatko resurs-
sit turvan takaamiseen riittävät.” Erityisesti tässä viimeisessä kohdassa on nähtävissä
Niinistön nostavan jälleen esille tiedustelulait, jotka hän on aiemminkin linkittänyt kei-
noksi terrorismin torjumiseksi. Voidaankin katsoa, että tämän päämäärän ajaminen on
osaltaan pitänyt yllä terrorismia yhtenä puheiden teemana pitkin vuotta.

Niinistö liittää jälleen myös terrorismin ja maahanmuuton. Niinistö korostaa aikaisem-
paa diagnoosiaan kansan jakautumisesta:

Maahanmuutto, tänne tulo, liittyy väistämättä ja oleellisesti tähän keskusteluun, kuten jo
olemme nähneet. Mielenpitoet ovat jyrkästi eroavia. Ehdotetaan rajojen sulkemista tai toisaal-
ta vastustetaan pakkopalautuksia. Monet taas eivät näe asiaa näin yksiselitteisenä. Ne monet
ovat tässä oikeassa.

Kiinnostavaa kohdassa on se, miten esitetään olevan jonkinlaiset selväpiirteiset kolme
ryhmittymää, joista kaksi ovat radikaaleja joko kannattaen jyrkästi rajojen sulkemista tai
vastustaen pakkopalautuksia – oli syy mikä hyvänsä. Jos puolestaan näitä näkemyksiä ei
hyväksy, ei näe näitä asioita yksiselitteisesti – siten Niinistö onkin triviaalisti oikeassa.
Argumentilla Niinistö pyrkiikin tarjoamaan yleisölle samaistuttavan subjektiposition,
jonka kautta yleisö voi katsoa kuuluvansa tähän oikeassa olevaan kansan enemmistöön.

Kyse on ryhmärajojen luomisesta, missä Niinistö on aiemminkin kunnostautunut. Sa-
manlainen logiikka syntyy vanhasta sanonnasta, jossa ”ruotsalaisia emme ole, venäläi-
siksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia”. Tässä suomalaisuus määrittyy ne-
gatiivisten erontekojen kautta ilman positiivista suomalaisuuden sisältöä. Niinistölle
vastaava samaistuttava kohde on asioiden näkeminen monipuolisemmin. Tämä mahdol-
listaa kuulijan itse täydentävän sisällön omilla käsityksillään, mikä mahdollistaa laajan
tarttumapinnan.

Niinistölle tällaisen ihmisryhmän konstruoiminen palveleekin yleisen järjestyksen säi-
lyttämistä ja yhteiskuntarauhan takaamista:

307 HS 22.8.2017: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005335220.html>> [haettu 11.5.2018].

On siis syytä tehdä selväksi: Suomi ei voi sulkea rajojaan sulkeutumatta itse. Palaaminen rajatarkastuksiin lännessä ei estä turvapaikanhakijan maahanpääsyä; ei estänyt itärajalakaan pari vuotta sitten. Turvapaikkaa haetaan myös vailla perusteita ja siksi oikeus määrää laittomasti maassa olevia palautettavaksi. Oikeuslaitoksemme on maailman eturiviä, myös turvapaikka-asioissa. Sen ratkaisujen yleinen ylenkatsominen tai suoranainen vastustaminen horjuttaa koko yhteiskuntajärjestystämme.

Ensin Niinistö kumoaa rajojen sulkijoiden argumentin epäuskottavana. Sitten hän siirtyy pakkopalautuksia vastustavan ryhmän pariin³⁰⁸. Huomioitavaa tässä on laillisuusnäkökohtien korostaminen. Yleensä silloin, kun ei haluta suoraan ottaa kantaa moraalisesti asioihin, korostetaan lakia. Tässä kohtaa oikeuslaitoksen laatua puolustetaan viittaamalla johonkin kansainväliseen rankingiin. Tietysti on samalla selvää, että eduskunta säätää lait ja oikeuslaitos tuomitsee tulkitsemalla eduskunnan säätämää lakia aikansa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Toisin sanoen osa yhteisöstä voi aina kokea, että eduskunnan enemmistön säätämät lait eivät edusta heidän moraalikäsitystään. Niinistö pyrkiikin näin eristämään pakkopalautusten vastustajat muusta yhteiskunnasta veneenkeikuttajina.

Lisäksi on syytä havaita Niinistön subjektipositio, jossa hän viittaa ”meidän” yhteiskuntajärjestykseen. Kyse on jälleen samaistumisesta Niinistön kuvailemaan yhteiskuntajärjestykseen. Näiden ryhmärajojen kautta luodaan yleisölle samaistumisalaa hyväksytälläinen käsitys eri yhteiskuntaryhmistä. Siten niin sanottu ”tolkun ihmisten” ryhmä rakentuessaan ”rajat kiinni” -ryhmää sekä suvaitsevaisia vastaan pyritään osoittamaan vastakohtiaan kohtuullisempana, eräänlaisena kultaisena keskitienä, johon voivat identifioitua kaikki näitä ääripäitä vastustavat ihmiset. Samalla ”meidän” kautta rakennetaan kuva ”muista”: ei ole olemassa ”meitä” ilman, ettei siihen sisältyisi myös se, mitä ”me” emme ole.

Kehystäessään maahanmuuttokeskustelun ensin edellä kuvatulla tavalla, Niinistö nos-
taakin lopuksi esiin keskustelun merkityksen aiheesta:

Maahantulo ei ole päättymässä. Edessämme on vaikea keskustelu: Miten ylläpitää humaania yhteisöämme samalla vaarantamatta sitä? Tämä keskustelu on syytä käydä perinpohjaisesti.

Ydin tässäkin kohdassa on tietysti se, että keskustelua tulisi käydä hänen kehystämiseen puitteissa. Muu olisi yhteiskunnan eheyttä vaarantavaa. Sinänsä Niinistön korkeassa kannatuksessa on ainakin näkynyt tämän strategian onnistuminen.

308 Turvapaikanhakijoita tukevia näkyviä tahoja olivat esim. Ateneumin ja Kansallisteatterin johtajat, ks. HS 17.3. 2017: <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005130917.html>> [haettu 3.5.2018]; ks. myös suora kritiikki Maahanmuuttovirastoa kohtaan, esim. HS 15.5.2017: <<https://www.hs.fi/paivanlehti/15052017/art-2000005210705.html>> [haettu 3.5.2018].

Vielä lopuksi Niinistö nostaa terrorismin esiin esimerkiksi vielä YK:n 72. yleiskokouksessa syyskuussa³⁰⁹ ja maahanmuuton muun muassa uudenvuodenpuheessaan 1.1.2018.³¹⁰ Kuitenkaan näissä ei juuri tule uusia avauksia aiheeseen. Onkin nähtävissä, että terrorismi ja muuttoliike jäivät edelleen Niinistölle uhkakuviksi, jotka potentiaalisti myös tulevaisuudessa aktivoituvat keskeisiksi ratkaistaviksi ongelmiksi.

Kiinnostavaa tässä terrorismi- ja maahanmuuttokeskustelussa on sen vahva pyrkimys yhtenäisyyden luomiseen. Niinistölle nämä diskurssit tarjosivatkin lopulta uuden väliheen lähteä rakentamaan kansallista yhtenäisyyttä, mikä selittää osaltaan myös valtionvelan diskurssin siirtymisen sivummalle.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu presidentti Sauli Niinistön uhkakuvapolitiikkaa hänen pitämien puheiden kautta. Kiinnostavaa tutkimuksessa on ollut se, miten puheet ovat tarjonneet ikkunan seurata Niinistön ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjauksien kehittymistä suhteessa yhteiskunnalliseen kontekstiin ja saatavilla oleviin diskursseihin.

Tutkimuksessa on myös osoitettu, miten merkittävää roolia uhkakuvat ja niiden hallinta ovat näyttelleet Niinistön ulko- ja turvallisuuspoliittisissa linjauksissa – jopa toimien tietyn osin määrittävinä kehyksinä, joiden pohjalta monet keskeiset linjaukset on tehty.

Kiinnostavaa on myös Niinistön taustan, ideologian ja maailmankuvan vaikutus siihen, miten uhkat on nähty ja miten niitä on lähdetty ratkaisemaan ja hallitsemaan. Tutkimuksen kautta voidaan katsoa siten saadun valotettua Niinistön tapaa toimia poliitikkona ja hänen ajatuksellista perustaansa.

Tutkimuksessa esiin tullut suuri linja on ollut se, että Niinistön astuessa virkaan hänen poliittinen toimintalinjansa perustui taloudellisen uhan hallintaan. Yhteiskunnan hyvinvointia uhkasi valtionvelka, jota vastaan tuli taistella kaikin keinoin: ulkomaisten investointien houkuttelemisen ja vienninedistämisen keinoin, julkisia menoja vähentämällä, taistelemalla syrjäytymistä vastaan, yrittäjyyden kannustamisella ja niin edelleen. Valtionvelan kautta tuli esille myös yksi keskeisimmistä Niinistön sisäpoliittisista tavoista hallita näitä uhkakuvia: yhteiskunnallisen eheyden vaaliminen, joka näkyi talouskuripo-

309 Niinistön puhe YK:n 72. yleiskokouksessa New Yorkissa 20.09.2017.

310 Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2018.

litiikan legitimoimispyrkimyksissä ja syrjäytymiskeskustelussa. Myöhemmin tämä nousi esiin maahanmuutto- ja terrorismikeskustelun yhteydessä.

Ukrainan kriisin käynnistyessä nousi kuitenkin tarve korjata talousnäkyymiin pohjautuvaa ulkopoliittista linjaa, kun Venäjän uhka aktualisoitui. Kriisi toimi myös lähtökohtana kehittää ulko- ja turvallisuuspoliittista ajattelua ja näkisin tämän johtaneen viime kädessä Niinistön neljän (kansallisen, läntisen, Venäjän ja kansainvälisen) pilarin mallin syntymiseen. Näin talous siirtyi Niinistön poliittisen toimintamallin kehyksestä yhdeksi uuden mallin substanssikysymykseksi.

Neljän pilarin mallia ei kuitenkaan tule nähdä minään kaiken kattavana kehyksenä, jota Niinistö johdonmukaisesti hyödyntäisi kaikkiin uhkiin. Se toimi parhaiten lähinnä selkeissä kysymyksissä, kuten Venäjän kohdalla, ja auttoi koordinoimaan työtä esimerkiksi maahanmuuton ja terrorismin kohdalla (kansallinen, läntinen ja kansainvälinen pilari). Kuitenkin näissä jälkimmäisissä kysymyksissä Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö jäi vain ajoittaiseksi, mikä voidaan nähdä osoituksena neljän pilarin mallin lukkiutumisesta vahvimmin sen synnyttäneen uhan hallintaan. Toisin sanoen Venäjän muodostamasta uhkasta ja sen hallinnasta länsi-integroitumisen kautta tuli keskeisin Niinistön loppukauden ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan taustalla vaikuttanut tekijä. Tämä siksi, että neljän pilarin malli heijastaa lopulta identiteettipolitiikkaa, jossa Suomen sijoittuminen länteen toimii koko mallin perustana.

Tämä näkyy myös Niinistö reagoinneissa muuttoliikkeen kiihtymiseen vuoden 2015 lopulla ja vuoden 2016 alussa, jolloin käytiin myös keskustelua Venäjän roolista käyttää pakolaisia kaaoksen levittämiseksi Suomeen. Muuttoliikkeen nähtiin kohdistuvan Eurooppaa ja sen läntisiä arvoja vastaan, jolloin sen nähtiin heikentävän länttä sisäisesti – mikä ei tietysti ole hyvä narratiivissa, jonka mukaan yksi ulkopuolisista, eli Venäjä, tarkkailee jatkuvasti sen heikkouksia odottaen tilaisuutta hyödyntää niitä.

Muuttoliikkeen uhan korostumiseen vaikutti myös terrorismin kasvu vuodesta 2015 lähtien, mikä kytkeytyi Isisin nousuun ja Syyrian sodan käännteisiin. Vaikka Turkin kanssa solmittu sopimus maaliskuussa 2016 rauhoitti muuttoliikettä³¹¹, ei sen kytkeytyminen terrorismiin heikentynyt tai aiheena varsinaisesti muuttunut. Turun puukkoisku kesällä 2017 toteutti monta vuotta povatun uhkakuvan, mikä tuki Niinistön kampanjaa tiedustelulain puolesta sekä legitimoiti Niinistön aikaisempia puheita tiukemman maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan tarpeesta. Niinistön tiedustelulakikampanja voidaan myös nähdä

311 Sopimuksesta toki väännettiin EU:n ja Turkin välillä myöhemminkin, HS 5.11.2016:

<<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002928920.html>> [haettu 9.4.2018].

yhtenä tapana identifioitua länteen ja osoittaa tähän ryhmään kuulumista. Sinänsä Leena Malkki puhuukin juuri siitä, kuinka Suomen terrorismintorjunta on kehittynyt nimenomaan länsimaiden asettaman paineen seurauksena.³¹²

Uhkakuvien syntyä ja hallintaa voidaan tarkastella myös niiden taustalla vaikuttavien ideologisten ja maailmankuvallisten käsitysten kautta. Niinistön puheissa taustalla vaikuttavat erityisesti konservatistiset ja (uus)liberaalit näkemykset. Sinänsä nämä ovat hyvinkin ymmärrettäviä ottaen huomioon hänen kokoomustaustansa sekä toimimisen valtionvarainministerinä Paavo Lipposen hallituksissa vuosina 1996–2003, jolloin hän tuli tunnetuksi tiukasta talouspolitiikasta.³¹³ Niinistöllä ei myöskään ollut suurta ulkopoliittista kokemusta ennen ensimmäistä presidenttikauttaan, mikä vaikutti varmasti siihen, että talouspainotus näyttäytyi niin kaikenkattavalta näkemykseltä hänen alkukaudellaan. Tietysti voisi katsoa talouden uhkakuvien hallinneen muutenkin keskustelua Niinistön noustessa valtaan.

Niinistöläinen käsitys valtionvelasta uhkakuvana ja sen ratkaisusta talouskuripolitiikan keinoin pohjautuu osittain ordoliberaliin talouskäsitteeseen, jonka esimerkiksi Paavo Löppönen lukee osaksi uusliberalististen diskurssien perhettä³¹⁴. Mark Blythin mukaan ordoliberalismin ytimessä on ajatus markkinoiden keinotekoisuudesta, jolloin valtion roolina on luoda puitteet markkinoille, joiden sisällä markkinamekanismi toimii itsenäisesti, ja keskuspankin tehtävänä on hintavakauden ylläpito eli rahapolitiikka. Valtion tulee siis säädellä, muttei stimuloida taloutta, jolloin valtion tehtäviin kuuluu lähinnä tehokkaat markkinat luovan säätelyn ylläpitäminen sekä markkinaepäonnistumisten vaikutusten rajaaminen. Koska päätöspolitiikka on lähtökohtaisesti huonoa, tulee se eristää poliittisen ohjauksen ulkopuolelle – kuten on sattumoisin EKP:n kohdalla tehty.³¹⁵ Voisikin sanoa, että talouskuriajattelu ordoliberalismin tyyliin on monessa mielessä institutionalisoitu EU:n sisälle myös valtionbudjetin alijäämäsäädösten, valtion velkakattojen ja *no bail-out* -säännön perusteella. Juuri tästä finanssipolitiikan rajoittamisesta näitä säädöksiä on myös kritisoitu.³¹⁶

Vaikka Niinistö tuskin itse tunnustautuu ordoliberaliksi³¹⁷, nämä ajatukset näkyvät puheissa kaikkialla. Esimerkiksi Niinistö ei puhu sanallakaan EU-tason rakenteellisista on-

312 Malkki 2016.

313 Kokoomus ylipäänsä on tietysti tullut tästä tunnetuksi iät ja ajat, ks. esim. Vares 2017.

314 Löppönen 2017, 14,76.

315 Blyth 2013, 57,58, 132–139; ks. päätöksenteoksesta myös Suomen pankin sivu:

<<https://www.suomenpankki.fi/fi/suomen-pankki/eurojarjestelma-ja-ekpj/paatoksenteke/>> [haettu 7.5.2018].

316 Ks. esim. Fouskas & Roy-Mukherjee 2016.

gelmistä, kuten eri maiden talouksien rakenteellisista erilaisuuksista ja näistä seuraavista vaihtotaseiden epätasapainoista, vaan Niinistölle ongelmana on kansallisvaltioiden heikko kilpailukyky, jonka merkkinä toimii valtionvelka. Kilpailukyky on hänelle seurausta onnistumisesta toimia näiden sääntöjen puitteissa ja velkaongelmat ovat merkki niiden kunnioittamisen puutteesta. Tämä näkyy hyvin selvästi esimerkiksi Niinistön Kreikkaa koskevissa kommentteissa. Siksi myös tukipaketeissa on Niinistölle jotain moraalisesti epäilyttävää ja tuomittavaa, jolloin niiden saamisen ehdoiksi tulee sitoa esimerkiksi julkisen sektorin leikkaaminen.

Ordoliberalismin ja kilpailukykykäsitysten liitto näkyy myös pyrkimyksissä vahvistaa markkinamekanismin toimintaa yhteiskunnassa, jota edistäisi esimerkiksi keskitetyistä palkkaratkaisuista luopuminen.³¹⁸ Lisäksi työn tarjonnan lisääminen esimerkiksi tuemalla palkkojen nollakorotuksia, eläkeiän ja työajan pidennyksiä tai aktiivista työvoimapolitiikkaa edistäisi tätä visiota. Verotus on kiinnostava kysymys, sillä vielä ennen Sipilän hallitusta vuonna 2015 Niinistö puhui verojen korotuksien puolesta puheissaan, mutta ei enää sen jälkeen, kun Sipilän hallitusohjelmassa sovittiin, ettei kokonaisveroastetta nosteta. Tämä heijastaakin Niinistön pyrkimyksiä tukea hallitusta, joka jakoi hyvin pitkälti hänen käsityksensä talouspolitiikasta.

Tätä taustaa vasten täytyy vielä todeta, että ulkopolitiikan valjastaminen talouspolitiikan palvelukseen, joka tapahtui leimallisesti alkukaudella, edustaa sinänsä kaikkea muuta kuin puhtasoppisuutta niin presidentti-instituution kuin talouspolitiikankin saralla. Näkisin tämän lähinnä Niinistölle tyypillisenä pragmatismina, jossa käytetään ongelman ratkaisuun niitä työkaluja, joita on saatavilla.

Yhteiskunnallista eheyttä Niinistö pyrki edistämään korostamalla toisaalta kansantalouden kriisitunnelmaa ja toisaalta luomaan yhteisen kansallisen kohtalon tuntua. Keskeisinä välineinä tässä jälkimmäisessä olivat syrjäytymisen ratkaisupyrkimykset sekä yrittäjyyteen kannustaminen.

Kiinnostavaa syrjäytymiskeskustelussa oli sen nouseminen vahvasti esiin Niinistön virkaanastujaisvuotena, mutta sen sulaminen melkein kokonaan näkyvistä vuonna 2013. Tähän oli syynä hänen kampanjansa epäonnistuminen. Niinistöllä oli omien sanojensa

317 Sinänsä täytyy mainita, että Niinistö otti vastaan Friedrich Hayekin säätiön palkintomitalin lokakuussa 2013. Hayekin uusliberalismin suuntaus on suhteessa ordoliberalismiin huomattavasti valtionvastaisempi, mutta molempia yhdistää epäily valtion kykyyn suunnitella talouspolitiikkaa. Ks. lisää Löppönen 2017; Niinistön puhe Friedrich August von Hayekin säätiön palkintoseremoniassa Freiburgissa 17.10.2013. Saatavilla: [haettu 7.5.2018].

318 Vrt. keskustelu ay-liikkeen pyrkimyksestä dekommodifioida työvoima, Vartiainen 2016, 76–78.

mukaan tarkoituksena perustaa "kansanliike" syrjäytymisen torjumiseksi. Tätä tukemaan hän teetätti raportin parhaista käytännöistä sen ehkäisemiseksi, mikä pohjautui syrjäytyneiden parissa työskentelevien haastatteluihin.³¹⁹ Raportti ja siihen perustuva nettisivu jakoivat kuitenkin vahvasti mielipiteitä³²⁰, mikä harmitti Niinistöä³²¹. Tämä lie-nee syynä syrjäytymisen siivoamiseen puheista vuonna 2013. Kiinnostavasti kuitenkin syrjäytyminen palaa aiheena takaisin vuoden 2015 jälkeen, mutta silloinkin lähinnä terrorismin liittyvissä sivulauseissa. Funktiona oli kuitenkin edelleen kansallisen eheyden tukeminen.

Keskeinen lähtökohta Niinistölle oli kehystää syrjäytyminen perheen ja yksilön ongelmaksi, johon ihmiset voisivat puuttua arjen teoilla. Tämä näkyy jo hänen virkaanastujaispuheessaan. Taustalla näkyy jopa thatcherlainen käsitys yhteiskunnan redusoitumisesta perheisiin ja yksilöihin. Näin syrjäytymisen ongelmaakaan ei tule ratkaista yhteiskunnan tasolla – politiikan keinoin – vaan yksilöiden vapaaehtoisella talkootyöllä. Tämä tarjoaakin viime kädessä yhteyden konservatismiin ja liberalismiin välillä: yksilöt ja perheet muodostavat verkostomaisen, orgaanisen kokonaisuuden, missä jokainen yksilö ja perhe *voi* siten arjen tekojen kautta pelastaa syrjäytymisvaarassa olevat, koska jokaisen syrjäytymisvaarassa olevan rinnalla *on* aina joku, joka *kykenee* näin tekemään.

Teeman yhdistyessä talouskuridiskurssiin, moraalinen merkitys kasvaa: yksilöiden *täytyy* ottaa suurempi vastuu lähimmäisistään, koska julkista sektoria tulee leikata. Tämä näkyy myös Niinistön vetoamuksissa hyväosaisten kohtuullisuuteen, mikä on perinteinen konservatiivinen teema: heidän tulee näyttää esimerkkiä, auttaa heikompiaan, johon heikompiensa tulee vastata muuttamalla käyttäytymistään ja osoittaa kiitollisuuttaan auttajilleen – kuitenkin pyrkimättä juuri muuttamaan tätä asetelmaa.³²² Näin yhteiskunnallinen eheys säilyy ja polarisoitumiskehitys ehkäistään, kun yksilöt astuvat julkista sektoria paikkaamaan.

Sinänsä myös Niinistön yrittäjyyden edistäminen heijastelee vastaavia käsityksiä: ihmisellä on *velvollisuus* huolehtia toimeentulostaan ja tehdä työtä yhteisönsä eteen (konservatismi). Tämä tarkoittaa nykyisessä kilpailuyhteiskunnassa maksimaalisen rahallisen

319 Niinistön puhe ”Nuorten syrjäytymisen ehkäisy – tilannekartoituksesta toimintaan” -seminaarissa 14.8.2012.

320 Hyvä kokoelma erilaisista mielipiteistä, ks. HS:n uutisartikkeli 14.9.2012:

<<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002558866.html>> [haettu 9.4.2018].

321 Ks. esim. HS 19.9.2012: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002560045.html>> [10.4.2018].

322 Paternalismista ja hyväosaisten velvollisuudesta auttaa alempiaan, ks. Heywood 2012, 80–83.

arvon tuottamista, jota edistetään parhaiten epäsuorasti yksilön yrittämisen eli oman-edun tavoittelun kautta (liberalismi).

Venäjän turvallisuusuhkan hallinnan kohdalla Niinistöllä keskeisenä välineenä toimivat pragmaattiset taloudelliset suhteet. Alkukaudella Venäjä näyttäytyy Niinistölle Paasikiven–Kekkosen linjan tavalla "salavihollisena"³²³, johon tulee suhtautua varovaisesti ja epäluulolla. Ukrainan kriisi näyttäytyy Niinistölle puolestaan todisteena tämän näkemysten totuudesta. Paasikiven–Kekkosen linja näkyy myös Niinistön pyrkimyksissä luoda henkilökohtaiset suhteet Putiniin heti Ukrainan kriisin jälkeen³²⁴.

Laajemmin ottaen kuitenkin neljän pilarin mallin linja eroaa merkittävästi esikuvastaan. Ytimenä tässä on avoimempi sitoutuminen länteen (joka tosin käynnistyi jo Koiviston kaudella), mikä näkyy talouspakotteiden julkisena tukemisena ja johdonmukaisena Pohjoismaiden puolustusyhteistyön, EU:n turvallisuusyhteisön ja Nato- ja USA-yhteistyön tiivistämisenä. Tätä taustalla tapahtuvaa jatkuvaa integroitumista Niinistö pyrkii kuitenkin kompensoimaan suitsimalla esimerkiksi Venäjään liitettyä turvallisuuspoliittista keskustelua, mikä tietysti samalla luo parempaa perustaa Venäjän ja Suomen kahdenvälisille suhteille.

Keskeinen syy näille eroille löytyy Niinistön vahvan dikotomisesta käsityksestä lännen ja idän välillä. Venäjä on "toinen", tuntematon, jonka ymmärtäminen vaatii erityisiä ponnistuksia, ja jonka toiminnan perusteista ei ole varmuutta. Pohjalla tässä vaikuttaa myös olemusajattelu, jonka mukaan valtiolla tai kansalla on ikuinen olemus, jota se toteuttaa esimerkiksi erilaisten johtajiensa kautta. Lähimmäs tätä ajatusta Niinistö pääsee kasakka-vertauksensa kautta (ks. 58), jossa Venäjä näyttäytyy ikuisena opportunistina, jota siksi täytyy varoa. Olemusajattelua tietysti vahvistavat sopivasti vielä historialliset sotakokemukset, jotka Niinistön puheissa näyttäytyvät helposti tämän ikuisen olemuksen todisteina.

Näkisinikin, että olemusajattelu tukee myös Niinistön käsitystä Suomen "läntisyydestä", jossa Suomen olemus lasketaan osaksi länttä. Näin Venäjän itäisyys tukee Suomen läntistä olemusta tarjoamalla peilin, jonka heijastuksesta Suomi voi erottautua. Sinänsä tämä näkyy vaikka Niinistön Nato-kannanotoista, joiden pohjalla näkyy käsitys, että Natoon mennään, kun aika on sopiva, mutta milloinkaan ei ole sopiva aika olla lopullisesti menemättä Natoon. Nato on Niinistölle osa länttä, joten Nato-kysymyksessä on

323 Kangas 19.1.2016. Poliitikasta.fi artikkeli: <<http://poliitikasta.fi/onko-venaja-perivihollinen-vai-salavihollinen/>> [haettu 10.4.2018].

324 Juhani Suomen mukaan nämä ovat lopulta jääneet vain pyrkimyksiksi, Suomi 2018, 403.

kyse identiteettipolitiikasta: Suomi kuuluu länteen, joten on vain ajan kysymys, milloin tämä voidaan myös virallisesti vahvistaa. Natoon liittymättömyys olisi sen tunnustamista, että Suomi ei kuulukaan tähän ryhmään.

Venäjä liittyy siten Niinistöllä vahvasti osaksi Suomen kansallista identiteettiä, jota hän tuottaa erilaisten länsileiriin kuulumista osoittavien eleiden kautta: talouspakotteisiin sitoutuminen, Venäjän tuomitseminen, länsimaiden ja Venäjän arvojen ja tulkintojen erilaisuuden korostaminen ja niin edelleen. Voisikin katsoa, että Venäjän muodostaman uhan hallinta sekä sen toimiminen Suomen läntisen identiteetin perustana, pitävät kasassa neljän pilarin mallia ja siihen liittyvää politiikkaa.

Terrorismi tarjoaa Niinistölle selkeän kohteen soveltaa konservatiivisia diskursseja. Terrorismi korjaantuu valvontaa lisäämällä, koska ihminen on luonnostaan paha ja suuri osa niin sanotusta moraalisesta hyvyydestä silkkaa opportunistia, joka loppuu valvonnan lakatessa. Rangaistus ylipäänsä näyttäytyy tehokkaampana "kannustimena" ihmisten muokata käyttäytymistään sopivaksi, kuin jokin muu keino. Tällöin terrorismin ratkaisu tulee säilyttää väkivaltakoneiston – poliisin ja armeijan – ongelmana, eikä sitä tule siis kehystää esimerkiksi sosio-ekonomiseksi kysymykseksi. Niinistön terrorismin turvallistamisstrategia nojaa siten vahvasti konservatismiin perustaan.

Maahanmuuton, pakolaisten ja muuttoliikkeen kohdalla Niinistön nationalistinen populismi puolestaan tulee vahvimmin esiin. Niinistö lainaa kuvailujaan maahanmuuttajista ja sopivasta maahanmuuttopolitiikasta perussuomalaisilta ja niissä näkyy siellä täällä käsityksiä esimerkiksi kansan kulttuurillisen yhtenäisyyden merkityksestä³²⁵, mikä ilmenee esimerkiksi Niinistön lainaamassa sanonnassa "maassa maan tavalla". Myös viittaukset siitä, kuinka länsimaiset arvot ja yhteiskunta ovat uhattuina, näyttäytyvät monitulkintaisina. Ovatko ne uhattuina yhteiskunnan sisäisen polarisoitumiskehityksen takia vai itse maahanmuuttajien toiminnan kautta?

Niinistölle yhteiskunnan (mielipiteiden) polarisoitumiskehitys on ongelma, sillä se hajottaa kansallista eheyttä. Voisikin nähdä, että siten maahanmuutto-ongelma liittyy näin myös talouskuripolitiikan toimeenpanemisen ongelmaan: Niinistön pyrkimys halata radikaali maahanmuuttovastainen liike perussuomalaisten sisällä kuoliaaksi "tolkun ihmisen" -rakenteellaan on myös tuen osoitus hallitukselle, johon perussuomalaiset kuuluivat. Tämän perusteella maahanmuutto on Niinistölle uhka kansallisen yhtenäisyyden

325 Vrt. konservatismi ja kulttuurillinen yhtenäisyys, Vincent 2013.

vaarantumisen takia, eikä siksi, että maahanmuuttajat itsessään olisivat yhteensopimattomia suomalaiseseen yhteiskuntaan.

Tätä näkemystä monimutkaistaa kuitenkin kysymys maahanmuuton hyödyllisyyden arvioimisesta kustannusperusteisesti. Maahanmuuton kehystäminen hyötylaskelmiin kertoo sinänsä ekonomisaatiosta, jota pidetään yhtenä uusliberalisaatioon kytkeytyneenä ilmiönä,³²⁶ mutta samalla se tarjoaa Niinistölle keinon etäännyttää itsensä maahanmuuton moraalista kysymyksistä. Jos vertaa toisen konservatiivin Angela Merkelin eleeseen elokuussa 2015, jolloin hän korosti pakolaisten auttamisen tarvetta,³²⁷ oli Niinistön suhtautuminen hyvin vaisu.

Näkisinikin, että lopulta Niinistön muuttoliikenäkemyksien taustalla vaikuttaa narratiivi terrorismin ja muuttoliikkeen tiiviistä kytkeytymisestä toisiinsa, jolloin nämä molemmat yhdessä voivat itsessään pitkällä tähtäimellä johtaa sekä kansallisen yhtenäisyyden että länsimaisten arvojen horjumiseen. Tätä tukee myös se, että Niinistö liittää ilmastonmuutoksen ja maahanmuuton tiukemmin yhteen loppukaudellaan. Lyhyellä tähtäimellä kuitenkin Niinistölle tärkein kysymys on kansallisen yhtenäisyyden tukeminen sisäisen polarisaation ehkäisemisen kautta.

326 Brown 2016; Teivainen 2016.

327 Iskulauseeksi muodostui "Wir schaffen das [Me pystymme siihen]", ks. HS 22.12.2015:

<<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002874354.html>> [haettu 19.4.2018].

LÄHDELUETTELO

I LÄHDEJULKAISUT

Primaariaineisto

Eilen, Suomen ulkopoliitiikan asiakirja-arkisto ja kronologia. Sauli Niinistön puheet 2012–2018. Saatavilla: <<https://www.eilen.fi/fi/home/>> [haettu 13.4.2018].
Vaihtoehtoisesti myös: <<http://www.presidentti.fi/Public/default.aspx>> [haettu 13.4.2018].

Viranomaisdokumentit

Valtioneuvoston kanslia, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012 – Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2012. Verkko-versio. <https://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus- ja_puolustuspoliittiset_selonteot> [haettu 9.5.2018]

Valtioneuvoston kanslia, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009 – Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009. Verkko-versio. <https://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus- ja_puolustuspoliittiset_selonteot> [haettu 9.5.2018]

Ulkoasiainministeriö, *Turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskeva katsaus*. Jyväskylä 2015. Verkko-versio. <<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=321221>> [haettu 9.5.2018]

II KIRJALLISUUS

Tutkimukset ja muu kirjallisuus

Ansell Chris, Boin Arjen & 't Hart Paul, Political Leadership in Times of Crisis. Artikkeliteoksessa *The Oxford Handbook of Political Leadership*, toim. R.A.W. Rhodes & Paul 't Hart. Oxford University Press, Oxford 2014.

Archer Margaret, Introduction: Realism in the social sciences. Artikkeliteoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998a.

Archer Margaret, Realism and morphogenesis. Artikkeliteoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998b

Austin J.L., *How to do things with Words*. Oxford University Press, Oxford 1980.

Bhaskar Roy, Philosophy and scientific realism. Artikkele teoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998a.

Bhaskar Roy, Societies. Artikkele teoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998b.

Bhaskar Roy, The logic of scientific discovery. Artikkele teoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998c

Blyth Mark, *Austerity – The History of a Dangerous Idea*. Oxford University Press, New York 2013.

Borriello Arthur & Crespy Amandine, *How to not speak the ‘F-word’: Federalism between mirage and imperative in the euro crisis*. European Journal of Political Research 54: 502–524, 2015.

Brown Wendy, *Sacrificial Citizenship: Neoliberalism, Human Capital, and Austerity Politics*. Constellations Volume 23, No 1, 2016.

Buch-Hansen Hubert, *Critical Realism In The Social Sciences*, Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory, 6:2, 59-69, 2005.

Burke Kenneth, *A Rhetoric of Motives*. Prentice-hall, inc., New York 1950.

Burr Vivien, *Social Constructionism (3rd edition)*. Routledge, Lontoo ja New York 2015.

Buyantueva Radzhana, *LGBT Rights Activism and Homophobia in Russia*, Journal of Homosexuality, 65:4, 456-483, 2018.

Buzan Barry, Waever Ole & de Wilde Jaap, *Security, A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers, London 1998.

Fairclough Norman, *Analysing Discourse – Textual Analysis for Social Research*. Routledge, London and New York 2003.

Fairclough Norman, *Critical Discourse Analysis – The Critical Study of Language (2nd edition)*. Pearson Education Limited, Harlow 2010.

Fouskas Vassilis K. & Roy-Mukherjee Shampa, *Austerity and Growth in Europe: Germany's Impossible Mission*. Croatian Political Science Review, Vol. 53, No. 4, 2016.

Gadd Katri, Jauhiainen Jussi S. & Salmela Noora. *Turvapaikanhakijasta paperittomaksi*. Terra 129:1, 61–66, 2017.

Götz Elias, *Russia, the West, and the Ukraine crisis: three contending perspectives*, Contemporary Politics, 22:3, 249-266, 2012.

- Hallberg Pekka, Hidén Mikael, Martikainen Tuomo ja Nousiainen Jaakko, *Presidentin valta*. WSOY, Helsinki 2009.
- Harle Vilho ja Moisio Sami, *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Vastapaino, Tampere 2000.
- Heikkinen Vesa, Uudenvuodenpuheiden piirteitä 1935-2006 ja näkymiä vallan medioitumiseen. Artikkeliteoksessa Nikko Tuija & Pälli Pekka (toim.), *Kieli ja teknologia. Talous ja kieli IV*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-76, HSE Print 2006.
- Heywood Andrew, *Political Ideologies – An Introduction*. Palgrave Macmillan, Kiina 2012.
- Howorth Jolyon, 'Stability on the Borders': *The Ukraine Crisis and the EU's Constrained Policy Towards the Eastern Neighbourhood*. JCMS Volume 55. Number 1. pp. 121–136, 2017.
- Härkönen Juho, Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Artikkeliteoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Jani Erola. Gaudeamus, Helsinki 2010.
- Isola Anna-Maria & Suominen Esa, *Suomalainen köyhyys*. Into, Helsinki 2016.
- Jantunen Saara, *Infosota: "iskut kohdistuvat kansalaisten tajuntaan"*. Otava, Helsinki 2016.
- Jantunen Saara, *Uusien uhkakuvien luominen: tapaus "kiinalaiset kybersoturit" - lingvistinen uhka-analyysi kyberdiskurssista*. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen julkaisusarja I – Tutkimuksia 4/2010.
- Jokinen Arja, Juhila Kirsi ja Suoninen Eero, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere 1999.
- Joseph Jonathan, neorealism. Artikkeliteoksessa *The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations (4 ed.)*, toim. Garret Brown, Iain McLean ja Alistair McMillan. Oxford University Press 2018.³²⁸
- Jutila Matti, *Securitization, history, and identity: some conceptual clarifications and examples from politics of Finnish war history*, Nationalities Papers, 43:6, 927-943, 2015.
- Karvinen Jyrki & Puistola Juha-Antero, *Nato ja Suomi*. Auditorium, Helsinki 2015.
- Keskinen Suvi, Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. Artikkeliteoksessa *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*, toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, Tampere 2009.

328 Teoksen verkkoversio saatavilla: <www.oxfordreference.com> [haettu 5.5.2018].

- Kiander Jaakko, Suomalainen talouspolitiikka EMU-ajan kriiseissä: mallioppilaasta keskitason suorittajaksi. Artikkeliteoksessa *Reunalla vai ytimessä? Suomen EU-politiikan muutos ja jatkuvuus*. Toim. Tapio Raunio ja Juho Saari. Gaudeamus, Helsinki 2017.
- Korkman Sixten, *Väärää talouspolitiikkaa – Talouden kriisit ja opilliset kiistat*. Otava, Helsinki 2015.
- Knutsen Torbjørn, *A history of International Relations theory*. 2nd edition. Manchester University Press, Manchester and New York 1997.
- Leino Päivi, *European Universalism? – The EU and Human Rights Conditionally*. Yearbook of European Law, Vol. 24, Iss. 1, 329–383. Oxford 2005.
- Luukkanen Arto, *Ukraina kriisissä*. Auditorium, Helsinki 2015.
- Malkki Leena, *International Pressure to Perform: Counterterrorism Policy Development in Finland*, Studies in Conflict & Terrorism, 39:4, 342-362, 2016.
- Malkki Leena & Paastela Jukka, Mitä terrorismi on? Artikkeliteoksessa *Terrorismin monet kasvot*. Toim. Leena Malkki ja Jukka Paastela. WSOY, Helsinki 2007.
- Martikainen Toivo, Pynnöniemi Katri, Saari Sinikukka & Ulkopoliittisen instituutin työryhmä, *Venäjän muuttuva rooli Suomen lähialueilla*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2016.
- Mearsheimer, John J., *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin*. Foreign Affairs, Vol.93, Iss. 5, s. 77-89, New York 2014.
- Merikallio Katri ja Ruokanen Tapani, *Matkalla – Martti Ahtisaaren tarina*. Otava, Helsinki 2009.
- Moisio Sami, *Finland, geopolitical image of threat and the post-cold war confusion*, Geopolitics, 3:3, 104-124, 1998.
- Naumanen Päivi & Silvennoinen Heikki, Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Artikkeliteoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Jani Erola. Gaudeamus, Helsinki 2010.
- Nevalainen Petri, *Nimismiehen kiharat – Sauli Niinistön henkilökuva*. Ajatus Kirjat, Juva 2010.
- Niinistö Sauli, *Viiden vuoden yksinäisyys*. Teos, Helsinki 2013 (2005).
- Nye Joseph S. Jr., *Public Diplomacy and Soft Power*. ANNALS, AAPSS, 616, 2008.
- Osita G. Afoaku and Okechukwu Ukaga, *United Nations Security Council Reform: a Critical Analysis of Enlargement Options*, Journal of Third World Studies, Vol. XVIII, No. 2, 2001.

Outhwaite William, Realism and social science. Artikkele teoksessa *Critical Realism – Essential Readings*, toim. Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony ja Norrie Alan. Routledge, London and New York 1998.

Paastela Jukka, Terrorismin varhaishistoria. Artikkele teoksessa *Terrorismin monet kasvot*, Leena Malkki & Jukka Paastela. WSOY, Helsinki 2007.

Plehwe Dieter, Neujeffski Moritz & Krämer Werner, *Saving the dangerous idea: austerity think tank networks in the European Union*. Policy and Society 2018.

Railo Erkki ja Ruohonen Sini, Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Artikkele teoksessa *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Toim. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass.

Raittila Pentti, Journalismin maahanmuuttokeskustelu. Artikkele teoksessa *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*, toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, Tampere 2009.

Raunio Tapio, Euroopan unioni ja kansainvälisyys Suomen politiikassa. Artikkele teoksessa *Poliittinen valta Suomessa*, toim. Mari K. Niemi, Tapio Raunio ja Ilkka Ruostetsaari. Vastapaino, Tampere 2017.

Renz Bettina, *Russia and 'hybrid warfare'*. Contemporary Politics, 22:3, 283-300, 2015.

Scazzieri Luigi, *Europe, Russia and the Ukraine crisis: the dynamics of coercion*, Journal of Strategic Studies, 40:3, 392-416, 2017.

Searle John R., *Speech Acts – An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press, Cambridge 1989.

Siirto Ulla & Hammar Sari, Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Artikkele teoksessa *Pakolaisuudesta kotiin*, toim. Raili Gothóni & Ulla Siirto. Gaudeamus, Helsinki 2016.

Siirto Ulla & Laihia Marja-Liisa, Turvapaikanhakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoikeudet? Artikkele teoksessa *Pakolaisuudesta kotiin*, toim. Raili Gothóni & Ulla Siirto. Gaudeamus, Helsinki 2016.

Siisiäinen Martti, Työtä vailla olevat nuoret. Artikkele teoksessa *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*, toim. Kirsi Lempiäinen ja Tiina Silvasti. Vastapaino, Tampere 2014.

Suomi Juhani, *Suomen tasavallan presidentit 1919–2017*. Tammi, Helsinki 2018.

Sykes Patricia Lee, Does Gender Matter? Artikkele teoksessa *The Oxford Handbook of Political Leadership*, toim. R.A.W. Rhodes & Paul 't Hart. Oxford University Press, Oxford 2014.

Teivainen Teivo, Ekonomismi ja demokratian tulevaisuus. Artikkeliteoksessa *Talous ja moraali*, toim. Sari Kivistö, Sami Pihlström & Mikko Tolonen. Gaudeamus, Helsinki 2016.

Tiihonen Seppo, Presidentti johtaa – Suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja. Artikkeliteoksessa *Presidentti johtaa – Suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja*. Toimittanut Seppo Tiihonen, Maritta Pohls ja Jukka Korppi-Tommola. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2013 a.

Tudoroiu Theodor, *The European Union, Russia, and the Future of the Transnistrian Frozen Conflict East*, European Politics and Societies Volume 26 Number 1, 135-161, 2012.

Uhr John, Rhetorical and Performative Analysis. Artikkeliteoksessa *The Oxford Handbook of Political Leadership*, toim. R.A.W. Rhodes & Paul 't Hart. Oxford University Press, Oxford 2014.

Uimonen Risto, *Riisuttu presidentti – Kuinka valtionpäältä vietiin valta ja hänestä tehtiin tavallinen kuolevainen*. WSOY, Helsinki 2001.

Uimonen Risto, *Puolivallaton presidentti – Sauli Niinistön pitkä kiri Mäntyniemeeseen*. WSOY, Helsinki 2012.

Vares Vesa, *Suomalaiskansallinen Kokoomus: IV, Korpivaellukselta vallankahvaan: Kansallisen kokoomuspuolueen historia 1966–87*. Docendo, Jyväskylä 2017.

Vartiainen Juhana, Markkinatalouden ja hyvinvointivaltion järkiavioliitto. Artikkeliteoksessa *Talous ja moraali*. Toim. Sari Kivistö, Sami Pihlström & Mikko Tolonen. Gaudeamus, Helsinki 2016.

Vincent Andrew, Nationalism. Artikkeliteoksessa *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Toim. Michael Freeden, Lyman Tower Sargent, Marc Stears, Oxford University Press, Oxford 2013.

Vincent Andrew, *Modern Political Ideologies, 2nd edition*. Blackwell Publishing, Oxford 2005.

Vuori Juha A., *Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders*. European Journal of International Relations, SAGE Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, Vol. 14(1): 65–99, 2008.

Välimäki Matti, Maahanmuutto – politiikan arka aihe. Artikkeliteoksessa *Jytty – Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Toim. Ville Pernaa ja Erkka Railo.

Painamattomat tutkimukset ja opinnäytteet

Jokela Antti, *Yhteistyöllä uutta uhkaa vastaan Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Norjan turvallisuuspoliisien raportointi islamistisesta terrorismista vuosikertomuksissa vuosina 1999–2010*. Poliittisen historian pro gradu -työ, TY 2013.

Kestilä Maija, *Toivolla ja pelolla johtaminen Barack Obaman ja George W. Bushin retoriikassa*. Hallintotieteiden pro gradu -työ. TaY 2010.

Kolehmainen Salla, *Barbaarit, onnenonkijat, kävelevät säkit ja muut epätoivotut ainekset. "Maahanmuuttokritiikki" stigmaviestintänä*. Fonetikan pro gradu -työ, HY 2016.

Lempinen Jari, *Terrorismin nousu kansainvälisen rauhan uhkaajaksi – Terrorismista käyty keskustelu YK:n turvallisuusneuvostossa 1998–2006*. Poliittisen historian pro gradu -työ, TY 2012.

Lempinen Kyrill, *Argumentaatio, retoriset kuviot ja ideologia puheissa – Suomen tasavallan presidenttien puheet murroskausina 1920–1960*. Nykysuomen pro gradu -työ, VY 2013.

Limnell Jarno, *Suomen uhkakuva politiikka 2000-luvun alussa*. Maanpuolustuskorkeakoulun väitöskirja, Helsinki 2009.

Miiluniemi Timo, *Terrorismin ja maahanmuuton Suomi: miten Suomi määrittyy vuosien 2008 ja 2010 välisenä aikana tiedostusvälineissä esitetyissä maahanmuuton ja terrorismin turvallisuusdiskursseissa*. Valtio-opin pro gradu -työ, TY 2012.

Nykänen Anna-Maria, *Hyöty vai haitta, uhka vai uhri? Argumentit maahanmuuton puolesta ja vastaan Suomessa vuosina 2003–2011*. Poliittisen historian pro gradu -työ, TY 2012.

Pernu Pekka, "Kiina on maailman suurin kehitysmaa" - Kiinan valtionidentiteetin retorinen analyysi presidentti Hu Jintaon puheista. Kansainvälisten suhteiden pro gradu -työ, LY 2013.

Rännäli Sanna, *"Pelolle ei saa antaa periksi" – Terrorismin uhkakuvat suomalaisessa mediassa*. Sosiologian pro gradu -työ, TY 2017.

Seppälä Pekka, *Peloista pahin. Ydinaseen uhkakuva Suomen turvallisuuspoliittisissa asiakirjoissa 1971–2009*. Poliittisen historian pro gradu -työ, TY 2011.

Oivanen Olli, "Nato-optio on illuusio" - Suomen 2000-luvun presidenttien Nato-retoriikkaa uuden retoriikan näkökulmasta. Valtio-opin pro gradu -työ, JY 2014.

von Wright Martti, *Kreikan tie – mallioppilaasta tarkkailuluokalle*. Eurokriisi ja kansallinen identiteetti sekä niiden rooli Juha Sipilän hallituksen talouspolitiikan legitimaatiossa. Poliittisen historian pro gradu -työ, TY 2018.

Vuori Juha A., *How to Do Security with Words: A Grammar of Securitisation in the People's Republic of China*. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan väitöskirja, TY 2011.

III WWW-DOKUMENTIT

Verkkolehdet

Helsingin Sanomat (HS) 2008–2017. Lehden verkkoversio: <<https://www.hs.fi>>

Kielikello 2/2002. Lehden verkkoversio. <<https://www.kielikello.fi/-/sanontojen-elamaa>>.

Suomen Kuvalehti 2.8.2015. Lehden verkkoversio:

<<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/vaara-vihreita-miehia-ahvenanmaalla-nain-sevoisi-tapahtua/?shared=287090-023d53f3-4>>

Www-sivut

Atlas networkin verkkosivut. <<https://www.atlasnetwork.org/partners/global-directory>> [haettu 11.4.2018].

Aunesluoma Juhana, Mauno Koivisto – varovaisin askelin Euroopan unioniin.

Politiikasta.fi artikkeli, 24.5.2017. <<http://politiikasta.fi/mauno-koivisto-varovaisin-askelin-euroopan-unioniin/>> [haettu 6.4.2018].

Eduskunta.fi, Brexit-tietopaketti.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/eu/brexit/Sivut/default.aspx>> [haettu 27.4.2018].

Findikaattori.fi, BKT asukasta kohti, 16.3.2018. <<https://findikaattori.fi/fi/2>> [haettu 26.4.2018]

Häikiö Martti, Niinistö, Sauli (1948-), Kansallisbiografian artikkeli, 4.9.2015.

<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/8821/>> [haettu 9.5.2018].

Hyvönen Ari-Elmeri, Poliitiikan faktoista syytäkin olla huolissaan. Poliitiikasta.fi

artikkeli, 16.11.2016. <<http://politiikasta.fi/politiikan-faktoista-syytakin-huolissaan/>> [haettu 4.4.2017].

Kangas Anni, Onko Venäjä perivihollinen vai salavihollinen. Poliitiikasta.fi artikkeli,

19.1.2016. <<http://politiikasta.fi/onko-venaja-perivihollinen-vai-salavihollinen/>> [haettu 10.4.2018].

Korvela Paul-Erik, Olemme aina eläneet faktojen jälkeistä aikaa. Poliitiikasta.fi:n

artikkeli, 10.11.2016. <<http://politiikasta.fi/elaneet-faktojen-jalkeista-aikaa/>> [haettu 4.4.2017].

Lähtenmäki Maria, Halonen, Tarja (1943 -). Kansallisbiografian artikkeli, 21.4.2016.

<<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4064>> [haettu 7.4.2018].

Miklószy Katalin, EU:n mantrat estävät ymmärtämästä idän demokratian kehityshäiriöitä, 9.10.2017. <<http://politiikasta.fi/eun-mantrat-estavat-ymmartamasta-idan-demokratian-kehityshairiota/>> [haettu 7.4.2018].

Mitzner Veera. Kolmas kylmä sota menneisyyden silmi, 7.5.2014. [Politiikasta.fi](http://politiikasta.fi/kolmas-kylma-sota-menneisyyden-silmin/) artikkeli. <<http://politiikasta.fi/kolmas-kylma-sota-menneisyyden-silmin/>> [haettu 6.4.2018].

Paretskoi Jyri, Tolkun ihmiset, Iisalmen Sanomat 28.1.2016: <<http://www.iisalmensanomat.fi/news/tolkun-ihmiset/>> [haettu 9.1.2018].

Perussuomalaiset.fi, perussuomalaisten vaaliohjelma 2011. <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Perussuomalaisten_eduskuntavaaliohjelma_2011.pdf> [haettu 17.4.2018].

Suomen pankin verkkosivut, EKP:n päätöksenteko. <<https://www.suomenpankki.fi/fi/suomen-pankki/eurojarjestelma-ja-ekpj/paatoksenteko/>> [haettu 7.5.2018].

Suomen tasavallan presidentin sivut, presidentin tehtävät. <<http://presidentti.fi/public/default.aspx?nodeid=44821&contentlan=1&culture=fi-FI>> [haettu 9.5.2018]

Tela.fi, Työeläkkeiden rahoitus. <https://www.tela.fi/tyoelakkeiden_rahoytus> [haettu 21.3.2018].

Tilastokeskus, presidentinvaalien tulokset 2018. <http://www.tilastokeskus.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-02-02_tie_001_fi.html> [haettu 17.4.2018]

Ylen uutisartikkeli 27.2.2012. <<https://yle.fi/uutiset/3-5056264>> [haettu 19.10.2017]

Ylen uutisartikkeli 11.2.2015. <<https://yle.fi/uutiset/3-7794159>> [haettu 6.4.2018].

IV SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

Suomen Kuvalehti (SK), 51–52/2016.